

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

HET MEDEDINGINGSRECHT, HET AUTEURSRECHT EN DE AFGELEIDE RECHTEN*

1. Bovenstaande titel roept de kernvraag op: "Moet de verhouding 'auteursrecht - E.E.G. mededingingsrecht' anders beoordeeld worden dan de verhouding 'octrooi- of merkenrecht' versus 'mededingingsrecht'?"

Hoe deze laatste verhouding, in het licht van de rechtspraak van het Hof van Justitie, thans moet beoordeeld worden, werd in andere referaten uiteengezet. Er kan derhalve volstaan worden met een verwijzing naar deze uiteenzettingen.

Diegenen die een antwoord gezocht hebben op de hierboven gestelde vraag – ze lijken niet zo talrijk – verdedigen uiteenlopende stellingen¹. Overigens is het wellicht ook zo dat voor sommigen de gelijkschakeling van de drie genoemde exclusieve rechten, wat hun verhouding tot het mededingingsrecht betreft, zo vanzelfsprekend is dat de vraag naar een eventuele aparte beoordeling van het auteursrecht zelfs niet moet gesteld worden².

* Rapport uitgebracht op de studiedag van de Belgische Vereniging voor Europees Recht te Antwerpen op 21 februari 1975.

¹ Zie o.m. H. JOHANNES, *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht im Europäischen Gemeinschaftsrecht*, Heidelberg 1973 (blz. 54-56) in vertaling: "La propriété industrielle et le droit d'auteur dans le droit des communautés européennes" in *Revue trimestrielle de droit européen*, 1973, blz. 369-441, 557-582 (vooral: blz. 406-408); F. GOTZEN, *Artistieke eigendom en mededingingsregels van de E.E.G.*, Leuven 1971; L. DEFALQUE, "L'apport de l'arrêt Deutsche Grammophon à la jurisprudence communautaire", *Ing. Cons.*, 1973, 21-49; H. FERID, "Zur Anwendung von Art. 36 EWG-Vertrag auf nationale Urheberrechte und verwandte Schutzrechte", in *Gewerblicher Rechtsschutz-Urheberrecht-Wirtschaftsrecht* (Feestbundel E. ULMER) 1973, blz. 75-82; F. HEPP, "L'exercice des droits de propriété littéraire et artistique dans la C.E.E.", in *Le droit d'auteur*, 1964, blz. 301-311.

² Dit lijkt de houding te zijn van de advocaat-generaal ROEMER in zijn conclusie bij het arrest van het Hof van Justitie van 8 juni 1971, Z. 78-70, *Deutsche Grammophon Ge-*

2. De rechtzoekende of zijn raadsman die over dit probleem toch duidelijkheid wenst, zal in de eerste plaats zijn oor te luisteren leggen bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen dat zorgt voor de "eerbiediging van het recht bij de uitlegging en toepassing van het E.E.G.-Verdrag" (art. 164 E.E.G.-Verdrag) en wiens rechtsceppend optreden nauwelijks genoeg kan onderstreept worden³.

Hij zal het arrest inzake *Deutsche Grammophon* lezen en herlezen alsook – eventueel – de talrijke commentaren op dit arrest doorploegen⁴. Dit uitermate belangrijk arrest betreft echter niet het eigenlijke of "zuivere" auteursrecht doch een aan het auteursrecht verwante recht – een zogenaamd "nevenrecht" (*droit voisin*) – namelijk het exclusief reproductie- en verbreidingsrecht dat door de Duitse auteurswet wordt toegekend aan de fabrikant van geluidsdragers (grammofoonplaten).

De vraag of de in dit arrest vooropgestelde beginselen en overwegingen kunnen of moeten worden toegepast met betrekking tot het eigenlijke auteursrecht wordt door het Hof niet beantwoord. Dit is een vast-

selschap t/ *METRO*, *Jur.*, XVII, 1971-5, blz. 504-514; zie ook blijkbaar: R. COLLIN in zijn annotatie van hetzelfde arrest in *Annales de la Propriété industrielle, artistique et littéraire*, 1971-1972, p. 224 tot 233.

³ Zie hierover W. VAN GERVEN, "Verleden en toekomst van het Europees kartelrecht in een waarden-georiënteerd perspectief", in *Europees kartelrecht* 1973, blz. 175-218 (vooral blz. 200 en volg.).

⁴ Hof van Justitie, 8 juni 1971 (78-70), *Deutsche Grammophon Gesellschaft GmbH t/ METRO-SB-Grossmärkte GmbH & Co. K.G.*, *Jur.* XVII, 1971-5, blz. 487 ss.; H. SCHRÖTER, "Zur Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofes auf dem Gebiet der gewerblichen Schutzrechte", *Wettbewerb in Recht und Praxis*, 9/71, blz. 356-364; W. ALEXANDER, "Observations" onder D.G.-arrest, *Cahiers de droit européen*, 1971, 594-609; H.W. WERTHEIMER, Annotatie op het DGG / *METRO*-arrest, *S.E.W.*, 1971, 659-677.

stelling en geen verwijt. Het Hof nam immers kennis van een prejudiciële vraag die beperkt was tot vermeld "nevenrecht". Volgens de techniek van de prejudiciële procedure was het normaal dat het antwoord binnen de perken van de gestelde vraag bleef. Uit de conclusies bij dit arrest van de advocaat-generaal ROEMER zou echter eerder blijken dat volgens deze hoge magistraat auteursrechten, wat hun beoordeling betreft tegenover het E.E.G.-mededingingsrecht, op één lijn moeten worden geplaatst met het octrooien- en merkenrecht en met de aan het auteursrecht verwante rechten⁵.

Naast het arrest inzake Deutsche Grammophon moet vooral aandacht geschonken worden aan de beschikkingen van de Commissie en de arresten van het Hof inzake de toepassing van artikel 86 E.E.G.-Verdrag op de activiteiten van diverse nationale auteursrechtelijke verenigingen⁶.

Op een en ander zal hierna worden ingegaan doch daarbij wordt alleen bedoeld het probleem van de verhouding "auteursrecht - E.E.G.-mededingingsrecht" te schetsen in verband met de bij de aanhef gestelde vraag: "Moet het auteursrecht anders beoordeeld worden dan het octrooien- of merkenrecht?"

3. Het lijkt nuttig in de eerste plaats even na te denken over het begrip "auteursrecht". Het grondbeginsel van de wettelijke regeling ter zake is dat de auteur van een werk een uitsluitend recht heeft op zijn creatie: derden kunnen slechts met zijn toestemming het gecreëerde werk exploiteren. De Belgische Wet van 22 maart 1886 (artikel 1) formuleert dit grondbeginsel aldus:

"L'auteur d'une oeuvre littéraire ou artistique a seul le droit de la reproduire ou d'en autoriser la reproduction de quelque manière ou sous quelque forme que ce soit".

Door de creatie zelf⁷ wordt in hoofdfe van de auteur (en zijn erfgenamen of rechtverkrijgenden gedurende vijftig jaar na zijn overlijden) als het ware een monopolie geschapen met betrekking tot de exploita-

tie van zijn creatie⁸. Zoals men weet wordt meestal onderscheid gemaakt tussen de eigenlijke exploitatierechten en de zogenaamde morele rechten van de auteur. Eerstgenoemde omvatten onder meer het reproductierecht, (reproductie op welke wijze ook), het publiek uitvoeringsrecht, het adaptatierecht en het vertalingsrecht.

Door deze exploitatierechten wordt, zoals door van Isacker werd gesteld, "aan de auteur de mogelijkheid geboden het produkt van zijn arbeid te gelde te maken of in om het even welk ander materieel voordeel om te zetten"⁹. Hij kan zijn auteursrecht aldus laten "opbrengen" door de toelating tot exploiteren, bv. tot reproducieren op welke wijze ook, afhankelijk te maken van de betaling van een bepaald bedrag, ook wel "auteursrechten" ("royalties") genoemd. Deze exploitatierechten kunnen het voorwerp vormen van licenties (gebruikstoelating) of van overdracht (verkoop van het recht)¹⁰. Onder de morele rechten, die meestal "onvervreemdbaar" worden geacht, rangschikt men het recht van paterniteit, het beschikkingsrecht – waaronder het divulgatierecht, het retentierecht, het recht tot inkeer (of "berouwrecht") – en het recht op integriteit¹¹.

Het trekken van een al te scherpe scheidingslijn tussen exploitatierechten en morele rechten lijkt overigens weinig realistisch. Men moet inderdaad aandacht hebben voor de voortdurende interferentie tussen beide soorten rechten of, anders uitgedrukt, tussen de economische en de morele belangen van de auteur¹².

Uiteraard was en is de wetgeving inzake auteursrecht gericht op de bevordering van de kunst en de letterkunde: het doel is essentieel cultureel¹³. Dit betekent natuurlijk niet dat alleen hoogstaande kunst het voorwerp van auteursrechtelijke bescherming kan uitmaken. Het wettelijk begrip "oeuvre littéraire ou

⁸ F. GOTZEN, *op. cit.*, blz. 8; Ant. BRAUN, "Simples propos sur la coexistence pacifique des droits de propriété industrielle et du droit européen de la concurrence", *J.T.*, 1969, 129 (130) e.v. met verwijzing naar ROUBIER, *Le droit de la propriété industrielle*, 1952, I, p. 15-22. Bepaalde auteurs staan o.i. ten onrechte huiverig tegenover de term "monopolie", aangewend in verband met het auteursrecht (zie HEPP, *op. cit.*, blz. 302).

⁹ F. VAN ISACKER, *De exploitatierechten van de auteur*, 1963, blz. 39, nr. 10.

¹⁰ Volgens artikel 3 van de Wet van 22 maart 1886 is het auteursrecht "mobiel, cessible et transmissible, en tout ou en partie, conformément aux règles du Code civil".

¹¹ Aldus de indeling bij F. VAN ISACKER, *De morele rechten van de auteur*, 1961.

¹² F. VAN ISACKER, *De morele rechten van de auteur*, 1961, blz. 16; P. RECHT, *Le droit d'auteur, une nouvelle forme de propriété*, 1969, blz. 272 e.v. ("Le droit moral isolé est une idée fausse", blz. 272).

¹³ Zie hierover F. GOTZEN, *op. cit.*, blz. 55 e.v. die de nadruk legt op dit cultureel aspect in tegenstelling met het economisch doel van de zogenoemde "industriële eigendomsrechten".

⁵ *Jur.*, Deel XVII, 1971-5, blz. 504-514.

⁶ Commissie, 2 juni 1971, *G.E.M.A., P.B.*, n° L 134/15 van 20 juni 1971; wijzigingsbeschikking 6 juli 1972, *P.B.*, nr. L 166/22 van 24 juli 1972; Hof van Justitie (Voorz.), 18 augustus 1971 (45-71 R), *G.E.M.A., P.B.*, n° C 95/5 van 28 september 1971; Commissie, 9 november 1971, *S.I.A.E., P.B.*, n° L 254/15 van 17 november 1971; Hof van Justitie, 10 januari 1974 en 27 maart 1974 (127/73), *B.R.T. en S.A.B.A.M. t/ N.V. FONIOR, R.W.*, 1973-74, 2319 e.v. (met noot P. ECKMAN), 2334 e.v.

⁷ Art. 4 onder 2 van het Verdrag van Bern voor de Bescherming van werken van letterkunde en kunst: "Het genot en de uitoefening van die rechten zijn aan geen enkele formaliteit onderworpen" (zie artikel 5, 2°, van de te Stockholm op 14 juli 1967 herziene tekst van het Verdrag van Bern, goedgekeurd bij Wet van 26 september 1974, *B.S.*, 29 januari 1975, blz. 869-929 en 951).

artistique" (art. 1 Wet van 1886) dekt een zeer ruime lading zonder voorwaarde van hoog kunstgehalte¹⁴.

4. Zoals het octrooirecht en het merkenrecht steunt ook het auteursrecht op het zogenaamd "territorialiteitsbeginsel". Men kan discussiëren over de juiste inhoud van dit beginsel. Hoofdzakelijk betekent het dat het exclusief recht, in casu het recht op een auteursrechtelijke creatie in ieder land beschermd wordt door en overeenkomstig de wet van dit bepaald land en dat deze bescherming beperkt is tot het territorium van het betreffende land¹⁵.

De vraag is in welke mate de auteur, door een vordering wegens namaking of inbreuk op zijn recht, zijn territoriaal exclusief recht kan invoeren om de invoer van bepaalde goederen in zijn land te beletten.

Voor zover hij dit kan wordt meteen het mogelijke conflict duidelijk tussen dit territoriaal exclusief recht dat kan leiden tot afscherming der nationale markten en anderzijds het tot stand brengen van een gemeenschappelijke markt tussen de Lid-Staten van de E.E.G., "ideaal" dat als doeleinde gesteld is in het E.E.G.-Verdrag¹⁶.

F. Gotzen heeft verschillende mogelijke hypothesen als volgt geschetst¹⁷:

- de invoer van het "kunstvoorwerp" geschiedt vanuit een land waar dit voorwerp zonder toelating van de houder van het auteursrecht werd vervaardigd of gereproduceerd;

- de invoer geschiedt vanuit een land waar het voorwerp met toelating van de houder van het recht of door hemzelf in het verkeer werd gebracht.

Deze twee hypothesen gaan ervan uit dat er één houder is van het auteursrecht.

¹⁴ P. RECHT, *Le droit d'auteur en Belgique*, 1955, blz. 27 e.v.: "La considération de valeur artistique est sans pertinence; le critère est la création intellectuelle mais non son degré de perfection et la valeur esthétique qu'on croirait devoir lui attribuer" (blz. 29 met verwijzing naar Trib. Liège, 22 juni 1936, *Pas.*, 1937, III, 76; G. VAN HECKE, "Overzicht van rechtspraak, Industriële eigendom, auteursrecht, oneerlijke mededinging", *T.P.R.*, 1965, 235, nr. 8: "Zelfs een geringe graad van oorspronkelijkheid wordt voldoende geacht".

¹⁵ R. PLAISANT, "Le principe de territorialité du droit des brevets dans le Marché Commun", in *Concurrence en Europe et aux Etats-Unis* (coll. Institut d'études européennes de l'U.L.B., 1966, blz. 111); dit territorialiteitsbeginsel wordt niet opzij gezet door het Verdrag van Bern voor de Bescherming van werken van letterkunde en kunst (zie hierover F. GOTZEN, *op. cit.*, blz. 9).

¹⁶ Doel doch terzelfder tijd middel: zie art. 2 E.E.G.-Verdrag: "De Gemeenschap heeft tot taak, door het instellen van een gemeenschappelijke markt en door het geleidelijk nader tot elkaar brengen van het economisch beleid van de Lid-Staten te bevorderen de harmonische ontwikkeling van de economische activiteit binnen de gehele Gemeenschap, een gestadige en evenwichtige expansie, grotere stabiliteit, een toenemende verbetering van de levensstandaard en nauwere betrekkingen tussen de in de Gemeenschap verenigde Staten".

¹⁷ *Op. cit.*, blz. 9-12.

- een derde en belangrijke hypothese is dat in de verschillende landen het auteursrecht op een zelfde werk toebehoort aan verschillende gerechtigden die elk voor één bepaald land het auteursrecht hebben verkregen van de oorspronkelijke auteur.

In deze hypothese geschiedt de invoer dus vanuit een land waar het voorwerp in het verkeer werd gebracht door de houder van het recht in dat land. De invoer geschiedt in een land waar het recht op het voorwerp toebehoort aan een andere gerechtigde en dit zonder diens toestemming.

Onder voorbehoud van de belangrijke incidentie van de regelen van het Verdrag van Rome kan gesteld worden, dat de houder van het recht in het land van invoer zich normaal in het eerste en het derde geval, met behulp van een vordering wegens "namaking" (d.i. aantasting van het auteursrecht), kan verzetten tegen de invoer. Of dit kan in het tweede geval hangt ervan af of de nationale wet van de gerechtigde in het land van invoer al dan niet de zogenoemde "uitputtingsleer" huldigt. Volgens deze leer heeft de auteur, door het rechtmatig - d.i. door hemzelf of met zijn toelating - in het buitenland in het verkeer brengen van het voorwerp van het recht, zijn recht "uitgeput" of "verbruikt", zodat hij zich niet meer kan verzetten tegen de invoer van het betrokken voorwerp¹⁸. Indien de "uitputtingsleer" niet geldt in het nationale recht van de houder, kan deze de invoer beletten.

De vraag is nu of deze oplossingen, in de mate dat zij een beperking van invoer, anders gezegd, een marktverdeling impliceren, of in de hand werken, nog in overeenstemming zijn met de regelen van het E.E.G.-Verdrag.

5. Dit zijn overigens niet de enige gevallen waarin een mogelijke conflictsituatie zich kan voordoen. Men denke aan het geval dat de auteur de exploitatie van het auteursrechtelijk beschermde voorwerp hetzij door de licentiehouder, hetzij door welke derde ook, uitdrukkelijk onderwerpt aan bepaalde voorwaarden zoals bijvoorbeeld het in acht nemen door de licentienemer van een bepaalde verkoopprijs of van bepaalde geografische grenzen waarbuiten niet zou mogen worden verkocht¹⁹.

Dergelijke voorwaarden zouden kunnen verschillen naargelang de licentiehouder zodat het probleem der discriminatie zich stelt.

Men denke tenslotte aan het intussen welbekende

¹⁸ Adv.-gen. Roemer in zijn conclusie bij het D.G.-arrest (*Jur.*, XVII, 1971-5, blz. 508) citeert, als voorbeeld uit de rechtspraak een arrest van het Oostenrijkse hoogrechtshof (*GRUR Int. T.*, 1970, 380). Dit arrest lijkt echter geen betrekking te hebben op het eigenlijke auteursrecht, doch, zoals in de D.G.-zaak, op een nevenrecht.

¹⁹ Zie over het "bestemmingsrecht van de auteur": F. GOTZEN, *op. cit.*, blz. 14 e.v. met verwijzing naar Cass., 19 januari 1956, *Arr. Cass.*, 1956, 385, concl. Ganshof van der Meersch, toenmalig adv.-gen. *Pas.*, 1956, I, 485 e.v.).

geval van de nationale auteursverenigingen en hun optreden tegenover de auteurs. Het is de vraag of in al deze gevallen de mededingingsregelen van het E.E.G.-Verdrag, meer bepaald de artikelen 85 en 86, toepassing vinden.

6. Na even stilgestaan te hebben bij de inhoud en de uitoefeningsmogelijkheden van het auteursrecht en aangetoond te hebben hoe de "uitoefening" van dit territoriaal exclusief recht in conflict kan komen met de eenheid van een Europese markt en met de mededingingsregelen die die eenheid moeten beveiligen, moet thans worden nagegaan in welke mate uit het E.E.G.-Verdrag zelf een oplossing kan worden gevonden voor deze situatie.

7. Zoals hierboven werd vermeld, zijn de opvattingen op dit punt uiteenlopend. F. Gotzen heeft op gemotiveerde en uitvoerige wijze, de radicale stelling verdedigd dat het eigenlijke auteursrecht of de "zuivere" artistieke eigendom, gezien het cultureel doel ervan, buiten het kader valt van een "zuiver economisch verdrag" als het E.E.G.-Verdrag en derhalve onttrokken is aan de bevoegdheden van de Europese Instellingen, maar voorbehouden blijft aan de nationale autoriteiten. Het inzake industriële eigendom veel besproken artikel 36 van het E.E.G.-Verdrag is niet van toepassing op "zuivere artistieke eigendom"²⁰.

De uitoefening van het "zuivere" auteursrecht valt niet onder de Europese mededingingscontrole²¹. De auteur-kunstenaar kan immers niet als een "ondernemer" in de zin van de artt. 85 en 86 E.E.G.-Verdrag beschouwd worden en de Europese overheden moeten de concurrentie op het gebied van de artistieke eigendom ongemoeid laten²².

Het bovenstaande geldt volgens Gotzen echter alleen voor het "zuivere auteursrecht" en voor de "nevenrechten" (*droits voisins*) en tekeningen of modellen waaraan het nationale recht van het land waar de te onderzoeken handeling plaatsgrijpt, het karakter van op de persoon van de schepper afgestemde, werkelijk artistieke eigendom hecht²³. Andere nevenrechten en rechten op modellen kunnen worden ondergebracht bij de "industriële eigendom" en kunnen der-

halve ook vallen onder de regelen van het E.E.G.-Verdrag.

8. Deze radicale "oplossing", waarbij het auteursrecht buiten het toepassingsveld van het E.E.G.-Verdrag wordt geplaatst, is, zoals kon worden verwacht, niet met algemene instemming onthaald. Het gebrek aan instemming met die stelling lijkt vooral hierdoor te moeten worden verklaard dat over het algemeen niet aangenomen wordt, dat de uitoefening van het auteursrecht zonder weerslag blijft op het economische leven van de Gemeenschap. Moet er integendeel niet van uitgegaan worden dat het zogenaamd culturele aspect in de praktijk niet door een kloof gescheiden is van het economische aspect, maar dat beide meestal verstrengeld liggen en dat in de mate dat ook het economische leven door de uitoefening van het auteursrecht kan worden beroerd, de uitoefening van dit recht ook aan de regelen van het E.E.G.-Verdrag moet worden getoetst²⁴? Het feit dat het "auteursrecht" in bepaalde artikelen van het E.E.G.-Verdrag (art. 36) niet uitdrukkelijk genoemd wordt zou als tekstargument niet opwegen tegen bovenvermelde ratio²⁵.

Het feit echter dat de weerslag van de uitoefening van het auteursrecht op het economisch leven in de E.E.G. en op de tussenstaatse handel zeker niet in alle gevallen vaststaat en gewis wel minder aanneembaar geacht mag worden dat het geval is met het octrooirecht, moet ons hoeden voor te absolute uitspraken ter beperking of uitholling van de exploitatierechten van de auteur in naam van het ideaal der ene Europese Markt. Wanneer men, o.i. niet helemaal ten onrechte, het te absoluut en abstract karakter van bepaalde uitspraken van de Europese rechtsprekende overheid vooral inzake merkenrecht kan betreuren, geldt deze kritiek "a fortiori" voor het geval dat men

²⁴ Zie in die zin o.m. JOHANNES, *op. cit.*, *Rev. trim. dr. eur.*, 1973, 406-407, die ook zegt dat, wat de toepassing van artikel 36 E.E.G.-Verdrag betreft, het auteursrecht geassimileerd moet worden met de "industriële en commerciële eigendom"; H. FERID in de feestbundel E. ULMER, blz. 80; DEFALQUE, *op. cit.*, die echter de niet-toepassing van artikel 36 E.E.G.-Verdrag voorstaat, zie o.m. wat de toepassing van het E.E.G. recht op de sportbeoefening betreft: Hof van Justitie, 12 december 1974 (36/74), Walrave-Koch t/ Association Union Cycliste Intern., *R.W.*, 1974-75, 1695.

²⁵ Zie hierover F. HEPP, "L'exercice des droits de propriété littéraire et artistique dans la C.E.E.", *Le droit d'auteur*, 1964, 30: "Il apparaît évident, en effet, que si l'article 36 ne mentionne pas nommément la propriété littéraire et artistique au même titre que la propriété industrielle et commerciale, ce n'est pas le fait d'une omission volontaire et délibérée, mais bien certainement le fait d'un oubli" (waarom dit "évident" is en waarom het "certainement" om een vergetelheid gaat is de lezer echter niet zo duidelijk). Zie ook MEGRET-LOUIS-VIGNES-WAELBROECK, *Le Droit de la C.E.E.*, I, blz. 116: "(...) en ayant recours aux termes 'propriété commerciale' les auteurs du traité (...) ont voulu exclure une interprétation étroite de l'expression 'propriété industrielle'; des mesures justifiées par la législation sur le droit d'auteur (...) bénéficiant de l'immunité accordée par l'article 36".

²⁰ Art. 36 E.E.G.-Verdrag luidt: "De bepalingen van de artikelen 30 tot en met 34 (verbod van kwantitatieve invoerbeperkingen en maatregelen van gelijke werking) vormen geen beletsel voor verboden of beperkingen van invoer, uitvoer of doorvoer, welke gerechtvaardigd zijn uit hoofde van bescherming van de openbare zedelijkheid, de openbare orde, de openbare veiligheid, de gezondheid en het leven van personen, dieren of planten, het nationaal artistiek historisch en archeologisch bezit of uit hoofde van bescherming van de industriële en commerciële eigendom. Deze verboden of beperkingen mogen echter geen middel tot willekeurige discriminatie noch een verkapt beperking van de handel tussen de Lid-Staten vormen".

²¹ F. GOTZEN, *op. cit.*, blz. 101 e.v.

²² *Id.*, blz. 95 en 101.

²³ *Op. cit.*, blz. 74.

deze rechtspraak automatisch zou willen toepassen op het auteursrecht. Het blijft de grote verdienste van F. Gotzen dat hij de eigen aard van het auteursrecht onderstreept heeft en gewezen heeft op de daaruit voortvloeiende noodzakelijkheid van een bijzondere appreciatie in het kader van het Europees mededingingsbeleid. Zonder met zijn radicale conclusies te kunnen instemmen lijkt men wel ervoor te mogen en moeten pleiten dat de toetsing van het auteursrecht aan de E.E.G.-regelen in elk concreet geval voldoende moet rekening houden met die eigen aard en met de grotendeels culturele functie van dit recht. Meer nog dan inzake octrooien en merken is bij de beoordeling van het auteursrecht grote omzichtigheid geboden. Ieder geval zal "on its merits" moeten worden geapprecieerd waarbij de gevolgen op cultureel vlak zorgvuldig moeten worden afgewogen tegenover de economische gevolgen.

Gezien de bijzondere ratio die bij de nationale wetgevers voorzat bij het uitvaardigen van de wettelijke auteursrechtelijke bescherming, zal men bij de toepassing van het E.E.G.-recht op de uitoefening van het auteursrecht, er heel aandachtig moeten voor waken dat men deze "uitoefening" niet zodanig beknot of anders gezegd, de inhoud van het recht zodanig uitholt, dat het auteursrecht, aan wiens "bestaan" de Europese autoriteiten geen afbreuk willen doen, tot een inhoudsloos formeel recht herleid zou worden.

Indien dit "rekening houden met de eigen aard en functie van het auteursrecht" wordt weergegeven door de uitdrukking dat de voor de "industriële eigendom" geldende oplossingen, met betrekking tot het auteursrecht moeten "gemodaliseerd" ("modalisées") worden, kan men volgende conclusie van Waelbroeck onderschrijven:

"Nous croyons que les solutions valables pour les droits de propriété industrielle peuvent, en principe, trouver application ici aussi, sous réserve d'être 'modalisées' afin de tenir compte des objectifs différents dont s'inspire la législation sur les droits d'auteur"²⁶.

Meer precieze richtlijnen worden daarbij niet gegeven en kunnen o.i. niet gegeven worden indien men wil vermijden te vervallen in het euvel van al te absolute uitspraken die niet voldoende rekening zouden houden met de zeer diverse mogelijke hypothesen.

9. Wat intussen, sedert het arrest *Deutsche Grammophon*, wel duidelijk lijkt, is het feit dat men bij de toetsing van de exclusieve rechten aan de regels van het Verdrag van Rome, zich niet blind mag staren op de artikelen 85 en 86, maar ook aandacht moet schenken aan de in het Verdrag voorgescreven grondregelen ter verwezenlijking van één enkele markt tussen de Lid-Staten, meer bepaald aan de regels inzake

het vrije verkeer van goederen²⁷. Het is niet de bedoeling dit arrest te bespreken. Een dergelijk commentaar zou een herhaling, hoogstens een cocktail zijn van de vele bestaande, reeds geciteerde, commentaren. Er moge volstaan worden met het in herinnering brengen van de door het Hof vastgelegde grondregel "dat wanneer een aan het auteursrecht verwant recht wordt ingeroepen ten einde het verhandelen in een Lid-Staat te verbieden van voortbrengselen welke door – of met toestemming van – de rechthebbende op het grondgebied van een andere Lid-Staat zijn verbreid, en wel zulks alleen omdat deze verbreiding niet op het nationaal grondgebied heeft plaatsgevonden, zodanig verbod, dat een bekrachtiging van het isolement der nationale markten inhoudt, afstuit op het wezenlijk doel van het Verdrag, namelijk de versmelting der nationale markten tot één enkele markt".

Met betrekking tot een eventuele toepassing van artikel 86 werd op het aan het auteursrecht verwant recht het reeds vroeger in verband met het merkenrecht gestelde beginsel herhaald dat het loutere feit van de uitoefening van een krachtens de nationale wet erkend uitsluitend recht de houder van dit recht nog niet in een "machtspositie" in de zin van artikel 86 plaatst. Daarvoor is vereist dat hij "een daadwerkelijke mededinging op een belangrijk deel van de betrokken markt kan belemmeren"²⁸.

Hoewel dit arrest inderdaad geen geval betrof van auteursrecht "stricto sensu" en hoewel zelfs met betrekking tot het in betwisting staande "nevenrecht" de mogelijke toepassing van artikel 36 E.E.G.-Verdrag op heel voorzichtige wijze werd geformuleerd²⁹, zal de jurist die de rechtzoekende raad moet verstrekken er o.i. toch verstandig aan doen, ook bij het beoordelen van de verhouding "auteursrecht - E.E.G. recht" uit te gaan van een mogelijke assimilatie, qua behandeling door de Europese autoriteiten, van auteursrecht met andere exclusieve rechten zoals octrooi-, merken- en nevenrechten³¹. Hij zal er derhalve goed aan doen zijn advies te verstrekken in het licht

²⁷ "Overwegende dat ten deze acht moet worden geslagen op de beginselen welke ter verwezenlijking van één enkele markt van de Lid-Staten, enerzijds zijn omschreven in het aan de grondslagen van de Gemeenschap gewijde tweede deel van het Verdrag, te weten in de titels betreffende het vrije verkeer van goederen, en anderzijds in artikel 37 van het Verdrag, waarin de invoering wordt voorzien van een regime waardoor wordt gewaarborgd dat de mededinging binnen de Gemeenschappelijke Markt niet wordt vervalst" (*Jur. XVII* 1971-5, blz. 500).

²⁸ Zie ook Hof van Justitie, 18 februari 1971 (40-70), *Sirena t/ Eda, Jur., XVII* 1971-1, blz. 69 (85).

²⁹ "Overwegende dat, wanneer men aanneemt dat deze bepalingen een aan het auteursrecht verwant recht kunnen treffen (...)"

³⁰ Het feit dat de positie van de Commissie blijkbaar ook op dit punt in aanzienlijke mate zou kunnen beïnvloed worden door de bekende opvattingen van de heer Johannes zal de raadgever in bedoelde veronderstelling verstevigen.

²⁶ MEGRET-LOUIS-VIGNES-WAELBROECK, *Le droit de la C.E.E., IV, Concurrence*, blz. 208.

van de arresten inzake Grundig, Parke Davis, Sirena, Deutsche Grammophon, Hag en Centrafarm. Met het oog op eventuele correcties moet hij vooral aandacht schenken aan de – culturele dan wel economische – concrete gevolgen van de uitoefening van het bedoelde auteursrecht.

10. Zoals aangekondigd moet een woord gezegd worden over de *auteursverenigingen* die instaan voor het doeltreffend beheer en de doeltreffende bescherming van de rechten en belangen van de auteurs. Het nut en de praktische noodzakelijkheid van dergelijke organisaties kunnen moeilijk betwist worden. De wijze waarop bepaalde auteursverenigingen zich gedragen tegenover de auteurs, tegenover verbruikers (derden) en tegenover elkaar is echter aanleiding geweest voor kritische appreciatie en gedeeltelijke veroordeling vanuit het oogpunt van het Europese mededingingsrecht. De Europese Commissie heeft een procedure ingeleid wegens schending van artikel 86 van het E.E.G.-Verdrag (misbruik van machtspositie) tegen de Duitse G.E.M.A. ("Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte"), de Franse Sacem, de Belgische Sabam. De Italiaanse S.I.A.E. moest, bij beschikking van 9 november 1971, gedwongen worden antwoord en inlichtingen te verstrekken op de door de Commissie gestelde vragen⁸¹. Na het tegen hen inleiden van de procedure, hebben de Sacem en de Sabam een gedeelte van de door de Commissie aangevochten regelingen in het voorjaar van 1971 gewijzigd⁸².

De Nederlandse gelijkaardige vereniging Burma heeft zich zonder het aanhangig maken van een procedure bereid verklaard met de Commissie in onderhandeling te treden⁸³. De gedragingen van de Gema vormden het voorwerp van een veroordelingsbeschikking wegens schending van art 86 E.E.G.-Verdrag⁸⁴. Het Hof van Justitie van zijn kant heeft, naar aanleiding van een door de Rechtbank van Eerste Aan-

leg te Brussel voorgelegde prejudiciële vraag, in een zaak waarbij de Belgische Sabam betrokken was, uitspraak gedaan over wat als een misbruik van een machtspositie van een auteursvereniging kan worden beschouwd⁸⁵.

11. Het lijkt nuttig uit deze uitspraken enkele overwegingen te lichten die voor het behandelde onderwerp bijzonder relevant lijken. In de eerste Gema-beschikking wordt duidelijk vooropgesteld dat dergelijke auteursvereniging een "onderneming" is in de zin van artikel 86 E.E.G.-Verdrag. Het "misbruik" van de machtspositie wordt gezien in hetgeen volgt:

– de discriminatie tegenover onderdanen van andere Lid-Staten die praktisch geen lid van de Gema kunnen worden;

– "het feit dat de Gema haar leden bindt op een wijze die objectief gezien voor het bereiken van haar doelstellingen geen rechtvaardiging vindt en die meer in het bijzonder de leden het overgaan naar een andere vereniging op onredelijke wijze bemoeilijkt"⁸⁶.

In dezelfde gedachtengang werd door het Hof in de Sabam-zaak voor recht verklaard dat "het feit dat een met de exploitatie van auteursrechten belaste onderneming, die een machtspositie in de zin van artikel 86 inneemt, aan de bij haar aangeslotenen verplichtingen oplegt welke ter bereiking van haar maatschappelijk doel niet onontbeerlijk zijn en aldus op onbillijke wijze inbreuk maken op de vrijheid van een aangeslotene in de uitoefening van zijn auteursrecht, kan misbruik opleveren"⁸⁷.

Daarbij gaat het Hof uit van het "belang dat een individuele auteur erbij kan hebben dat de vrijheid om over zijn werk te beschikken niet meer dan noodzakelijk wordt beperkt". Concreet moet de vraag dus gesteld worden of een bepaalde verplichting die aan de auteur wordt opgelegd en die een beperking inhoudt van zijn rechten, al dan niet "noodzakelijk" is voor een doeltreffend beheer van die rechten door de auteursvereniging. De grens van de noodzakelijkheid werd overschreden geacht met betrekking tot de verplichting van overdracht door de auteur aan de vereniging, "voor alle categorieën rechten en voor de gehele wereld" (eerste Gema-beslissing). Van zijn kant oordeelde het Hof op voorzichtige wijze "dat een verplichte overdracht van alle bestaande en toekomstige auteursrechten, zonder onderscheid naar de verschillende algemeen erkende gebruiksvormen, een onbillijke overeenkomst kan opleveren, vooral indien deze overdracht voor een langdurige periode na het uittreden van de vennoot wordt bedongen".

Er moet onderstreept worden dat de Commissie in haar beschikking uitdrukkelijk overwoog "dat de toe-

⁸¹ P.B., n° L 254/15 van 17 november 1971.

⁸² Zie antwoord van de Commissie op parlement-vraag nr. 349/71 van de heer Vredeling (12 oktober 1971), P.B., n° C 125/8 van 18 december 1971.

⁸³ Zie antwoord van de Commissie op parlement-vraag nr. 349/71 van de heer Vredeling (12 oktober 1971), P.B., n° C 125/8 van 18 december 1971.

⁸⁴ Beschikking van de Commissie van 2 juni 1971, P.B., nr. L 134/15 van 20 juni 1971, gewijzigd door beschikking van 6 juli 1972, P.B., nr. L 166/22 van 24 juli 1972. De uitvoering werd gedeeltelijk voor een periode van zes maanden geschorst krachtens bevelschrift van de voorzitter van het Hof van Justitie van 18 augustus 1971, P.B., nr. C 95/5 van 28 september 1971. Het beroep dat tegen de beschikking van de Commissie door de Gema werd ingesteld (P.B., nr. C 84 van 23 augustus 1971) werd later ingetrokken. Voor commentaar op de Gema-beschikking zie o.m. B. BAARDMAN, "De beschikkingspraktijk op het mededingingsbeleid van de Europese Commissie in de jaren 1971-72", S.E.W., 1974, 739-749; CEREXHE in *Cahiers de droit européen*, 1972, 272-298; VON BRUNN, "Der Gema Fall", WuW, 1971, 770-789.

⁸⁵ Hof van Justitie (127/73), B.R.T. en S.A.B.A.M. t/ N.V. Fonior, 27 maart 1974, R.W., 1973-74, 2334; Rb. Brussel, 4 april 1973, R.W., 1973-74, 2338.

⁸⁶ P.B. nr. C 134/22.

⁸⁷ Hof, 27 maart 1974, Z 127/73.

passing van artikel 86 op de betrekkingen tussen de G.E.M.A. en haar leden niet uitgesloten wordt door de overweging dat de overeenkomsten over muziek-auteursrechten – zoals de G.E.M.A. betoogt – zouden behoren tot het complex van door het E.E.G.-Verdrag onaangetaste auteursrechten". Hierbij zij vermeld dat ook F. Gotzen volgens wie het zuivere auteursrecht buiten het toepassingsgebied van het E.E.G.-Verdrag valt, de toepasbaarheid van het Europese kartelrecht op het gedrag van de auteursverenigingen tegenover hun leden aanvaardt³⁸.

– een andere niet geoorloofde beperking van de vrijheid van de auteur werd gezien in de opgelegde belemmeringen betreffende het eventueel gedeeltelijk onttrekken van het beheer der rechten aan de G.E.M.A of het overdragen van die rechten aan andere auteursrechtenverenigingen.

Uitdrukkelijk stelt de Commissie ook, dat de op grond van artikel 86 ingeleide procedure gericht is op de verwezenlijking van "vrijheid van vestiging voor muzikaanbieders binnen de Gemeenschap". De toepassing van de artikelen 52 en volgende van het E.E.G.-Verdrag betreffende "het recht van vestiging" ook voor kunstenaars, auteurs en architecten, wordt in de rechtsleer als een argument aangehaald voor de stelling dat het auteursrecht zo maar niet buiten het E.E.G.-Verdrag kan geplaatst worden³⁹.

– het feit dat de G.E.M.A. door haar systeem het totstandkomen van een eenheidsmarkt voor diensten van muziekkuitgevers verhindert;

– het auteursrecht contractueel uitstreken tot onbeschermde werken (misbruik van machtspositie tegenover de Duitse grammofoonplatenfabrikanten);

– discriminatie, wat de financiële condities (licentievergoedingen) betreft, tussen de vrije importeurs van grammofoonplaten tegenover de fabrikanten en tussen de importeurs van klank- en beeldregistratie-apparaten tegenover de Duitse fabrikanten van zulke apparaten.

Belangrijk is hierbij dat het in dit laatste geval niet langer gaat om de verhouding tussen de auteursrechtenvereniging en haar leden maar wel over haar gedraging tegenover derden, muziekverbruikers. Ook deze verhouding is derhalve, althans volgens de Commissie, geenszins immuun ten overstaan van de regelen van het E.E.G.-Verdrag⁴⁰.

Tenslotte moet ook opgemerkt worden dat de Commissie op grond van artikel 85 aanstoot genomen heeft aan bepaalde onderlinge afspraken tussen natio-

nale muziekauteursrechtverenigingen. Op verzoek van de Commissie werden de litigieuze bepalingen blijkbaar ingetrokken⁴¹.

12. In deze beslissingen inzake auteursrechtverenigingen lijkt een bevestiging te mogen gevonden worden voor de stelling dat, althans voor de Europese autoriteiten, de uitoefening van het auteursrecht niet categorisch onttrokken mag worden geacht aan een eventuele toepassing van de kartelregelen uit het E.E.G.-Verdrag. De beoordeling ter zake moet geschieden met oog voor de eigen aard van het auteursrecht en met inachtneming van de concrete – culturele of/ en economische – gevolgen van de uitoefening van het auteursrecht. Onder voorbehoud van correcties, steunend op het voorgaande, kan de rechtspraak inzake industriële eigendomsrechten wellicht toepassing vinden ook op het eigenlijke auteursrecht.

13. Het hierboven herhaaldelijk geciteerd DG-arrest heeft betrekking op een zogenaamd "nevenrecht" (*droit voisin*), "afgeleid recht" of aan het auteursrecht verwant recht, in casu het recht tot reproductie en verbreiding, dat krachtens artikel 85 van de Duitse auteurswet voorbehouden is aan de fabrikant van geluidsdragers ("Tonträger"). Over de eigen aard, het beschermingsstatuut en de benaming van de zogenoemde nevenrechten bestaat betwisting⁴². Over het algemeen wordt die term gebruikt ter aanduiding van de rechten van de uitvoerende kunstenaar, van de grammofoonplatenfabrikanten en van de radio- en televisieorganisaties. Deze rechten, voor zover ze wettelijk erkend zijn⁴³, hebben als voorwerp een prestatie waardoor het eigenlijke kunstwerk aan het publiek wordt meegedeeld⁴⁴: een dergelijke prestatie kan van hoofdzakelijk technische aard zijn (de vervaardiging van grammofoonplaten, de opnamen en uitzendingen door radio en T.V.-stations) ofwel bestaan in een persoonlijke creatie (de prestaties van de uitvoerende kunstenaar).

Men lijkt te mogen aannemen dat, naarmate het technisch-industrieel aspect van het nevenrecht meer uitgesproken is dit recht meer aansluit bij de bekende

⁴² Zie hierover o.m. M. BOUTET, "Le droit d'auteur et les droits dérivés", in *Etudes sur la propriété industrielle, littéraire et artistique*, Mélanges M. PLAISANT, blz. 219-223; P. Bolla, "Perspectives d'une convention internationale concernant la protection de certains droits dits voisins du droit d'auteur", Mélanges PLAISANT, blz. 207-218.

⁴³ Over de wettelijke bescherming (of afwezigheid van bescherming) in de verschillende landen zie F. GOTZEN, *op. cit.*, blz. 66-67; zie ook de Conventie van Rome van 26 oktober 1961 ter bescherming van de uitvoerende kunstenaar, de fabrikanten van fonoplaten en de uitzendstations, die echter door weinig landen (een veertiental begin 1974 volgens bericht in *Le droit d'auteur*, 1974, 17) werd ondertekend en bekrachtigd; de Europese Overeenkomst voor de bescherming van televisieuitzendingen (Straatsburg, 22 juni 1960) door België bekrachtigd bij Wet van 14 januari 1968 (*B.S.*, 6 maart 1968, blz. 2195).

⁴⁴ F. GOTZEN, *op. cit.*, blz. 67.

³⁸ *op. cit.*, blz. 130 ss.

³⁹ JOHANNES, *op. cit.*, *Rev. trim. dr. eur.*, 1973, 407, die ook verwijst naar art. 57, lid 1, E.E.G.-Verdrag betreffende de onderlinge erkenning van diploma's; H. FERID, *op. cit.*, (Feestbundel E. ULMER, blz. 80).

⁴⁰ Zie voor de verdediging van dergelijke "immunitet", F. GOTZEN, *op. cit.*, blz. 199 e.v. (128).

⁴¹ Antwoord van de Commissie op de vraag nr. 349/71 van de heer Vredeling (*P.B.*, nr. C 125/8 van 18 december 1971).

industriële eigendomsrechten en de uitoefening ervan bijgevolg ten aanzien van het E.E.G.-recht op dezelfde wijze moet worden beoordeeld. Hoewel het Hof van Justitie zich in het DG-arrest voorzichtig uitdrukt wat betreft de toepassing van artikel 36 E.E.G.-Verdrag op een aan het auteursrecht verwant recht⁴⁵ volgt echter duidelijk uit het arrest, gezien in het geheel van de vroegere en latere Europese rechtspraak op het vlak van de industriële eigendomsrechten, dat de uitoefening van zulk technisch-industrieel nevenrecht beoordeeld wordt zoals de uitoefening van een octrooi- of een merkrecht.

Wat anderzijds de nevenrechten betreft die meer gekenmerkt zijn door een persoonlijke intellectuele prestatie of creatie – de rechten van de uitvoerende kunstenaar – mag aangenomen worden dat ze dichter staan bij het zuivere auteursrecht. Zoals werd gezegd leidt dit o.i. echter niet tot het besluit dat deze rechten ipso facto buiten het toepassingsgebied van het E.E.G.-Verdrag vallen⁴⁶.

14. Een ongeveer gelijkaardige beoordeling lijkt te mogen gelden voor de exclusieve rechten op tekeningen en modellen. De vraag of "tekeningen en modellen" moeten worden beschouwd als "artistieke eigendom" dan wel als "industriële of commerciële eigendom" en ondergebracht in het daarbij aansluitend beschermingsstatuut is het voorwerp geweest van heel wat betwisting en discussie⁴⁷.

Wat de vraag betreft van de beoordeling van de modellenrechten ten overstaan van het E.E.G.-(mededingings)recht, mag het aannemelijk geacht worden minstens de industriële tekeningen en modellen onder het begrip "industriële eigendom" onder te brengen⁴⁸. Het komt weinig aannemelijk voor dat deze rechten door de Europese autoriteiten op een andere wijze zouden worden behandeld dan het octrooierecht of het merkenrecht. Wat België, beter gezegd de Benelux, betreft, is op 1 januari 1975 de eenvormige Benelux-wet inzake tekeningen of modellen in werking getre-

den⁴⁹. In het kader van dit rapport, is het wellicht interessant op te merken dat de bekommernis die voorzat bij de ontwerpers van deze Benelux-overeenkomst en -wet (evenals van de Benelux-overeenkomst en -wet inzake warenmerken) hierin lag dat "het toekennen van dergelijke rechten op nationale basis een belemmering kan vormen voor het vrije goederenverkeer tussen de Benelux-Staten"⁵⁰. De oplossing die gekozen werd om dit vrije goederenverkeer te verzekeren was een "eenvormige wet" steunend op het beginsel, dat de rechten op een model, die voortaan aan een zelfde regeling onderworpen zijn, zich in beginsel uitstrekken over het gehele Benelux-territorium. De eenvormige wetgeving inzake tekeningen en modellen werd door de wetgever duidelijk gezien "als een bestanddeel van de economische eenmaking van het Benelux-gebied"⁵¹.

Volgens de vermaarde formule moest inderdaad verhinderd worden dat de Benelux der douaniers zou ontaarden in de Benelux der gerechtsdeurwaarders waarbij de rechthebbende uit het ene land zich door middel van een vordering wegens inbreuk of namaking zou kunnen blijven verzetten tegen de invoer van bepaalde produkten uit het andere land⁵². Hierbij mag opgemerkt worden dat wel eens betreurd wordt dat ook op Europees vlak niet eerder dezelfde weg gevolgd werd van de eenmaking der nationale wetgevingen⁵³ op het gebied van de industriële eigendomsrechten in plaats van een door de Commissie en het Hof van Justitie steeds verder beperken van de mogelijkheden tot uitoefening van deze rechten.

Het is niet de bedoeling hier de eenvormige Benelux-modellenwet te bespreken⁵⁴. Alleen zij opgemerkt dat als "tekening of model kan worden beschermd het nieuwe uiterlijk van een voortbrengsel dat een ge-

⁴⁹ Zie Belgische Wet van 1 december 1970 houdend goedkeuring van het Benelux-verdrag inzake tekeningen of modellen, ondertekend te Brussel op 25 oktober 1966 en van de bijlage (eenvormige wet), B.S., 29 december 1973, blz. 15039 e.v.

⁵⁰ Toelichting bij het ontwerp voor een Benelux-verdrag en een eenvormige wet inzake tekeningen en modellen, *Doc. Raadgevende Interparlem. Raad*, nr. 46-1, 10 juni 1963, blz. 2.

⁵¹ Verslag-HERMANS, *Doc. Raadgev. Interparlem. Raad*, nr. 46-2, blz. 10.

⁵² Verslag-HERMANS, *Doc. Raadgev. Interparlem. Raad*, nr. 46-2, blz. 10.

⁵³ Krachtens artikel 100, lid 1, van het Verdrag van Rome "stelt de Raad van Ministers met eenparigheid van stemmen op voorstel van de Europese Commissie richtlijnen vast voor het nader tot elkaar brengen van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen der Lid-Staten welke rechtstreeks van invloed zijn op de instelling of de werking van de gemeenschappelijke markt".

⁵⁴ Zie o.m. Th. LIMPERG, "Het ontwerp voor een eenvormige Benelux-wet inzake tekeningen of modellen en haar betekenis voor de Nederlandse ontwerpers en fabrikanten", *N.J.*, 1964, blz. 29-61; Ant. BRAUN, "Chronique de Jurisprudence, Droits intellectuels", *J.T.*, 1975, 58-62.

⁴⁵ "(...) wanneer men aanneemt dat deze bepalingen een aan het auteursrecht verwant recht kunnen treffen (...)".

⁴⁶ Zie hierboven nr. 9.

⁴⁷ Over de situatie in de verschillende landen zie M.A. PEROT-MOREL, *Les principes de protection des dessins et modèles dans les pays du Marché Commun*, 1968; wat België betreft: o.m. Ant. BRAUN, "Droits intellectuels, Chronique de Jurisprudence", *J.T.*, 1975, 59, nrs. 8-10, L. DE GRUYSE, "Modellenbescherming in ontwikkeling", nr. 3, *T.P.R.*, 1969, 349-391.

⁴⁸ Zie artikel 59quinquies van het Verdrag van Parijs van 20 maart 1883 tot bescherming van de industriële eigendom (ingelast in 1958 – versie van Lissabon): "Tekeningen en modellen van nijverheid zullen in alle landen beschermd worden"; zie M. GOTZEN, "De versie Lissabon van het Unie-verdrag van Parijs en de verbeterde bescherming van ingevoerde tekeningen en modellen in België", *R.W.*, 1966-67, 1841 e.v.; JOHANNES, in zijn geciteerde studie (blz. 405), lijkt gewoon alle tekeningen en modellen gelijk te stellen met octrooien.

bruiksfunctie heeft". Louter decoratieve of ornamentale voorwerpen (zoals litho's, etsen, beeldhouwwerken enz.) worden door deze wet niet beschermd. Voor deze creaties geldt eventueel de auteursrechtelijke bescherming. Wat gezegd werd over de verhouding auteursrecht-E.E.G. (mededingings)recht geldt derhalve in dit laatste geval.

Anderzijds is het zo dat tekeningen of modellen "met een duidelijk kunstzinnig karakter"⁵⁵ tegelijkertijd door deze wet en door de auteurswet kunnen worden beschermd, indien aan de in deze beide wetten gestelde voorwaarden is voldaan⁵⁶.

De aanwezigheid van zulk kunstzinnig karakter bij een model van een voortbrengsel met een gebruiksfunctie lijkt niet van die aard te zijn dat ze de beoordeling tegenover het Europees recht op belangrijke wijze kan beïnvloeden. Essentieel zal wellicht voor de Europese autoriteiten de bevestiging blijven van het vrije verkeer van alle gebruiksvoorwerpen, hoe kunstzinnig die ook mogen zijn.

Zoals de eenvormige merkenwet, bevat ook de Benelux-modellenwet enkele belangrijke overgangsbepalingen waarbij onder meer de handhaving bevestigd wordt van de in een der Beneluxlanden vóór het inwerking treden van de eenvormige wet verworven modelrechten. De in een der Benelux-landen uit hoofde van de nationale wetgeving verkregen bescherming blijft na het in werking treden van de eenvormige Benelux-wet onverkort in dat land bestaan, zonder zich evenwel tot de beide andere Benelux-landen uit te breiden⁵⁷. Het geldt hier dus een uitzondering op het beginsel van eenheid van territorium. Op grond van een verworven nationaal recht kan de houder van dit recht, volgens de Benelux-wet, de invoer vanuit een ander Benelux-land, van voortbrengselen met een zelfde of zeer gelijkend uiterlijk als het model waarop een verworven recht bestaat, verhinderen.

Deze mogelijkheid tot beperking van het vrije Benelux-verkeer bestaat echter niet wanneer het voortbrengsel in het land van uitvoer door de houder van het verworven recht op de tekening of het model, of met zijn goedkeuring, is vervaardigd of in het verkeer

gebracht en wanneer tussen beide houders (in het land van invoer en in het land van uitvoer) ten aanzien van de exploitatie van het betrokken voortbrengsel een band van economische aard bestaat⁵⁸. Indien die laatste voorwaarde – band van economische aard tussen de verschillende nationale houders – niet vervuld is, kan en mag de houder van het recht in het land van invoer zich, op grond van zijn krachtens de nationale wet verkregen recht, verzetten tegen deze invoer⁵⁹.

De vraag kan gesteld worden of deze bepaling – evenals de gelijkaardige bepaling uit de merkenwet – nog verenigbaar is met de rechtspraak van het Hof van Justitie krachtens welke blijkbaar ook indien tussen de houders van de uitsluitende eigendomsrechten geen economische band (meer) bestaat, de invoer vanuit het ene naar het andere land niet kan worden verhinderd met een beroep op een uitsluitend recht, voor zover althans het in beide landen bestaande uitsluitend recht "een gemeenschappelijke oorsprong" heeft⁶⁰ of wanneer het produkt in kwestie in het land van uitvoer in het verkeer gebracht werd door de houder van het recht in het land van invoer of met zijn toestemming⁶¹.

Op de vragen die een dergelijk conflict doet rijzen, onder meer wat betreft de eventuele niet-nakoming door de Beneluxwetgever van de verplichtingen die hem opgelegd waren door het Verdrag van Rome, wordt niet ingegaan. Het probleem en de daarbij horende vragen worden de lezer voor verdere persoonlijke mijmering voorgesteld⁶².

Ludovic DE GRUYSE

⁵⁸ Artikel 27. Een gelijkaardige bepaling vindt men in de Benelux-wet op de warenmerken (artikel 33).

⁵⁹ Voor een toepassing in het merkenrecht zie Kh. Kortrijk, 24 mei 1973, *Zwarte Kip, Ing. Cons.*, 1973, 50 (hoger beroep werd ingesteld); Beschikking van de Commissie van 24 juli 1974, *P.B.*, 1974, nr. L 237/2 van 29 augustus 1974.

⁶⁰ Hof van Justitie 4 juli 1974 (192/73), Van Zuylen t/ Hag A.G., *Ing. Cons.*, 1974, 150. Ook op dat punt is een nog verdergaande evolutie denkbaar.

⁶¹ Hof van Justitie, 31 oktober 1974, Centrafarm B.V. en A. De Peijper t/ Winthrop B.V. (16/74) en t/ Sterling Drug Inc. (15/74). Wat artikel 33 van de Beneluxmerkenwet betreft oordeelt Ant. Braun dat die bepaling "semble bien être devenu incompatible avec les dispositions du Traité de Rome sur la libre circulation des marchandises (articles 34 et suivants), chaque fois que la marque a une origine commune" ("Chronique de jurisprudence, Droits intellectuels", nr. 59, *J.T.*, 1975, 75).

⁶² Artikel 31 E.E.G.-Verdrag: "De Lid-Staten onthouden zich ervan in hun onderling verkeer nieuwe kwantitatieve beperkingen en maatregelen van gelijke werking in te voeren". Dergelijke vragen werden onder meer opgeworpen door R. JOLIET in zijn uiteenzetting over "Trademarks" op een studiedag, georganiseerd te Londen op 22 januari 1975, "Cross-Frontier trading & industrial property rights in the E.E.C."

⁵⁵ Over de betekenis van deze wettelijke termen zal er waarschijnlijk nog heel wat worden geschreven en gediscussieerd; zie alvast Ant. BRAUN, *op. cit.*, blz. 61, nr. 35: "Cette (...) exigence ne doit pas s'entendre, à notre avis, comme étant celle d'un degré de valeur artistique, à l'instar de la pratique allemande. Il faut mais il suffit que le modèle présente un réel caractère artistique". De vraag blijft dan: wat is een "réel caractère artistique"?

⁵⁶ Art. 21, lid 1, Eenv. Benelux-wet.

⁵⁷ Art. 25 Benelux-modellenwet en toelichting; de depots verricht onder de oude Belgische wetgeving moeten, om als bewijsmiddel te kunnen dienen, voor 31 december 1975 opnieuw gedeponereerd worden ("bevestigend depot") bij de Dienst voor handels- en nijverheidseigendom: art. 26 van de Wet en K.B. 27 december 1974, *B.S.*, 3 januari 1975, blz. 52.

HET GEBREK VAN DE ZAAK

Inleiding

"Men is aansprakelijk – aldus art. 1384, lid 1, B.W. – niet alleen voor de schade welke men veroorzaakt door zijn eigen daad, maar ook voor die welke veroorzaakt wordt door de daad van personen voor wie men moet instaan, of van zaken die men onder zijn bewaring heeft." Zelden gaf een bepaling aanleiding tot een zo belangrijke juridische bewerking. Niet alleen houden de Franse en de Belgische rechtspraak er totaal divergerende interpretaties op na, maar de Belgische rechtspraak onderwerpt ook de aansprakelijkheid "voor zaken die men onder zijn bewaring heeft" aan de onmisbare voorwaarde van "het gebrek van de zaak".

Bij de lectuur van de overvloedige rechtspraak over dit probleem stelt men evenwel vast dat het niet zo eenvoudig is een duidelijk criterium te vinden dat het mogelijk maakt "het gebrek van de zaak" juridisch te omschrijven.

Al maken wij ons geen illusies over de bijna onoverkomelijke moeilijkheden die aan een zodanig probleem verbonden zijn, is het onze bedoeling om, in alle bescheidenheid, sommige aspecten ervan aan een kritisch onderzoek te onderwerpen.

Zoals men weet bevat lid 1 van art. 1384 B.W. niet alleen een rappel van de artt. 1382 en 1383, maar kondigt het ook de volgende alinea's van art. 1384 alsmede de artt. 1385 en 1386 B.W. aan.

Zonder enige twijfel rangschikte de wetgever onder de aansprakelijkheid voor zaken die men onder zijn bewaring heeft, de aansprakelijkheid voor de schade door dieren en die welke door het instorten van een gebouw veroorzaakt wordt. Daartegenover staat echter ook ontegensprekelijk vast dat het begrip "zaak" een ruimere betekenis heeft.

De schade veroorzaakt door een omvallende boom, door een vallende dakpan, door een ontploffende machine, door een klapband, enz. zijn klaarblijkelijk ook gevallen van schade door zaken veroorzaakt, waarvoor de wetgever geen specifieke oplossing heeft bepaald.

De teksten van 1804 werden achterhaald.

De rechtspraak en, in mindere mate, de rechtsleer stonden voor de ondankbare taak de talrijke problemen die zich dienaangaande, dag na dag, voordoen, een juridisch verantwoorde oplossing te geven.

I. De verschillende interpretaties van art. 1384, lid 1, B.W.

Art. 1384, lid 1, B.W. bleef de wettelijke basis van alle pogingen die in dit verband werden gedaan, maar gaf door zijn vage en ruime formulering aanleiding tot zeer uiteenlopende interpretaties.

1. Art. 1384, lid 1, *in fine*, zou in een bijzondere aansprakelijkheid ten laste van de bewaarder van de zaak voorzien. Om schadevergoeding te bekomen voor de door een zaak veroorzaakte schade zou men vooraf de fout van de bewaarder van de zaak dienen te bewijzen¹.

Deze opvatting hield zich nauwgezet aan het aansprakelijkheidsprincipe volgens hetwelk er geen aansprakelijkheid kan bestaan zonder fout.

In feite beriep men zich op een fout van de bewaarder en niet op de "daad" van de zaak, vermits deze laatste herleid werd tot een instrument in handen van diegene die de fout beging.

2. Volgens een andere opinie bepaalde art. 1384, lid 1, *in fine*, een vermoeden van fout ten laste van de bewaarder van de zaak. Dit vermoeden had betrekking op de fout van de bewaarder ofwel op een gebrek van de zaak.

Om de aansprakelijkheid te doen aanvaarden, was het voldoende het bestaan van de schade te bewijzen.

Alleen het bewijs door de bewaarder dat hij geen fout beging en dat de zaak niet gebrekkig was, kon hem van zijn aansprakelijkheid ontslaan².

Zonder de traditionele aansprakelijkheidstheorie geweld aan te doen, zoekt men naar meer sociale rechtvaardigheid door een alternatief wettelijk schuldvermoeden in het leven te roepen.

3. De aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door zaken kan eveneens gegrondvest worden op een vermoeden van fout, in hoofde van de bewaarder met betrekking tot zijn bewaring. Alleen het bewijs dat de schade uitsluitend het gevolg is van een fout van het slachtoffer of van een derde, van toeval of van overmacht kan de bewaarder bevrijden.

Het wettelijk vermoeden wordt ter zake veel strenger dan het vermoeden zoals het werd opgevat in de hierboven uiteengezette stelling³.

Het bewijs van een gebrek van de zaak is niet vereist om de aansprakelijkheid te funderen: de bewaarder van de zaak diende ervoor te zorgen dat de zaak geen schade zou teweegbrengen, afgezien van het al dan niet bestaan van een gebrek⁴.

¹ Cass. fr., 19 juli 1870, *D.P.*, 1870, I, 361; Cass., 28 maart 1889, *Pas.*, 1889, I, 161.

² FR. LAURENT, *Principes de droit civil*, XX, nrs. 550, 551 en 639.

³ Dit is de opvatting van de Franse rechtspraak. Zie o.a. Cass. fr., 21 januari 1919, *Pas. fr.*, 1924, II, 48; Cass. fr., 13 februari 1930, *R.G.A.R.*, 1930, 673; Cass. fr., 3 maart 1930, *G.P.*, 1930, I, 743.

⁴ Zie o.m. in dit verband de conclusie van procureur-generaal GANSHOF VAN DER MEERSCH bij Cass., 27 november 1969, *J.T.*, 1970, 118; Hof Gent, 7 mei 1903, *Pas.*, 1903, II, 329; SALEILLES, noot onder Cass. fr., 16 juni 1896, *D.P.*, 1897, I, 433; JOSSELAND noot onder Bourges, 15 januari 1906, *D.P.*, 1906, 2, 249; JOSSELAND noot onder Cass. fr., 3 juni 1904, *D.P.*, 1907, I, 177; A. KLUYSKENS, *Beginselen van burgerlijk recht*, I, nr. 407, p. 615.

4. De Belgische rechtspraak en rechtsleer houdt zich strikt aan de theorie van de fout als basis van de aansprakelijkheid en redeneert als volgt: om de aansprakelijkheid van een persoon te kunnen aanvaarden, moet de daad van die persoon aangetast zijn door een fout; om de aansprakelijkheid van de bewaarder van een zaak te kunnen funderen moet derhalve "de daad van de zaak een fout inhouden", dit wil zeggen dat de zaak een gebrek moet vertonen⁵. Om de fout als basis voor de aansprakelijkheid te behouden, doet men een beroep op een vermoeden *juris et de jure* van fout in hoofde van de bewaarder van de zaak op voorwaarde dat het slachtoffer niet alleen de hoedanigheid van bewaarder van de zaak bewijst, maar tevens het gebrek van de zaak, de schade en het causaal verband tussen beide⁶.

In deze optiek bestaat de fout erin een gebrekkige zaak onder zijn bewaring te hebben op het ogenblik dat, ten gevolge van dat gebrek, schade wordt veroorzaakt⁷. Het verkeerd of onhandig gebruik van een zaak die *in se* niet is aangetast door een gebrek, kan geen aanleiding geven tot de toepassing van art. 1384, lid 1, *in fine*⁸.

II. Onderzoek naar het gebrek van de zaak

"Daad van de zaak" betekent – aldus de exegetische rechtsleer – fout van de zaak. Logischerwijze begaat een zaak geen fout. Een fout veronderstelt immers een optreden of een nalatigheid, waartoe een zaak uiteraard niet in staat is. Onder "fout van zaak" moet dan het gebrek van de zaak worden verstaan⁹. Dat er zonder het bewijs van het gebrek van de zaak geen sprake kan zijn van enige aansprakelijkheid op basis van art. 1384, lid 1, *in fine*, staat sinds lang vast. Wat evenwel als een gebrek van de zaak dient te worden beschouwd, werd door de rechtspraak tot nog toe nooit duidelijk aangegeven. Hoogstens kan men aan de hand van een jarenlange jurisprudentie enkele hoofdlijnen onderscheiden. Het eindpunt werd klaarblijkelijk nog niet bereikt: het aantal vragen en moeilijkheden blijft het aantal pasklare oplossingen overtreffen.

⁵ Conclusie van advocaat-generaal E. JANSSENS bij Cass., 26 mei 1904, *Pas.*, 1904, I, 246, 247, 248; J. LIMPENS, "La responsabilité du vendeur-fabricant en droit belge", in *Etudes offertes à Alfred Jauffret*, Fac. de droit et de science politique d'Aix Marseille, 1974, p. 463, nr. 25.

⁶ Rb. Hasselt, 12 mei 1949, *Pas.*, 1951, III, 6; Cass., 24 mei 1954, *Pas.*, 1954, I, 172; Cass., 22 oktober 1954, *Pas.*, 1955, I, 149; Hof Gent, 13 juni 1959, *R.G.A.R.*, 1961, 6615; Cass., 6 oktober 1961, *R.C.J.B.*, 1963, 5 (noot A. LAGASSE); H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge*, II, 3e uitg., nrs. 994 en 1002-1005.

⁷ Cass., 26 mei 1904, *Pas.*, 1904, I, 246, met conclusie van advocaat-generaal E. JANSSENS; Cass., 25 maart 1920, *Pas.*, 1920, I, 110; R.O. DALCQ, "Le vice de la chose", *R.C.J.B.*, 1970, 64-65.

⁸ Cass., 27 november 1969, *J.T.*, 1970, 116, met conclusie van procureur-generaal GANSHOF VAN DER MEERSCH.

⁹ Cass., 26 mei 1904, *Pas.*, 1904, I, 246, met conclusie van advocaat-generaal E. JANSSENS.

1. Het standpunt van het Hof van Cassatie

a. In de conclusie van advocaat-generaal Janssens bij het arrest van het Hof van Cassatie van 26 mei 1904¹⁰ wordt het gebrek van de zaak op de volgende wijze omschreven: "Ce vice peut être originel ou acquis, provenir de la vétusté, du défaut d'entretien ou de toute autre cause peu importe".

Volgens deze bepaling blijkt de oorsprong van het gebrek van geen belang te zijn, wat rechtspraak en rechtsleer ertoe bracht overmacht, toeval of de tussenkomst van een derde, wanneer zij de oorzaak zijn van het gebrek, niet te aanvaarden als ontheffing van de aansprakelijkheid.

b. Heel wat rechtspraak en een deel van de rechtsleer meenden bovendien uit de arresten van het Hof van Cassatie van 25 maart 1920¹¹ en 12 juli 1945¹² te mogen besluiten dat het Hof het uitwendig gebrek van de zaak, dit is het gebrek dat voortvloeit uit de abnormale plaats die de zaak in het verkeer ingenomen heeft, had aanvaard¹³.

Met deze interpretatie kan bezwaarlijk worden ingestemd. In het arrest van 25 maart 1920, beslist het Hof van Cassatie dat de feitenrechter uit de omstandigheid, dat een elektrische kabel op de grond ligt, het bestaan van een gebrek van die kabel kan afleiden omdat de schade anders geen verklaring vindt¹⁴. Men bevindt zich hier duidelijk op het terrein van de bewijsvoering. Het arrest van 12 juli 1945 betrof een overweg en de verlichting van een station die in zulke mate gebrekkig waren, dat een gebruiker de overweg niet kon oversteken zonder gevaar door een trein gegrepen te worden. Bij nadere lectuur stelt men echter vast dat niet de plaats, de ligging van het station als het gebrek wordt aangenomen, maar wel de eigenlijke infrastructuur van het station¹⁵. Niettemin aanvaardden talrijke beslissingen sindsdien het uitwendig of extern gebrek van de zaak als basis voor de aansprakelijkheid¹⁶. De rechtsleer liet zich trouwens niet onbetuigd¹⁷.

c. Intussen besliste het Hof van Cassatie in zijn arrest van 24 mei 1945¹⁸ dat onroerende goederen, behoudens de toepassing van art. 1386 van het B.W., eveneens kunnen worden aangepast door een gebrek als bedoeld in art. 1384, lid 1, *in fine*, en dat het al

¹⁰ Cass., 26 mei 1904, *Pas.*, 1904, I, 246.

¹¹ *Pas.*, 1920, I, 110.

¹² *Pas.*, 1945, I, 202.

¹³ Zie in dit verband o.m. de conclusie van procureur-generaal GANSHOF VAN DER MEERSCH, *J.T.*, 1970, 118.

¹⁴ R.O. DALCQ, "Le vice de la chose", *R.C.J.B.*, 1970, 66, nr. 5; J.L. FAGNART, noot onder Cass., 27 november 1969, *J.T.*, 1970, 120.

¹⁵ R.O. DALCQ, "Le vice de la chose", *R.C.J.B.*, 1970, 66, nr. 5.

¹⁶ Zie o.a. de geciteerde rechtspraak in de noot van J.L. FAGNART, onder Cass., 27 november 1969, *J.T.*, 1970, 120.

¹⁷ H. DE PAGE, *op. cit.*, nr. 1007; J. VAN RIJN, "La responsabilité du fait des choses", *J.T.*, 1946, 164-165.

¹⁸ *Pas.*, 1945, I, 172.

dan niet verborgen of het al dan niet gekend karakter van het gebrek geen enkel belang vertoont¹⁹.

Naderhand werd deze jurisprudentie nog strenger gemaakt door de onoverkomelijke en wettige onwetendheid van het gebrek evenmin in aanmerking te laten komen²⁰.

d. In het arrest van 22 oktober 1954²¹ geeft het Hof van Cassatie een ruime omschrijving van het gebrek van de zaak: "Une disposition de nature à causer un dommage aux tiers".

Deze bepaling krijgt haar volle betekenis wanneer men ze vergelijkt met de bepalingen van het gebrek van de zaak zoals die door De Page en Van Rijn werden geformuleerd. Terwijl De Page als criterium van het gebrek van de zaak de mogelijkheid aanstipt voor de bewaarder om van de zaak een al dan niet normaal gebruik te maken²², verdedigt Van Rijn de stelling dat men zich op het standpunt van de derden dient te plaatsen: het gebrek van de zaak wordt dan "une caractéristique anormale susceptible de causer un dommage"²³.

Het Hof van Cassatie sluit zich aan bij de bepalingen van Van Rijn, maar de formulering van haar standpunt is dermate ruim dat zij die van De Page benadert. Niets laat trouwens toe, volgens deze omschrijving, nog een onderscheid te maken tussen het inherent of inwendig en het extern of uitwendig gebrek.

e. Het uitwendig gebrek werd echter uit ons rechtstelsel gebannen door het Hof in het arrest van 27 november 1969²⁴.

Omdat een omgehakte boom gedeeltelijk op de openbare weg ligt en daardoor een autoöngeval veroorzaakt, betekent dit niet dat die boom door een gebrek is aangetast. De abnormale of gevaarlijke plaats van de boom kan nog andere oorzaken hebben.

De aansprakelijkheid van de bewaarder zal slechts aanvaard worden als bewezen wordt dat de boom

aangetast is door een inherent gebrek, zijnde een gebrek waardoor de aard of de structuur van de zaak wordt veranderd²⁵. De plaats die door een zaak wordt ingenomen is irrelevant.

Het ware verkeerd te denken dat het Hof van het "inherent gebrek" een nieuw begrip in het leven heeft geroepen; het deed er immers reeds een beroep op in zijn arrest van 24 mei 1945²⁶.

f. Om het slachtoffer makkelijker te kunnen vergoeden, was de rechtspraak niet alleen blijven bestaan bij de abnormale plaats van de zaak, maar poogde zij eveneens de abnormale gedraging van de zaak als een gebrek te doen aannemen²⁷.

Het Hof van Cassatie aanvaardde dit evenmin²⁸.

Op het ogenblik dat een vrachtwagen benzine tankte, schoot zijn lading in brand, waardoor het gehele benzinestation werd vernield. Eiseres was van oordeel dat vermits het in brand staan van stro een abnormaal kenmerk is van het stro, dit in brand staan zelf het gebrek van de zaak was²⁹.

Het Hof meende dat een zodanig argument geen rekening hield met het onderscheid tussen de gebeurtenis die de schade teweegbrengt (het branden van het stro) en het gebrek dat er eventueel de oorzaak kan van zijn (eventuele zelfontbranding van het stro als inherent gebrek van het stro)³⁰.

g. *Besluit*. Het Hof van Cassatie neemt op dit ogenblik aan dat, met uitsluiting van de abnormale plaats en de abnormale gedraging van de zaak, elke gesteldheid van de zaak waardoor schade kan berokkend worden aan derden een gebrek is van die zaak voor zover daardoor de aard of de structuur van de zaak wordt aangetast³¹.

²⁵ Conclusie van procureur-generaal GANSHOF VAN DER MEERSCH bij Cass., 27 november 1969, *J.T.*, 1970, 116; F. GLANSORFF, noot bij Cass., 24 december 1970, *R.G.A.R.*, 1971, 8725.

²⁶ *Pas.*, 1945, I, 172. Ter zake werd beslist dat onroerende goederen, nl. bomen, onder toepassing vielen van art. 1384, lid 1. Het Hof overwoog dat: "Attendu que, d'autre part, l'arrêt dénoncé constatant que la demanderesse avait la garde de l'arbre litigieux et que c'est un vice inhérent à cet arbre qui avait été la cause déterminante du dommage éprouvé par la défenderesse."

²⁷ *Rb. Dendermonde*, 5 januari 1968, *R.G.A.R.*, 1969, 8198; Hof Brussel, 16 juli 1968, *J.T.*, 1968, 629. Voor een algemeen overzicht van deze problematiek zie J. DABIN, "Examen de jurisprudence (1959-1963)", *R.C.J.B.*, 1963, 299, nr. 52; C. RENARD, noot onder Cass., 18 januari 1945, *R.C.J.B.*, 1947, 90-91.

²⁸ Cass., 24 december 1970, *R.W.*, 1970-71, 1470, *R.G.A.R.*, 1971, 8725, met noot van F. GLANSORFF.

²⁹ Kh. Luik, 22 maart 1966, *R.G.A.R.*, 1969, 8150; Hof Luik, 7 oktober 1968, *R.G.A.R.*, 1969, 8150, met noot van R.O. DALCQ.

³⁰ In feite wordt dezelfde redenering teruggevonden in *Rb. Hasselt*, 12 mei 1949, *Pas.*, 1951, III, 6. In dezelfde zin *Vred. Deurne*, 15 maart 1971, *R.W.*, 1972-73, 1450. Kritiek: F. GLANSORFF, noot onder Cass., 24 december 1970, *R.G.A.R.*, 1971, 8725; J.L. FAGNART, noot onder Hof Gent, 20 april 1971, *J.T.*, 1971, 154.

³¹ Hof Brussel, 26 juni 1970, *R.W.*, 1970-71, 568.

¹⁹ In die zin: Hof Luik, 4 juli 1953, *B.A.*, 1954, 89; Hof Gent, 13 juni 1959, *R.G.A.R.*, 1961, 6615.

²⁰ Cass., 6 oktober 1961, *R.C.J.B.*, 1963, 5, met noot A. LAGASSE, "Problèmes de responsabilité au cas de dommage causé par une chose affectée d'un vice caché. Le gardien, l'entrepreneur, le vendeur."

²¹ *Pas.*, 1955, I, 149; zie R.O. DALCQ, "Le vice de la chose", *R.C.J.B.*, 1970, 67.

²² H. DE PAGE, *op. cit.*, nr. 1007; conclusie van procureur-generaal GANSHOF VAN DER MEERSCH bij Cass., 27 november 1969, *J.T.*, 1970, 118; Hof Luik, 25 juni 1958, *R.G.A.R.*, 1959, 6391; Hof Luik, 28 mei 1959, *R.G.A.R.*, 434; *Rb. Luik*, 5 december 1960, *B.A.*, 1963, 288; *Rb. Doornik*, 11 oktober 1962, *R.G.A.R.*, 1963, 7027.

²³ J. VAN RYN, "La responsabilité du fait des choses", *J.T.*, 1946, 164-165; *Vred. Brussel*, 27 september 1971, *R.G.A.R.*, 1972, 8750.

²⁴ *J.T.*, 1970, 116, met conclusie van procureur-generaal GANSHOF VAN DER MEERSCH. In dezelfde zin *Rb. Hasselt*, 12 januari 1968, *R.G.A.R.*, 1968, 8097; *Rb. Charleroi*, 1 april 1969, *B.A.*, 1969, 814; *Rb. Brussel*, 16 april 1971, *J.P.A.*, 1971, 13; *Rb. Turnhout*, 30 juni 1971, *R.W.*, 1971-72, 279; R.O. DALCQ, "Le vice de la chose", *R.C.J.B.*, 1970, 61.

2. *Analyse van het standpunt van het Hof van Cassatie.* – Deze bepaling geeft ons echter niet de werkelijke inhoud en betekenis weer van het gebrek van de zaak.

Men moet trouwens voorzichtig zijn wanneer men het over het gebrek van de zaak heeft, en niet uit het oog verliezen dat naast het vereiste van het gebrek van de zaak, nog andere, even noodzakelijke voorwaarden moeten aanwezig zijn als daar zijn: de schade, het causaal verband tussen gebrek en schade, en de hoedanigheid van de bewaarder van de zaak.

Een boom kan reeds jarenlang rot zijn zonder daarom de aansprakelijkheid van zijn bewaarder in het gedrang te brengen. Die zelfde rotte boom kan op een gegeven ogenblik afknappen zonder de minste schade te berokkenen en de bewaarder zal ongemoeid gelaten worden. In deze voorbeelden staan we ontegensprekelijk voor gebreken van de boom, maar zolang noch de schade, noch het causaal verband tussen gebrek en schade zullen bewezen zijn, is er geen aansprakelijkheid.

Voor al het causaal verband kan aanleiding geven tot ernstige moeilijkheden omdat de rechter vaak zal geconfronteerd worden met omstandigheden die hij al dan niet als overmacht of toeval zal aanvaarden of verwerpen. Daarom kan bezwaarlijk aangenomen worden dat het causaal verband zonder meer zou worden afgeleid uit de vaststelling van de enkele onvolmaaktheid van de zaak en van het bestaan van schade³². Het gaat om drie afzonderlijke elementen van aansprakelijkheid die alle op even zorgvuldige wijze moeten worden nagegaan.

Wensen wij het begrip "gebrek van de zaak" aan een grondiger onderzoek te onderwerpen, dan moeten we vaststellen dat een zaak gebrekkig is wanneer ze niet normaal is, d.w.z. wanneer ze niet beantwoordt aan de gestelde eisen inzake aard en structuur. Procureur-generaal Ganshof van der Meersch omschreef inderdaad terecht het gebrek van de zaak als een aantasting van haar aard of structuur³³.

Aard en structuur van de zaak verwijzen naar de kenmerken die aan een zaak worden toegeschreven door de op een bepaald moment en in een bepaald gebied algemeen heersende zienswijze. De kenmerken van een zaak kunnen als het ware worden verdeeld tussen, enerzijds, de kenmerken die de aard van de zaak betreffen en, anderzijds, die welke haar structuur bepalen.

³² Rb. Brussel, 13 december 1959, *B.A.*, 1951, 84; Hof Luik, 4 juli 1953, *B.A.*, 1954, 89, en specifiek 92. Rb. Hasselt, 15 juni 1956, *R.W.*, 1956-57, 1216; Rb. Antwerpen, 3 oktober 1958, *R.G.A.R.*, 1961, 6696.

³³ Zie de conclusie van procureur-generaal GANSHOF VAN DER MEERSCH bij Cass., 27 november 1969, *J.T.*, 1970, 119: "Ce que l'art. 1384, al. 1er a en vue, c'est le vice dans la chose gardée, le vice inhérent à la nature ou à la structure de la chose, bref le vice intrinsèque que constitue l'état dans lequel cette chose se trouve (...)".

De kenmerken in verband met de aard van de zaak betreffen de verhouding tussen de zaak en de omgeving waarin zij haar functie moet vervullen. Wanneer men spreekt over de aard van de zaak, wordt zij bekeken vanuit het standpunt van haar omgeving, in functie van haar omgeving. De kenmerken in verband met de structuur betreffen de samenstelling en de ruimtelijke vorm die een zaak nodig heeft om als die welbepaalde zaak te worden herkend. Wanneer men de structuur van een zaak bestudeert, beperkt men zich tot de zaak als zodanig, los van haar omgeving.

3. *Het verband tussen de aard en de structuur van een zaak.* – De aard van een zaak is niet gebrekkig wanneer de zaak zich in evenwicht bevindt met haar omgeving en haar functie normaal kan vervullen. Dit geldt zowel voor de zaken die in de natuur zelf voorkomen, die tot stand kwamen zonder menselijke tussenkomst (bomen, rotsen, grond) als voor de zaken die vervaardigd zijn door de mens (een lepel, een tafel, een motor).

De structuur van een zaak is niet gebrekkig wanneer de zaak geen afwijkingen vertoont van haar standaardmodel, dat, zoals we reeds aanduiden, wordt bepaald door de algemeen heersende zienswijze op een bepaald moment, in een bepaald gebied. Dit standaardmodel is uiteraard op zodanige wijze geconcepieerd en opgebouwd dat de inschakeling van de zaak in het maatschappelijk verkeer zonder schadelijke gevolgen kan gebeuren. De maatschappij stelt immers normen met betrekking tot de samenstelling en de ruimtelijke vorm van de zaken, die ervoor zorgen dat de zaken hun functie kunnen vervullen zonder het evenwicht met hun omgeving in het gedrang te brengen.

De verwantschap tussen aard en structuur van de zaak wordt alzo duidelijk. De aard volgt als het ware logischerwijze uit de structuur van de zaak. De structuur is de voorwaarde *sine qua non* opdat de zaak het evenwicht met haar omgeving zou bewaren en de van haar verwachte functie zou kunnen vervullen. Het gebrek van de aard van de zaak impliceert als zodanig noodzakelijk een gebrek in de structuur.

Laten we een klapband als voorbeeld nemen. Het evenwicht tussen de auto, en meer in het bijzonder, tussen de autoband en de omgeving wordt verbroken. De aard van de autoband werd door een gebrek aangetast. Een klapband is evenwel onmogelijk, indien de structuur van de autoband in kwestie, vergeleken met zijn standaardmodel, geen gebrek vertoont; dit gebrek kan zowel de moleculaire samenstelling³⁴ als de vorm³⁵ van de autoband betreffen.

³⁴ Bv. de keuze van de grondstoffen die verwerkt zijn in de autoband, hun minderwaardige kwaliteit, etc.

³⁵ Bv. een constructiefout waardoor er zwakke plaatsen voorkomen in de autoband, de abnormale slijtage door een verkeerde ophanging, etc.

Dit geldt althans voor zaken die de mens tot stand brengt; ten aanzien van de zaken die in de natuur zelf voorkomen, doet het probleem zich anders voor.

Meestal evenwel zal ook in dit geval een gebrek in de structuur ten grondslag liggen aan een gebrek van de aard van de zaak. Wanneer een boom, zonder uitwendige oorzaak, omvalt, zal dit meestal te wijten zijn aan rotheid of onvoldoende wortelvorming. M.a.w. de aantasting van de structuur heeft de verstoring van het evenwicht tussen boom en omgeving tot gevolg. Om de boom als gebrekkig aan te merken, beschikt de mens in deze gevallen over een aanknopingspunt, nl. de overgrote meerderheid bomen die niet rot worden en voldoende wortels bezitten. Dit brengt ons tot het onderscheid met de zaken die door de mens worden geschapen: met betrekking tot deze zaken is de mens de determinerende factor. Hij bepaalt het evenwicht tussen de zaak en haar omgeving, haar aard; hij bepaalt de samenstelling en de vorm van elk standaardmodel waaraan alle zaken moeten beantwoorden, hun structuur. De zaken die de natuur heeft voortgebracht, hebben geen standaardmodel dat door de mens wordt bepaald. Hij kan weliswaar de verhouding tussen die zaken en hun omgeving juridisch regelen, maar hun structuur dient hij te aanvaarden.

Een voorbeeld zal dit verduidelijken: de moleculaire samenstelling van een rots kan bestaan uit zand, kalk en allerhande gesteente. De gemeenschap die zich rond de rots heeft gevestigd, verwacht dat zij tegen wind, regen en vorst bestand is. Mochten er evenwel toch stukken rots afbrokkelen en schade veroorzaken, dan wordt de aard van de rots ongetwijfeld aangetast, maar niet noodzakelijkerwijze haar structuur.

Om vast te stellen dat de structuur van een zaak gebrekkig is, moet de zaak worden vergeleken met haar standaardmodel, zoals het door de mens werd bepaald. De structuur van de rotsen, van de bomen, van de grond wordt evenwel door de natuur bepaald en het heeft geen zin de natuurlijke structuur van die zaken te vergelijken met een theoretisch, door de mens ontworpen standaardmodel. De mens is immers niet in staat zulk standaardmodel concreet uit te werken en in de plaats te stellen van de zaak die de natuur heeft ontworpen. Hij kan geen ideale rots bouwen of geen ideale boom ontwerpen, hij zal de bestaande structuur moeten aanvaarden als een onveranderlijk gegeven.

Het is dus best mogelijk dat de aard van de zaken, die hun oorsprong vinden in de natuur, gebrekkig is, zonder dat hun structuur werd aangetast door een gebrek. De aantasting van de aard van zaken die de natuur ontwierp, veronderstelt dus niet noodzakelijkerwijze een gebrek in de structuur van die zaak, terwijl dit wel het geval is bij de zaken die de mens maakt.

De kenmerken van een zaak, door de natuur zelf voortgebracht kunnen daarom in geen geval gebreken

van de structuur van die zaak zijn³⁶. Bijvoorbeeld: de ontplofbaarheid van ammoniumnitraat³⁷, het giftig karakter van een paddestoel³⁸, het afslijten van rotsen onder invloed van regen, wind en vorst³⁹. Het gebrek dat de aard van de zaak aantast, mag niet worden verward met een uitwendig gebrek. Het uitwendig gebrek vindt doorgaans zijn oorsprong in de abnormale plaats die de zaak inneemt, afgezien van onverschillig welke onvolmaaktheid. Het gebrek dat de aard van de zaak aantast en aldus het evenwicht tussen de zaak en haar omgeving in het gedrang brengt, bestaat, afgezien van de plaats die de gebrekkige zaak in de ruimte inneemt.

4. *Het onderscheid tussen het natuurlijk en het kunstmatig gebrek.* – Het onderscheid tussen het natuurlijk, door de werking van de natuur ontstane gebrek en het kunstmatig gebrek dat tot stand kwam door toedoen van de mens kan moeilijk aanvaard worden. Zoals hierboven is aangetoond, kunnen de natuurlijke eigenschappen van een zaak niet worden beschouwd als een gebrek. Op het eerste gezicht zou hetzelfde moeten gelden voor gebreken die door de werking van de natuur zijn ontstaan en waardoor de oorspronkelijke kenmerken van een zaak worden gewijzigd. Wanneer rotsen onder invloed van regen, wind en vorst afbrokkelen dan staan we, alles samen genomen, voor een natuurlijk gebrek. De Page beriep zich op de onaantastbaarheid van de natuur en beweerde, gesteund door enkele rechterlijke beslissingen⁴⁰, dat alleen het kunstmatig gebrek de aansprakelijkheid op basis van art. 1384, lid 1, B.W. op gang kon brengen⁴¹. Hij beschouwde de natuur als een absoluut, onveranderlijk gegeven. Hierbij wordt evenwel een tweede aspect uit het oog verloren. De natuur vertoont slechts belang voor zover zij de rechten van de rechtsonderhorigen beïnvloedt. De rechtsonderhorigen evalueren immers de natuur in functie van de samenleving.

Wanneer een bepaalde rotssamenstelling volgens haar structuur niet tegen regen, wind en vorst bestand is, wordt afbrokkeling en, in voorkomend geval, instorting onvermijdelijk. Daardoor beantwoordt zij aan de natuurwetten. Dit neemt echter niet weg dat die rots, wanneer ze op wegen of daken terechtkomt, niet langer haar functie vervult in de maatschappij

³⁶ H. DE PAGE, *op. cit.*, nr. 1007.

³⁷ Rb. Hasselt, 12 mei 1949, *Pas.*, 1951, III, 6.

³⁸ R.O. DALCQ, noot onder Rb. Antwerpen, 3 oktober 1958, *R.G.A.R.*, 1961, 6696.

³⁹ Hof Luik, 4 april 1952, *Pas.*, 1953, II, 82; Hof Luik, 4 juli 1953, *P.A.*, 1954, 89; Hof Luik, 19 december 1968, *Jur. Liège*, 1969-70, 90; Rb. Charleroi, 1 april 1969, *B.A.*, 1969, 814.

⁴⁰ Rb. Luik, 4 juli 1951, *Pas.*, 1952, II, 82; Hof Luik, 4 april 1952, *Pas.*, 1952, II, 82; Hof Luik, 4 juli 1953, *B.A.*, 1954, 89, en nog in dezelfde zin, Vred. Dinant, 4 juni 1971, *J.J.P.*, 1972, 281.

⁴¹ H. DE PAGE, *op. cit.*, nr. 1003.

die zich rondom haar kwam vestigen. De verwachtingen van de gemeenschap komen bedrogen uit, de rots, die normaal tegen regen, wind en vorst bestand had moeten zijn, is gebrekkig aangezien ze instortte.

Het Hof van Cassatie heeft het onderscheid tussen natuurlijk en kunstmatig gebrek nooit aanvaard⁴².

5. *De oorsprong van het gebrek.* – Vooraf moet worden gewezen op het onderscheid tussen, enerzijds, de oorsprong van het gebrek van de zaak en, anderzijds, de oorsprong van de schade. Overmacht, toeval en het optreden van een derde kunnen inderdaad zowel bestudeerd worden in verband met de toestand-koming van het gebrek als in verband met de schade. Ingeval overmacht, toeval of het optreden van een derde de schade berokkenen, wordt de aansprakelijkheid van de bewaarder niet aanvaard. Zijn overmacht of toeval oorzaak van de schade, dan heeft het slachtoffer geen enkel verhaal. Veroorzaakte een derde de schade, dan moet het slachtoffer zich rechtstreeks tot hem richten. Daarentegen geldt traditionelerwijze de stelling dat de oorsprong van het gebrek van generlei belang is⁴³. De bovenvermelde conclusie van advocaat-generaal Janssens bij het arrest van het Hof van Cassatie van 26 mei 1904 liggen aan deze zienswijze ten grondslag⁴⁴. Dientengevolge blijft de aansprakelijkheid van de bewaarder bestaan zelfs indien het gebrek het gevolg is van overmacht, toeval of het optreden van een derde. Sommigen meenden dat daardoor, net als door het negeren van de wettelijke of onoverkomelijke onwetendheid nopens het bestaan van een gebrek⁴⁵, het algemeen principe "geen aansprakelijkheid zonder fout" in het gedrang werd gebracht; deze zienswijze werd echter niet gevolgd⁴⁶. Verliest men evenwel niet uit het oog dat advocaat-generaal Janssens in dezelfde conclusie, enige paragrafen verder, met klem verdedigde dat: "L'art. 1384, al. 1er ne vise que le cas où il n'y a pas fait de l'homme actuel et im-

médiat, soit volontaire soit involontaire"⁴⁷. Art. 1384, lid 1, B.W. steunt op een vermoeden van fout in hoofde van de bewaarder omdat de zaak die hij bewaart, gebrekkig is. Niet de oorzaak maar wel het bestaan van de onvolmaaktheid wordt nagegaan en in aanmerking genomen.

Een zodanige oplossing kan niet zonder moeite aanvaard worden wanneer overmacht of toeval oorzaak zijn van het gebrek.

Bij veronderstelling hebben noch het slachtoffer, noch de bewaarder enige fout begaan en toch moet iemand de schade dragen die door het gebrek werd veroorzaakt. Men zou kunnen denken aan een bijzonder fonds met dat doel opgericht, maar in de huidige stand van zaken rest ons slechts de keuze tussen slachtoffer en bewaarder. Dat men de bewaarder kiest, dient niet enkel aan billijkheidsoverwegingen te worden toegeschreven⁴⁸ maar ook aan de gunstige invloed van de theorie van het geschapen risico⁴⁹.

Of dezelfde oplossing nog aanvaardbaar is wanneer het gebrek zijn oplossing vindt in het toedoen van een derde, kan ernstig worden betwijfeld.

Wanneer een onbekende met duistere motieven 's nachts de aanlegtuwen losgooit van een bij de kaai gemeerde schuit, zodat deze laatste in botsing komt met een ander schip, zal de bewaarder van de schuit, op voorwaarde dat zijn aansprakelijkheid op basis van de artt. 1382 en 1383 B.W. niet kan worden bewezen, ook niet aansprakelijk zijn op grond van art. 1384, lid 1, B.W. Het slachtoffer kan zich immers in dit geval alleen beroepen op een uitwendig gebrek dat door het Hof van Cassatie niet wordt aanvaard⁵⁰. Veronderstellen we dat dezelfde derde, voordat hij de kabeltuwen losgooit, erin slaagt het roer van het schip uit te schakelen, dat de schipper gewekt wordt voor er enige aanvaring gebeurt, het schip onder controle poogt te krijgen, maar er niet in slaagt door het defecte roer waardoor een aanvaring onafwendbaar wordt. Hoewel er evenmin sprake kan zijn van de persoonlijke aansprakelijkheid van de schipper, is er veel kans dat art. 1384, lid 1, B.W. zal worden toegepast. De aard en de structuur van het roer werden door de derde gewijzigd, er is een gebrek voorhanden en de bewaarder valt onder toepassing van het on-

⁴² Cass., 24 mei 1945, *Pas.*, 1945, I, 172; Cass., 22 oktober 1954, *Pas.*, 1954, I, 149.

⁴³ Cass., 22 oktober 1954, *R.G.A.R.*, 1955, 5482; Hof Gent, 26 maart 1959, *R.G.A.R.*, 1961, 6781; Kh. Antwerpen, 17 mei 1972, *J.P.A.* 1972, 180; J. DABIN en A. LAGASSE, "Examen de jurisprudence (1959-1963)", *R.C.J.B.*, 1963, p. 297, nr. 49; R.O. DALCO, *Traité de la responsabilité civile*, nr. 2140; *id.*, "Examen de jurisprudence (1964-1967)", *R.C.J.B.*, 1968, p. 243, nr. 52; *id.*, "Le vice de la chose", *R.C.J.B.*, 1970, p. 71, nr. 10; H. DE PAGE, *op. cit.*, nr. 1007; J.L. FAGNART, *Examen de jurisprudence concernant la responsabilité civile*, 1955-1969, Bruxelles, Larcier, 1971, p. 56; A. LAGASSE, noot onder Cass., 6 oktober 1961, *R.C.J.B.*, 1963, p. 17, nr. 5.

⁴⁴ Cass., 26 mei 1904, *Pas.*, 1904, I, 246.

⁴⁵ Cass., 6 oktober 1961, *R.C.J.B.*, 1963, 5.

⁴⁶ R.O. DALCO, "Le vice de la chose", *R.C.J.B.*, 1970, pp. 72-73, nrs. 9-10; A. LAGASSE, noot onder Cass., 6 oktober 1961, *R.C.J.B.*, 1963, p. 20, nr. 6; A. VAN HEUVERZWIJN, "Force majeure et responsabilité acquilienne", *B.A.*, 1968, 50-51.

⁴⁷ Cass., 26 mei 1904, *Pas.*, 1904, I, 246, met conclusie van advocaat-generaal E. JANSSENS.

⁴⁸ F. LAURENT, *op. cit.*, nr. 639 e.v.

⁴⁹ De theorieën van het "risico" en van het "emolumentum" (ubi emolumentum, ibi onus) werden soms wel als grondslag gebruikt voor de oplossing van de thans behandelde problemen: Hof Gent, 7 mei 1903, *Pas.*, 1903, II, 329; SALILLES, noot onder Cass. fr., 16 juni 1896, *D.P.*, 1897, 1, 433; JOSSELAND, noot onder Bourges, 15 januari 1906, *D.P.*, 1906, 2, 249; JOSSELAND, noot onder Cass. fr., 3 juni 1904, *D.P.*, 1907, 1, 177; A. KLUYSKENS, *Beginnelsen van burgerlijk recht*, I, 1948, p. 615, nr. 407.

⁵⁰ Zie ook in dit verband: J. LIMPENS, "La théorie de la relativité aquilienne et droit comparé", in *Mélanges offerts à René Savatier*, Paris, Dalloz, 1965, p. 581, nrs. 40 en 41.

weerlegbaar vermoeden van fout; een extreem voorbeeld voorwaar, maar volledig in de lijn van de geldende rechtspraak. Wat blijft er dan nog over van het aansprakelijkheidsprincipe wanneer men aanvaardt, dat zelfs de opzettelijke fout van een willekeurige derde oorzaak mag zijn van het gebrek en derhalve van de aansprakelijkheid van de bewaarder van een zaak.

Deze oplossing lijkt ons dan ook weinig bevredigend. In het voorgestelde voorbeeld is niet zozeer de gebrekkige zaak oorzaak van de schade dan wel het onverantwoord optreden van de derde. De zaak was slechts het instrument via hetwelk de oorspronkelijke fout of nalatigheid zich in schade concretiseerde⁵¹.

In dit geval is het optreden van de derde, om de woorden van advocaat-generaal Janssens te gebruiken, steeds dadelijk en actueel, aangezien de gevolgen onmiddellijk volgen en de band tussen het optreden van de derde en de schade veel sterker is dan die tussen de zaak en de schade.

Rechtspraak en rechtsleer bezorgen weliswaar de bewaarder van de zaak een verhaal tegen de derde die het gebrek tot stand bracht⁵². Magere troost evenwel wanneer de derde onbekend is of insolvent. Klaarblijkelijk dringt zich een ander onderscheid, een nieuwe nuancering op ten opzichte van het begrip "gebrek van de zaak".

6. De bestaansduur van het gebrek van de zaak. –

Hoewel een deel van de rechtsleer beweert dat het van elk belang ontbloomt is te weten of het gebrek al dan niet gedurende lange tijd bestond, en zo tot de stelling komt dat het voldoende is dat het gebrek al was het maar gedurende een fractie van een seconde vóór het ongeval zou hebben bestaan⁵³, wordt anderzijds vaak gesproken over het gebrek van de zaak in termen van staat en toestand⁵⁴. Dit betekent dat het gebrek van de zaak, gedurende een zekere tijd moet hebben bestaan of zich over een bepaald tijdsverloop moet hebben ontwikkeld, al naar gelang het gebrek vanaf de oorsprong van de zaak bestond of naderhand is tot stand gekomen. Pas dan is het gebrek een staat of een toestand van de zaak en zal de oorsprong van het gebrek – een fout in de oorspronkelijke struc-

tuur⁵⁵, het gevolg van een gebrekkig onderhoud⁵⁶, het gevolg van natuurlijke factoren⁵⁷, het gevolg van het optreden van een derde⁵⁸ – geen belang vertonen. Het kan immers gebeuren dat een derde met of zonder fout de kiem in het leven roept van hetgeen zich later zal ontwikkelen en voordoen als een gebrek. De schade wordt niet dadelijk berokkend, maar het gebrek groeit er als het ware naar toe. Het schadegeval is in wording en in dit geval kan het gebrek van de zaak in aanmerking worden genomen. Daarentegen kan de plotse structuurwijziging die onstaat van het ene ogenblik op het andere, moeilijk als een gebrek van de zaak worden aanvaard. In feite zal men in dat geval voor overmacht of toeval komen te staan, ofwel voor het optreden van een derde of van de bewaarder zelf. Het gebrek van de zaak is dan, zoals eerder vermeld, niet de oorzaak van de schade maar het middel, het instrument via hetwelk overmacht zich voordoet of de fout van een derde of de bewaarder tot uiting komt.

Het gebrek moet dus worden opgevat in de zin van een "staat". De beoordeling van de tijdsduur, noodzakelijk opdat men van een gebrek in de zin van een "staat" zou kunnen gewagen, berust bij de feitenrechter. Het tijdsverloop moet evenwel tenminste zolang zijn als nodig is om de onvolmaaktheid in staat te stellen zich te incorporeren in de structuur van de zaak of in de aard van de zaak, ingeval niet de structuur, maar alleen de aard van een zaak, die door de natuur werd voortgebracht, door een onvolmaaktheid is aangetast⁵⁹. Vreemde oorzaken (overmacht, toeval, het optreden van een derde) moeten in zoverre opnieuw van de zaak verwijderd zijn, zowel ruimtelijk als in de tijd, dat de zaak opnieuw haar normale functie is beginnen uit te oefenen voordat de schade veroorzaakt werd.

Wanneer een derde aan de remmen van een wagen knoeit die hem niet toebehoort, zodat de wagen bij het eerstvolgend gebruik stukken maakt, dan heeft het gebrek niet kunnen inwerken in de structuur van de wagen en kan moeilijk van een gebrek gesproken worden.

Leende men zijn wagen aan een vriend die evenwel onwennig met het voertuig omsprong zodat de remmen het hard te verduren kregen en niet langer in staat waren het voertuig bruusk tot staan te brengen, dan is dit een gebrek van de zaak. Het gebrek moet in dit geval niet noodzakelijkerwijze tot uiting

⁵¹ Hof Luik, 13 november 1956, *B.A.*, 1957, 602.

⁵² Zie *supra*, de rechtsleer in voetnoot 43.

⁵³ Noot onder Rb. Brussel, 14 februari 1967, *R.G.A.R.*, 1969, 8151; R.O. DALCQ, noot onder Hof Luik, 7 oktober 1968, *R.G.A.R.*, 1969, 8150; *id.*, "Examen de jurisprudence (1963-1967)", *R.C.J.B.*, 1968, p. 243, nr. 52.

⁵⁴ C. RENARD, noot onder Cass., 18 januari 1945, *R.C.J.B.*, 1947, 93 (il est trop évident qu'un vice ne peut être qu'un état, non une action); R.O. DALCQ, *Traité, de la responsabilité civile*, nr. 2140; J. DABIN en A. LAGASSE, "Examen de jurisprudence (1959-1963)", *R.C.J.B.*, 1963, p. 298, nr. 50; conclusie van procureur-generaal GANSHOF VAN DER MEERSCH bij Cass., 27 november 1969, *J.T.*, 1970, 119; J.L. FAGNART, noot onder Hof Gent, 20 april 1971, *J.T.*, 1972, 154.

⁵⁵ Hof Brussel, 16 april 1971, *J.P.A.*, 1971, 131; Vred. Brussel, 27 september 1971, *R.G.A.R.*, 1972, 8750; Hof Luik, 12 juni 1973, *J.T.*, 1974, 61.

⁵⁶ Rb. Bergen, 20 mei 1968, *B.A.*, 1968, 810.

⁵⁷ Hof Gent, 15 maart 1974, *R.W.*, 1973-74, 2507.

⁵⁸ Hof Gent, 26 maart 1959, *R.G.A.R.*, 1961, 6781; Hof Gent, 24 februari 1970, *J.T.*, 1970, 393.

⁵⁹ Zie het onder 3 gemaakt onderscheid tussen de zaken die door de natuur werden voortgebracht en die welke door de mens werden gemaakt.

komen bij het eerste gebruik. Het kan in de zaak blijven sluimeren, het is een staat.

Moet er een onderscheid gemaakt worden tussen overmacht of toeval die de zaak inwendig treffen en overmacht of toeval die van buitenuit op de zaak inwerken? Vermoedelijk niet, omdat overmacht en toeval die zich binnenin de zaak manifesteren moeilijk of helemaal niet te onderscheiden zijn van het oorspronkelijke of naderhand ontstane gebrek van de structuur van de zaak⁶⁰. Het onderscheid verliest daardoor elke betekenis.

De Franse rechtspraak bevestigt dit door het inherent gebrek niet als overmacht te aanvaarden⁶¹. Zoals men weet, rust de aansprakelijkheid voor schade door zaken veroorzaakt in Frankrijk op een vermoeden van fout in de bewaring. De bewaarder kan zich echter ontlasten door te bewijzen dat de schade aan overmacht is te wijten. Men probeerde dan ook, tevergeefs, de hoven en rechtbanken ertoe te bewegen het inherent gebrek als overmacht te beschouwen.

Samenvattend kan aldus gezegd worden dat men, door een onderscheid te maken tussen het gebrek als een "staat" en het gebrek "dat zich plotseling voordoet" en door dit laatste geval buiten het toepassingsgebied van art. 1384, lid 1, B.W. te houden, de bewaarder ervoor behoedt aansprakelijk te worden gesteld voor schade waaraan hij, zelfs via de zaak, in feite geheel vreemd bleef.

De abnormale gedraging, door de rechtspraak opgevat in de zin van een "plotselinge gebeurtenis" waardoor de structuur van de zaak wordt gewijzigd en er dadelijk schade wordt berokkend, is derhalve nooit op zichzelf een gebrek en bewijst evenmin het bestaan van een gebrek. Andere oorzaken kunnen evengoed aan de veroorzaakte schade ten grondslag liggen.

In voorkomend geval zal men, na eliminatie van alle andere mogelijke oorzaken, het bewijs van het bestaan van het gebrek kunnen deduceren uit de omstandigheid dat zonder het bestaan van het gebrek geen schade zou zijn ontstaan. Deze bewijstechniek, indirect of negatief bewijs genoemd, werd herhaaldelijk door de hoven en rechtbanken bekrachtigd⁶².

⁶⁰ Cass., 6 oktober 1961, *R.C.J.B.*, 1963, 5; Hof Brussel, 16 juli 1968, *J.T.*, 1968, 629; Hof Gent, 24 februari 1970, *J.T.*, 1970, 393; A. LAGASSE, noot onder Cass., 6 oktober 1961, *R.C.J.B.*, 1963, p. 24, nr. 9; A. VANHEUVERZWIJN, "Force majeure et responsabilité aquilienne", *B.A.*, 1968, 51-55.

⁶¹ Cass. fr., 22 januari 1945, *G.P.*, 1945, I, 84; Cass. fr., 6 maart 1959, *G.P.*, 1959, II, 12; Cass. fr., 20 november 1968, *G.P.*, 1969, I, 119.

⁶² Cass., 25 maart 1920, *Pas.*, 1920, I, 110; Cass., 25 maart 1943, *Pas.*, 1943, I, 110; Hof Luik, 15 december 1949, *R.G.A.R.*, 1950, 4699; Cass., 31 januari 1952, *R.G.A.R.*, 1953, 5111; Hof Luik, 10 februari 1959, *B.A.*, 1960, 814; Hof Gent, 13 juni 1959, *R.G.A.R.*, 1961, 6615; Rb. Brussel, 6 december 1966, *R.G.A.R.*, 1968, 8012; Hof Brussel, 17 september 1969, *Pas.*, 1969, II, 250; Hof Brussel, 14 mei 1970, *J.C.B.*, 1970, 565; Vred. Paturages, 26 mei 1971, *J.T.*,

7. Het gebrek van een complex geheel.

Een recente beslissing verdient bijzondere aandacht⁶³: de schroef van een op de Maas varende schip, raakte verward in een plastieken zeil dat op ongeveer één meter diepte in het water dreef. Het schip werd stuurlaas, wat verscheidene aanvaringen en aanzienlijke schade opleverde voor het schip.

Men kon zich moeilijk op een gebrek van het plastieken zeil beroepen zonder in het uitzichtloos straatje terecht te komen van het uitwendig gebrek.

In dit geval oordeelde de rechter dat het water door een inherent gebrek was aangetast omdat het, als voornaamste bestanddeel van een waterweg, geen vreemde elementen mag bevatten die de bevaarbaarheid in het gedrang brengen.

Met een knipoogje naar het uitwendig gebrek, is dit de zoveelste poging om het gebrek van de zaak een zeer ruime inhoud te geven. Als men die weg opgaat, dan kan men evengoed dezelfde redenering maken voor de lucht. Waarom zou men immers niet beweren dat de lucht en derhalve ook de rijweg gebrekkig zijn, wanneer er een boom over de openbare weg ligt. De lucht mag inderdaad, als voornaam bestanddeel van een rijweg geen vreemde elementen bevatten die de berijdbaarheid van de weg in het gedrang brengen.

De bovenvermelde oplossing is niet tegen kritiek bestand. Hoe men het ook moge voorstellen de structuur van het water en de structuur van het plastieken zeil blijven volkomen onafhankelijk van elkaar. De ene tast de andere niet aan. Ze behouden hun eigen, oorspronkelijke identiteit. Het water blijft het water. Het zeil blijft het zeil. De aanwezigheid van het zeil wijzigt de structuur, de vorm en de samenstelling van het water niet. Het zeil blijft er volkomen vreemd aan.

Niet het water is gebrekkig, maar de waterweg. Het besproken vonnis verwacht beide zaken wanneer het spreekt over de gebrekkige bevaarbaarheid van het water. Bevaarbaarheid is immers een kenmerk van een waterweg en niet van het water⁶⁴.

Kan een complex geheel, bestaande uit meerdere, al dan niet materieel verbonden elementen beschouwd worden als een zaak in de zin van art. 1384, lid 1, B.W.? Daarover bestaat geen twijfel. Het Hof van Cassatie sprak zich reeds uit in die zin in zijn arrest van 12 juli 1945⁶⁵.

In het arrest van 21 april 1971 maakt het Hof evenwel een voorbehoud⁶⁶: wanneer het complexe geheel, in dit geval een interneringscentrum, benevens materiële elementen ook de inrichting en de werking van diensten (m.a.w. een menselijke tussenkomst) ver-

1972, 64; Cass., 6 oktober 1972, *J.T.*, 1972, 747; Vred. Deurne, 11 januari 1973, *R.W.*, 1972-73, 1483.

⁶³ Kh. Luik, 23 oktober 1973, *J.P.A.*, 1973, 488.

⁶⁴ Zie in die zin: Rb. Luik, 5 januari 1949, *Jur. Liège*, 1948-49, 283.

⁶⁵ *Pas.*, 1920, I, 202.

⁶⁶ Cass., 21 april 1972, *R.W.*, 1972-73, 567.

onderstelt, valt het buiten het toepassingsgebied van art. 1384, lid 1, B.W.

Een station, een autoweg, een waterweg zijn complexe gehelen. Vaak zal het gebrek van het complexe geheel overeenstemmen met een gebrek aan één van de samenstellende elementen. Het slachtoffer zal dan kunnen volstaan met dat gebrek te bewijzen en zal zich niet hoeven te bekommeren om het geheel waarin het element was opgenomen. Maar het kan ook gebeuren dat, hoewel geen enkel element enig gebrek vertoont, het complex toch gebrekkig is tengevolge van de samenvoeging door de incorporatie van een vreemd element, etc.⁶⁷

Het reeds beschouwde geval van een plastieken zeil dat op één meter diepte in het water drijft, kan daarom ook op andere gronden worden opgelost. Een waterweg vormt immers een complex geheel waaraan een plastieken zeil in principe vreemd is. Opdat het plastieken zeil het geheel "waterweg" zou aantasten, moet het worden geïncorporeerd in de structuur van de waterweg. Het gebrek moet inderdaad begrepen worden in termen van een staat. Dit behoort tot de soevereine beoordelingsmacht van de feitenrechter. Is het echter niet aanneembaar dat een plastieken zeil dat op één meter diepte in het water drijft, de structuur van de waterweg aantast, daar het zeil die plaats in het water niet kan innemen van het ene ogenblik op het andere?

Of lucht net als water kan worden ingeschakeld in

⁶⁷ Hof Luik, 13 november 1965, *B.A.*, 1957, 602; Hof Brussel, 26 juni 1970, *B.A.*, 1971, 465; R.O. DALCO, "Le vice de la chose", *R.C.J.B.*, 1970, 66, nr. 5.

de structuur van een complex geheel, wordt slechts een betekenisvolle vraag wanneer men het er over eens raakt of lucht vatbaar is voor bewaring.

Besluit

Om het gebrek van de zaak te bepalen, is het niet voldoende naar de gangbare betekenis van het begrip te verwijzen, naar de vage omschrijving die elkeen van ons zonder moeilijkheid zou kunnen aangeven. Het gebrek van de zaak, zoals het werd geïnterpreteerd in het kader van art. 1384, lid 1, B.W., is een juridisch begrip met een specifieke inhoud. Het is een gekwalificeerde onvolmaaktheid: het gebrek moet inderdaad de aard of de structuur aantasten van een bepaalde zaak of van een complex geheel, op voorwaarde dat het gebrek zich voordoet onder de gedaante van een "staat".

Met moet immers voorkomen dat de bewaarder van een zaak aansprakelijk wordt gesteld voor schade die veroorzaakt werd door overmacht, toeval of het optreden van een derde.

De duur van die staat wordt weliswaar aan de beoordeling van de feitenrechter overgelaten; toch moet erop worden gewezen dat er slechts sprake zal zijn van een gebrek van de zaak wanneer de onvolmaaktheid zich heeft geïncorporeerd in de aard of structuur van de zaak en er pas later, tengevolge van die incorporatie, schade wordt veroorzaakt.

Ludo CORNELIS

Assistent aan de V.U.B.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER – 7 OKTOBER 1974

Voorzitter: baron Richard

Raadsheer-verslaggever: de h. Legros

Advocaat-generaal: de h. Charles

Advocaat: mr. Philips

1. Sociale documenten—Individuele rekening—Aantal gepresteerde werkuren—Niet-vermelding—Misdrijf—2. Sociale zekerheid werknemers—Sociale secretariaten van werkgevers—Lastgeving—Bijhouden van sociale documenten—Inbreuk—Strafbare dader.

1. *Krachtens de wetgeving omtrent het bijhouden van sociale documenten maakt het niet-vermelden van het aantal gepresteerde werkuren op de individuele rekening van de werknemer een misdrijf uit, dat aan de werkgever, zijn aangestelde of zijn lasthebber te wijten is.*

2. *Naar analogie van de lastgeving welke art. 27 van de Sociale Zekerheidswet van 1969 toewijst aan de so-*

ciale secretariaten van werkgevers voor het vervullen van bepaalde formaliteiten in verband met de sociale zekerheid, kan als een lastgeving beschouwd worden de overeenkomst waarbij een werkgever een erkend sociaal secretariaat het vervullen voor zijn rekening toevertrouwt van de reglementaire voorschriften welke andere sociale wetten hem opleggen, en m.n. het bijhouden van de individuele rekening van de werknemers.

De inbreuken door een sociaal secretariaat van werkgevers gepleegd op de wetgeving omtrent de sociale documenten wordt terecht ten laste gelegd van de persoon die, wegens zijn functie in het secretariaat, in werkelijkheid de strafbare dader was.

Vannieuwenhove

Gelet op het bestreden arrest, op 5 april 1974 gewezen door het Hof van beroep te Brussel, afdeling Bergen; Over de twee middelen samen, afgeleid, het eerste uit de schending van artikel 97 van de Grondwet, doordat, om tegen eiser de telastlegging bewezen te

verklaren, op de individuele rekening van sommige bedienden het aantal verrichte arbeidsuren niet te hebben vermeld, het arrest achtereenvolgens aanvoert dat de vereniging zonder winst oogmerk Intersoc wettelijk de lasthebber van de hierbij aangesloten werkgever Clerbois is en dat eiser als orgaan van de vereniging dezelfde hoedanigheid van lasthebber bekleedt; dat wanneer de sociale secretariaten handelen met toepassing van de wet van 27 juni 1969, zij wel de hoedanigheid van lasthebber van de aangesloten werkgevers bekleden en dat het contract dat tussen de werkgever Clerbois en Intersoc werd gesloten, deze machtigde de inlichtingen in te winnen die voor het vervullen van haar taak vereist zijn,

terwijl alleen hetgeen dat bij wettelijke lastgeving aan een sociaal secretariaat is opgelegd, in geval van niet-uitvoering of onvolledige uitvoering ervan, kan leiden tot de toepassing van de bij de wet bepaalde strafbepalingen; daarentegen de verkeerde uitvoering van de ruimere lastgeving als voornoemde contractuele lastgeving die aan het secretariaat door de werkgever werd toevertrouwd, slechts aanleiding kan geven tot de civielrechtelijke aansprakelijkheid van de lasthebber; door tegelijkertijd te verwijzen naar de ene en de andere van die lastgevingen, de redenen van het arrest dubbelzinnig zijn, waardoor het niet mogelijk is de wettelijkheid van de tegen eiser uitgesproken veroordeling na te gaan, en de feitenrechter derhalve de verplichting niet is nagekomen zijn beslissing naar de eis van de wet met redenen te omkleden;

het tweede, uit de schending van de artikelen 27, 35 van de wet van 27 juni 1969 tot de herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, art. 48 van het koninklijk besluit van 28 november 1969 genomen ter uitvoering van genoemde wet, inzonderheid 2°, 3° en 9°, art. 4 van de wet van 26 januari 1951 betreffende de vereenvoudiging der documenten waarvan het bijhouden door de sociale wetgeving is opgelegd, artt. 5, 6 en 7, inzonderheid 1° van het koninklijk besluit van 12 november 1952 genomen ter uitvoering van laatstgenoemde wet (genoemd artikel 7, gewijzigd bij koninklijk besluit van 14 oktober 1953, artikel 3),

doordat het arrest eiser veroordeelt om op de individuele rekening van vier bedienden het aantal door deze verrichte arbeidsuren niet te hebben vermeld, op grond dat het sociaal secretariaat Intersoc met toepassing van artikel 27 van de wet van 27 juni 1969 bij het bijhouden van de door de wet opgelegde sociale stukken in de hoedanigheid van lasthebber van de werkgever Clerbois optrad, dat die lastgeving hem de verplichting oplegde op de individuele rekening van iedere werknemer het betrokken aantal arbeidsuren te vermelden en dat eiser als orgaan van genoemd sociaal secretariaat zelf lasthebber van de aangesloten werkgever werd,

terwijl, de wettelijke lastgeving die aan de sociale secretariaten bij artikel 27 van de wet van 27 juni 1969 is toevertrouwd, uitdrukkelijk beperkt is tot de bij de wet bepaalde formaliteiten; deze zich beperken tot de inschrijving bij de Rijksdienst voor maatschappelijke zekerheid, het overleggen van een aangifte met de verantwoording van het bedrag van de verschuldigde bijdragen en de inhouding en de overdracht van genoemde bijdragen; zij over het algemeen niet gehouden zijn tot het bijhouden van de sociale stukken; er tussen de vermelding op de individuele rekening van inlichtingen die al-

leen het nagaan van de inachtneming van de wetbepalingen inzake arbeidsduur tot onderwerp hebben, de wet van 27 juni 1969 en de formaliteiten die door deze wet voorgeschreven zijn, althans geen verband bestaat, en het arrest derhalve ten onrechte eisers veroordeling grondt op de hoedanigheid van wettelijk lasthebber die aan Intersoc en aan diens orgaan wordt toegekend;

Overwegende dat krachten de artikelen 4 van de wet van 26 januari 1951 en art. 7 van het koninklijk besluit van 12 november 1952 betreffende de vereenvoudiging van de documenten waarvan het bijhouden door de sociale wetgeving opgelegd is, de niet-vermelding op de individuele rekening van een werknemer van het aantal verrichte arbeidsuren een misdrijf oplevert, dat aan de werkgever, zijn aangestelde of zijn lasthebber te wijten is;

Overwegende dat uit de niet bekritiseerde overwegingen van het arrest blijkt dat Clerbois aan de vereniging zonder winst oogmerk Intersoc, erkend sociaal secretariaat, het vervullen voor zijn rekening heeft toevertrouwd van de reglementaire voorschriften die hem door de sociale wetten worden opgelegd en waarvan de lijst is overgenomen in de tussen hem en voornoemde vereniging gesloten overeenkomst, met name het bijhouden van de individuele rekeningen van de werknemers van zijn onderneming en dat de vereniging op vier van die individuele rekeningen het aantal verrichte arbeidsuren niet heeft vermeld;

Overwegende dat enerzijds het arrest naar analogie van de bepalingen van de in het middel genoemde wet van 27 juni 1969 en inzonderheid van artikel 27 ervan betreffende de lastgeving van de erkende sociale secretariaten beslist dat het bijhouden van de individuele rekeningen van de arbeiders, dat door Clerbois aan genoemde vereniging werd toevertrouwd, "een daad van juridische aard" oplevert, waardoor de vereniging de lasthebber van Clerbois wordt;

Overwegende dat het arrest anderzijds soeverein beslist dat de vier misdrijven die door de vereniging zonder winst oogmerk Intersoc werden begaan, ten laste van eiser moeten worden gelegd, die wegens de functies die hij er uitoefende in werkelijkheid en, bij ontstentenis van rechtvaardiging hieromtrent, er de strafbare dader van was;

Dat het arrest aldus regelmatig met redenen omkleed en wettelijk gerechtvaardigd is;

Dat het eerste middel feitelijke grondslag mist en het tweede naar recht faalt;

En overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiser in de kosten.

HOF VAN CASSATIE

1^e KAMER – 17 JANUARI 1975

Eerste voorzitter : de h. Louveaux

Raadsheer-rapporteur : de h. Gerniers

Advocaat-generaal : de h. Ballet

Advocaten : mrs. Bayart en De Bruyn

Pacht—Recht van voorkoop—Splitsing in percelen.

De verpachter, die aan de pachter een aanbod tot voorkoop deed van een aan hem verpacht stuk land bestaande uit twee aanpalende percelen voor een globale prijs van 200.000 fr. en na verloop van de aanvaardingstermijn, de percelen in kwestie verkocht door een en dezelfde notariële akte, doch aan twee verschillende kopers, elk voor de helft, voor de prijs van twee maal 100.000 fr., zonder nieuwe aanbiedingen aan de pachter te hebben gedaan, waarbij rekening gehouden werd, met de voorgenomen splitsing en de door iedere koper afzonderlijk geboden prijs voor het gedeelte dat zij wensden te kopen, heeft niet voldaan aan de hem door artikel 1778ter B.W. opgelegde verplichtingen.

Nijs t/ Mertens en Reners

Gelet op het bestreden vonnis, op 30 juni 1972 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Leuven;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 1778bis, 1778ter, § 1, 1778quater en 1778quinquies, ingevoegd in het Burgerlijk Wetboek door artikel 1 van de wet van 1 februari 1963 betreffende het recht van voorkoop ten gunste van de huurders van landeigendommen,

doordat, op grond van eigen beschouwingen en met overname van de vaststellingen en beschouwingen van de eerste rechter, na geconstateerd te hebben dat eerste verweerder bij aangetekend schrijven van 19 januari 1968 aan eiseres een aanbod tot voorkoop deed van een perceel grond, gelegen te Glabbeek en te Kapellen, als vormend één blok en tegen een globale prijs van 200.000 frank, dat eiseres hierop niet reageerde, en dat daarna de instrumenterende notaris door aangetekend schrijven van 2 maart 1968 aan eiseres liet weten dat gezegd perceel grond was verkocht voor de helft aan tweede verweerder en voor de helft aan K., iedere helft voor de prijs van honderd duizend frank, het bestreden vonnis de vordering van eiseres ongegrond verklaart welke ertoe strekte de indeplaatsstelling van eiseres te bekomen in de rechten van tweede verweerder, zulks op grond van de beschouwing dat voormeld artikel 1778ter aan de pachter een recht van voorkoop toekent op gans het verpacht perceel en niet op een deel ervan, zodat eerste verweerder, door aan eiseres aan te bieden haar voorkooprecht uit te oefenen op gans het perceel aan al zijn verplichtingen had voldaan, verder op grond van de beschouwing dat voormeld artikel 1778quater slechts van toepassing is op een gedeeltelijke verkoop eventueel gevolgd door een volgende verkoop van een ander gedeelte na een zekere tijd, en niet op een geval waar het, zoals ten deze, een globale verkoop betreft van een gans perceel op dezelfde dag en uur voor een zelfde instrumenterende notaris, en dat het feit dat twee verschillende kopers ieder een helft van het kwestieuze perceel hebben gekocht enkel als een ondergeschikte modaliteit van deze verkoop van het geheel kan aangezien worden, en tenslotte op grond van de beschouwing dat eiseres, benevens de hier in aanmerking komende vordering, nog een andere vordering tegen eerste verweerder had ingesteld strekkende tot het bekomen van een vergoeding gelijk aan 20 t.h. van de door K... betaalde koopprijs, dat

zodoende eiseres impliciet voorhoudt dat zij aanspraak maakte, niet alleen op het door tweede verweerder aangekochte perceel, maar op gans het perceel, hetgeen haar aangeboden werd, zodat deze beide vorderingen samen eiseres in tegenstrijd brengen met haar zelf,

terwijl, eerste onderdeel, nu uit voormelde vaststellingen van de feitenrechters blijkt dat eerste verweerder aan tweede verweerder uit de hand de helft van de aan eiseres verpachte grond heeft verkocht, zoals bepaald in voormeld artikel 1778quater, en dat eerste verweerder nagelaten heeft, zoals voormeld artikel 1778ter, § 1, het hem oplegde, aan eiseres aan te bieden deze helft afzonderlijk aan te kopen, hieruit volgt dat eiseres, op grond van de vier voormelde artikelen van het Burgerlijk Wetboek, mocht vorderen in de plaats gesteld te worden van tweede verweerder, zulks spijt het feit dat door dezelfde notariële akte de andere helft van het verpachte goed aan een andere koper was verkocht,

tweede onderdeel, nu uit voormelde vaststellingen van de feitenrechters blijkt dat eerste verweerder aan K... de helft van het aan eiseres verpachte goed heeft verkocht, zoals bepaald in voormeld artikel 1778quater, en dat eerste verweerder nagelaten heeft, zoals voormeld artikel 1778ter, § 1, het hem oplegde, aan eiseres aan te bieden deze helft afzonderlijk aan te kopen, hieruit volgt dat eiseres, op grond van de vier voormelde artikelen van het Burgerlijk Wetboek, een schadevergoeding mocht vorderen gelijk aan 20 t.h. van de door K. betaalde koopprijs, zonder dat zulks veronderstelt dat eiseres vooraf aanspraak zou hebben gemaakt op het verkrijgen van gans het verpachte goed, en dat eiseres, door het instellen van deze tweede vordering, geenszins de gegrondheid tegensprak van haar vordering strekkende tot indeplaatsstelling in de rechten van tweede verweerder:

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat uit de procedurestukken blijkt dat eerste verweerder eiseres een aanbod tot voorkoop deed van een aan haar verpacht stuk land bestaande uit twee aaneenpalende percelen tegen een globale prijs van tweehonderd duizend frank en dat hij, na verloop van de aanvaardingstermijn, kwestieuze percelen verkocht door een en dezelfde notariële akte, doch aan twee verschillende kopers, elk voor de helft, mits de prijs van twee maal honderd duizend frank;

Overwegende dat het vonnis wettelijk beslist dat het ten deze niet gaat om de verkoop van een gedeelte van het verpachte land, in de zin van artikel 1778quater van het Burgerlijk Wetboek, doch om een globale verkoop van dit land, zoals bij artikel 1778ter van hetzelfde wetboek bedoeld;

Overwegende echter dat het perceel of de massa die aan de pachter werd aangeboden, in principe, als een onsplitbare eenheid dient behouden te worden;

Dat het verpachte land slechts kan gesplitst en aan twee verschillende kopers verkocht worden, na nieuwe aanbiedingen aan de pachter te hebben gedaan, waarbij rekening gehouden wordt met de voorgenomen splitsing en de door iedere koper afzonderlijk geboden prijs voor het gedeelte dat zij wensden te kopen;

Overwegende derhalve dat door, op grond van de in het middel aangehaalde beschouwingen, te beslissen dat eerste verweerder aan de hem door artikel 1778ter van

het Burgerlijk Wetboek opgelegde verplichtingen vol-
daan heeft, het vonnis deze wetsbepaling schendt ;

Dat het onderdeel gegrond is ;

Om die redenen,

en zonder acht te slaan op het tweede onderdeel van
het middel ;

Vernietigt het bestreden vonnis ;

Beveelt dat van het arrest melding zal worden gemaakt
op de kant van de vernietigde beslissing ;

Houdt de kosten aan opdat erover door de feitenrech-
ter zou worden beslist ;

Verwijst de zaak naar de Rechtbank van eerste aanleg
te Brussel, zitting houdend in hoger beroep.

NOOT—Onder de huidige Wet van 4 november 1969 zou
de oplossing dezelfde zijn. Deze oplossing wordt overigens niet
betwist : zie R. BECKLOO, *Pacht en Voorkoop*, 1970, nr. 765,
p. 475 ; H. CLOSON, "Le bail à ferme et le droit de préemption",
Répertoire notarial, t. VIII, nr. 243, p. 138.

Ook bij openbare verkoop, moet na de splitsing in onderschei-
dene percelen, de instrumenterende ambtenaar de pachter op-
nieuw de vraag stellen of hij zijn recht van voorkoop wenst uit
te oefenen : zie Vred. Herk-de-Stad, 11 september 1970, *R.W.*
1972-73, 1538 ; H. CLOSON, *op. cit.* nr. 258, p. 143.

G.S.B.

RAAD VAN STATE

7e KAMER – 20 NOVEMBER 1974

Voorzitter : de h. Adriaens

Staatsraden : de hh. Depondt en Vanderstichele (rappor-
teur)

Adjunct-auditeur-generaal : de h. W. van Assche

**1. Beroep tot nietigverklaring—Ontvankelijkheid—
Belang—Tijdelijke maatregel—2. Rijscholen—Erken-
ning—Intrekking—Delegatie aan directeur-generaal.**

1. De weerslag die de door de Raad van State in het
eventuele vernietigingsarrest gedane vaststelling op een
eventueel door de verzoeker ingestelde vordering tot
schadeloosstelling kan hebben, geeft hem een voldoende
rechtmatig belang om een uitspraak over zijn beroep tot
nietigverklaring tegen een zelfs tijdelijke maatregel na te
streven.

2. De machtiging, door de minister van Verkeerswezen
verleend aan een directeur-generaal m.b.t. de erkenning
van scholen voor het besturen van motorrijtuigen op
grond van art. 5, § 1, van het K.B. van 17 april 1968,
geldt niet voor de intrekking van de erkenning op grond
van art. 5, § 4.

Töpper t/ Minister van Verkeerswezen

Arrest nr. 16.725

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging
van de beslissing van 27 december 1971 waarbij, namens
de Minister van Verkeerswezen, directeur-generaal J.
Gordts de erkenning van de rijscholen van verzoeker, te
rekenen van 1 februari 1972, schorste "voor een perio-
de van 6 maanden, eventueel te verlengen, rekening hou-

dend met de stand van zaken van het gerechtelijk onder-
zoek" ;

Overwegende dat verzoeker vier autorijscholen welke
respectievelijk gevestigd waren te Brugge, Knokke, Ieper
en Kortrijk, en een vormingsinstituut voor autorijlesge-
vers uitbaatte ; dat op 25 september 1971 de rijkswacht
een proces-verbaal opmaakte ten laste van twee cursisten
van het vormingsinstituut om, "als personen die prak-
tisch onderricht verstrekt hebben in het sturen, geen
houder te zijn van een gehomologeerd brevet I A of III
of II" ; dat verzoeker bij brief van 6 oktober 1971 deze
feiten ter kennis bracht van het Ministerie van Verkeers-
wezen ; dat ingevolge een op 14 oktober 1971 ingestelde
inspectie bij verzoeker de bestreden beslissing werd ge-
nomen ; dat verzoeker op 10 februari 1972 zijn autorijs-
cholen verkocht ;

Overwegende dat de tegenpartij aanvoert dat verzoeker
geen belang meer heeft bij het behoud van het ingestelde
beroep "vermits de rijscholen die het voorwerp waren van
de maatregel tot intrekking van de erkenning, op 10
februari 1972 bij onderhandse overeenkomst werden
overgenomen" ;

Overwegende dat de exceptie van niet-ontvankelijk-
heid niet kan worden aangenomen ; dat immers, inge-
val de bestreden akte wordt vernietigd, het komt vast te
staan dat verzoeker op een onwettige wijze werd ver-
hinderd zijn rijscholen van 1 tot 10 februari 1972 uit te
baten ; dat daarmee tevens komt vast te staan dat ver-
zoeker voor die periode onrechtmatige hinder en moge-
lijke andere nadelen en schade van het stilleggen van zijn
inrichtingen heeft moeten ondergaan ; dat de weerslag
welke deze door de Raad van State in het eventuele ver-
nietigingsarrest gedane vaststelling op een door verzoeker
mogelijks ingestelde vordering tot schadevergoeding kan
hebben, hem een voldoende rechtmatig belang geeft om
een uitspraak over zijn annulatieberoep tegen een zelfs
tijdelijke maatregel na te streven ;

Overwegende dat verzoeker onder meer aanvoert dat
"de beslissing niet werd getroffen door de Minister en
tevens uit niets blijkt dat de directeur-generaal J. Gordts
de gemachtigde is, voorzien in artikel 5 van het Konink-
lijk Besluit van 17 april 1968 tot vaststelling van de voor-
waarden voor erkenning van scholen voor het besturen
van motorrijtuigen ;

Overwegende dat de tegenpartij hierop antwoordt dat
op 23 november 1965 door de toenmalige directeur-gene-
raal a.i. M. Neuville de machtiging ter zake aangevraagd
en bekomen werd ;

Overwegende dat op 23 november 1965 de Minister
van Verkeerswezen zijn instemming betuigde met de
aanvraag van de directeur-generaal a.i. M. Neuville om
hem de machtiging te verlenen bedoeld bij artikel 5 van
het koninklijk besluit van 25 september 1965 tot vast-
stelling van de voorwaarden voor erkenning van scholen
voor het besturen van motorrijtuigen ; dat dit artikel 5
echter uitsluitend betrekking heeft op het verlenen van
de erkenning en overeenstemt met artikel 5, § 1, van
het thans vigerend Koninklijk Besluit van 17 april 1968 ;
dat de toenmalige directeur-generaal geen machtiging
heeft aangevraagd en bekomen voor de intrekking van
de erkenning, welke geregeld was door artikel 6 van
voornoemd Koninklijk Besluit van 25 september 1965,
hetwelk overeenstemt met artikel 5, § 4, van het Ko-

ninklijk Besluit van 17 april 1968 ; dat hieruit volgt dat de directeur-generaal geen delegatie had om de erkenning van verzoeker in te trekken ; dat derhalve het middel gegrond is.

(Volgt vernietiging).

HOF VAN BEROEP TE GENT

3e KAMER – 11 APRIL 1974

Voorzitter : de h. De Prêter

Raadsheren : de hh. Verhegge (rapporteur) en Dujardin

Eerste advocaat-generaal : de h. C.J. Vanhoudt

Advocaten : mrs. J. Van Londerseele, J. Mallinger en G. Wybouw

Vernieling—Monumenten—Overschildering van borden boven loketten in gemeentehuis.

Art. 526, lid 3, Sw. beoogt zonder onderscheid alle tot algemeen nut of tot openbare versiering bestemde voorwerpen, die door de bevoegde overheid of met haar machtiging opgericht zijn en maakt geen onderscheid naar de plaats waar die voorwerpen zich bevinden.

De uithangborden met aanwijzingen dienstig voor de bevolking die op een gemeentehuis met verf werd besmeurd, zijn voorwerpen die bestemd zijn tot algemeen nut.

Uit de indeling van de loketten op het gemeentehuis te Schaarbeek, waar er op het tijdstip van de feiten zes bestemd waren voor "opérations en français" "verrichtingen in het Frans" en één loket voor verrichtingen in het Nederlands, blijkt niet dat door het gemeentebestuur van Schaarbeek in enige akte of handeling machts-overtreding of machtsafwendings werd gepleegd.

Grammens t/Gemeente Schaarbeek

Overwegende dat de burgerlijke partij en het Openbaar Ministerie tijdig en in rechtsgeldige vorm hoger beroep hebben ingesteld tegen de beschikkingen van het vonnis dat op tegenspraak werd gewezen door de Correctionele Rechtbank te Brussel op 21 november 1972 ;

Gelet op het arrest dat op 16 oktober 1973 werd uitgesproken door het Hof van Cassatie en waarbij het arrest dat op 14 mei 1973 werd uitgesproken door het Hof van Beroep te Brussel, werd vernietigd, en de zaak naar het Hof van Beroep te Gent werd verwezen ;

I. Op strafgebied

Overwegende dat het feit dat aan de beklaagde ten laste is gelegd, door het strafrechtelijk opsporingsonderzoek, het onderzoek en de behandeling van de zaak voor de eerste rechter en voor het Hof bewezen is gebleken, zoals het in de inleidende dagvaarding werd omschreven als inbreuk op artikel 526, lid 3 S.W. ;

Overwegende dat dit feit geen politiek misdrijf is ; dat zoals blijkt uit zijn verklaring, de beklaagde door zijn daad enkel wilde de "aandacht trekken" van de regering "met het oog op de toepassing van de taalwetten die zij moest verzekeren" (stuk 2 van het dossier) ;

dat het gepleegde feit noch wegens het opzet van de beklaagde, noch door zijn uitwerking rechtstreeks een

aanslag uitmaakt op de politieke instellingen, en evenmin blijkt dat de beklaagde de bedoeling had het bestaan of de organisatie van de Staat met zijn gevestigde politieke orde in gevaar te brengen ;

Overwegende dat artikel 526 lid 3 zonder onderscheid alle tot algemeen nut of tot openbare versiering bestemde voorwerpen beoogt, die door de bevoegde overheid of met haar machtiging opgericht zijn, en geen onderscheid maakt naar de plaats waar die voorwerpen zich bevinden ;

dat de uitlegborden met aanwijzingen dienstig voor de bevolking, die op het gemeentehuis te Schaarbeek door de beklaagde met verf werden besmeurd, voorwerpen zijn die bestemd zijn tot algemeen nut ;

dat uit de wijze waarop deze borden aan kettingen opgehangen waren, namelijk met S-vormige schakels, zoals bewezen is door de lichtbeelden in het dossier, blijkt dat ze zeer vlug en gemakkelijk en zonder schending van de ketting of van de borden zelf konden afgehaakt worden, en roerende voorwerpen zijn ;

dat uit de vaststellingen van de verbalisant en ook uit de verklaring van de beklaagde blijkt dat door het bespuiten van zes uitlegborden met verf, de opschriften ervan onleesbaar heeft gemaakt, en aldus deze voorwerpen heeft beschadigd ;

Overwegende dat de beklaagde niet heeft gehandeld in een staat van onoverkomelijke zedelijke dwang ;

dat hij wetens en willens zoals blijkt uit zijn verklaring (stuk 2 van het dossier) het hem ten laste gelegde feit heeft gepleegd, en het bewijs niet levert van een onwettige handeling van het bestuur waardoor hij moreel werd verplicht het hem ten laste gelegde wanbedrijf te plegen ten einde de wettelijkheid te herstellen ;

Overwegende dat uit de indeling van de loketten op het gemeentehuis te Schaarbeek, waar er op het tijdstip van de feiten zes bestemd waren voor "opérations en Français" – "verrichtingen in het Frans", en één loket voor verrichtingen in het Nederlands, niet blijkt dat door het gemeentebestuur van Schaarbeek in enige akte of handeling machts-overtreding of machtsafwendings werd gepleegd ;

dat uit die toestand niet blijkt dat de bepalingen van de Wet van 18 juli 1966 houdende coördinatie van de wetten op het gebruik van talen in bestuurszaken, o.a. de bepalingen van de artikelen 17, 18, 19, 21 van hogervermelde wet door het gemeentebestuur van Schaarbeek niet werden nageleefd ;

dat deze indeling immers kan beantwoorden aan dienstnoodwendigheden, en geenszins het bewijs levert dat de bedienden van de gemeente Schaarbeek niet voldoen aan de vereisten van taalkennis opgelegd bij voormelde wet, en o.m. bij de artikelen 21 par. 7 lid 1 ervan ;

dat waar niet bewezen is dat de door de verdediging gewraakte toestand door het gemeentebestuur werd geschapen met het opzet de bepalingen van de Wet van 18 juli 1966 op bedrieglijke wijze te omzeilen, en in hoofde van het gemeentebestuur een feitelijkheid, een onwettige uitvoeringshandeling uitmaakt, dit gemeentebestuur de bevoegde overheid was om deze uilegborden aan te brengen ;

Overwegende deswege dat de rechter niet bevoegd is om de opportuniteit van de door het gemeentebestuur van Schaarbeek getroffen maatregel met het oog op de vlotte werking van de gemeentelijke diensten te beoordelen ;

Overwegende dat de omstandigheid dat door de burgemeester van de gemeente Schaarbeek aan de beklagde brieven en mededelingen werden gedaan in de Franse taal, niet van die aard is dat zij de hoger gemaakte overwegingen en gedane vaststellingen ontzenuwt ;

dat de beoordeling door de burgemeester Nols van het aan de beklagde ten laste gelegde feit "folkloristisch" zonder waarde is om de strafbaarheid ervan en de strafrechtelijke aansprakelijkheid van de beklagde te beoordeelen ;

Overwegende dat het Hof van oordeel is dat het feit dat ten laste van de beklagde wordt aangehouden, slechts met een politiestraf moet worden beteugeld ;

dat waar het feit gepleegd werd op 19 januari 1972, de strafvordering thans door verjaring is vervallen ;

II. Op civielrechtelijk gebied

Overwegende dat de burgerlijke vordering tijdig en op rechtsgeldige wijze werd ingesteld, zodat het Hof de zaak aan zich moet trekken, en erover uitspraak moet doen ;

dat de burgerlijke partij in haar besluiten op 14 maart 1974 voor het Hof neergelegd haar eis beperkt tot 1 frank wegens materiële schade ;

dat uit het dossier blijkt dat de burgerlijke partij schade heeft geleden : zij moest de kosten dragen van het verwijderen van de verf, en sommige lettertekens op de door de beklagde met verf bespoten uitlegborden werden tengevolge van het door hem gepleegde feit blijvend beschadigd ;

dat de eis van de burgerlijke partij dan ook gegrond is ;

Op deze gronden,

Het hof, rechtdoende op tegenspraak,

Ontvangt de hoger beroepen, erover uitspraak doende, doet het aangevochten vonnis teniet, opnieuw wijzende :

I. op strafgebied

zegt dat de strafvordering vervallen is door verjaring, laat de kosten van beide aanleggen gevallen aan de zijde van het Openbaar Ministerie ten laste van de Staat.

II. op civielrechtelijk gebied

trekt de zaak aan zich, veroordeelt de beklagde te betalen aan de burgerlijke partij de hoofdsom van EEN FRANK, vermeerderd met de kosten van beide aanleggen gevallen aan de zijde van de burgerlijke partij.

Noot.

Zie in dezelfde zaak : Corr. Brussel, 24 november 1972, R.W., 1972-73, 910 ; Hof Brussel, 14 mei 1973, R.W. ; 1972-73, 1921 ; Cass., 16 oktober 1973, R.W., 1973-74, 1095.

Art. 526 Sw bestraft de vernieling van "voorwerpen die tot algemeen nut of tot openbare versiering bestemd zijn" slechts voor zover deze voorwerpen "door de bevoegde overheid of met haar machtiging zijn opgericht". Het openbaar ministerie poneerde dat de gemeente Schaarbeek slechts dan voor de "bevoegde overheid" kon doorgaan, wanneer ze wettelijk handelde. Indien het onderbrengen van de inwoners van een gemeente in aparte hokjes indruist tegen de Belgische wet of tegen het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, kon de gemeente Schaarbeek niet voor de "bevoegde overheid" worden gehouden (R.W., 1972-73, 910).

De bevoegde overheid is hier de openbare macht aan wie het verlenen van zulke machtiging in het bijzonder is opgedragen of die uit de aard van haar werkkring geroepen is deze voorwerpen op te richten. De bevoegdheid wordt dan tevens bepaald door de omstandigheden waaronder de oprichting is gedaan. Dat de gemeente Schaarbeek geen "bevoegde overheid" is ingeval ze handelt in strijd met de taalwetten kan dan nog door menig jurist worden betwijfeld, het Hof van Beroep te Gent blijkt deze stelling te hebben aanvaard en heeft zich dan ook over de wettelijkheid van de "apartheidshokjes" uitgesproken. Machtoverschrijding en -afwending in verband met de oprichting van afzonderlijke loketten voor Nederlandstaligen en Franstaligen komen inderdaad aan de orde in dit arrest maar de bewijslast wordt omgekeerd. Het was immers niet aan de beklagde om te bewijzen dat de gemeente Schaarbeek in strijd met de taalwetten handelde, maar het hof diende van ambtswege te onderzoeken of de betwiste maatregelen overeenkomstig de wettelijke voorschriften (naar geest en letter) waren. De argumenten van de verdediging werden van de hand gewezen en men kan zich van de indruk niet ontdoen dat het hof zich met een apodictische uitspraak uit de verlegenheid heeft trachten te helpen.

Hoe dan ook, uit het arrest is alleen af te leiden dat de verdediging er niet in geslaagd is het hof op afdoende wijze van de onwettelijkheid of de wederrechtelijkheid van de door de gemeente Schaarbeek getroffen maatregelen te overtuigen.

Er is cassatieberoep tegen dit arrest ingesteld.

A. VANDEPLAS

ARBEIDSHOF TE BRUSSEL

3e KAMER—11 JUNI 1974

Voorzitter : de h. Van De Velden

Substituut-generaal : de h. Keereman

Advocaten : Mrs L. Stoop en K. Van Baarle

1. Internationaal privaatrecht—Overeenkomsten—Ontwerp Benelux-Verdrag houdende Eenvormige Wet betreffende het internationaal privaatrecht—Beginsele—The proper law of the contract.

2. Arbeidsovereenkomst bedienden—Internationaal privaatrecht—Toepasselijke wet—Land waarmede de overeenkomst de nauwste aanknopingspunten bezit—Vestiging van het bedrijf—Tijdelijke uitvoering in een ander land.

1. Het ontwerp Benelux-Verdrag Eenvormige Wet betreffende het internationaal privaatrecht behelst ten aanzien van de overeenkomsten algemene beginselen die door de praktijk en de heersende jurisprudentie in de drie Beneluxlanden als juist erkend worden.

Art. 13 van het ontwerp Benelux-Verdrag houdende Eenvormige Wet houdt de bevestiging en overname in van de belangwekkende Angelsaksische rechtspraak van "the proper law of the contract".

2. Bij ontstentenis van een uitdrukkelijke of een impliciete maar zekere partijkueze, wordt een arbeidsovereenkomst beheerst door de wet van het land waarmede de overeenkomst de nauwste aanknopingspunten bezit. Deze wet is in haar geheel toepasselijk zonder dat een onderscheid dient te worden gemaakt tussen dwingende en niet dwingende bepalingen.

De plaats waar het bedrijf gevestigd is biedt een veel stabiel criterium dan de plaats van uitvoering zelf van

de overeenkomst. Naarmate de functie in de onderneming hoger is, wint de vestigingsplaats in belang als aanknopingspunt m.b.t. de toepasselijke wet. De tijdelijke uitvoering in een ander land op bevel van de werkgever, heeft geen wijziging van de toepasselijke wetgeving tot gevolg.

De plaats waar de overeenkomst gesloten is noch de nationaliteit der partijen vormen essentiële aanknopingspunten ter bepaling van de toepasselijke wet.

I.T.T. Europe Inc. t/ Bartelings

Overwegende dat het hoger beroep en het incidenteel hoger beroep tijdig en op geldige wijze ingesteld zijn, wat trouwens niet betwist wordt ;

Overwegende dat appellante in hoger beroep is gekomen van een eindvonnis, waarbij zij veroordeeld werd om aan huidige geïntimeerde te betalen als opzeggingsvergoeding, de tegenwaarde in Belgisch geld omgerekend tegen de hoogste koers van de dag waarop de betaling geschiedt, van een bedrag van 30.852 U.S.-dollars, onder aftrek van het reeds ontvangen bedrag van 225.000 Belgische frank, te vermeerderen met de gerechtelijke interesten sedert de dagvaarding, en de kosten ; dat appellante de vernietiging van het vonnis a quo vordert, de afwijzing van de oorspronkelijke vordering en van het incidenteel hoger beroep van geïntimeerde, met veroordeling van deze laatste tot de kosten van beide instanties ; dat geïntimeerde, bij conclusie neergelegd ter griffie van het Arbeidshof te Brussel op 28.11.1973 incidenteel hoger beroep instelt, waarbij hij vordert dat het hoger beroep ongegrond verklaard wordt en dat, rechtdoende op dit incidenteel hoger beroep, het beroepen vonnis vernietigd wordt in zover het voor de berekening van de opzeggingsvergoeding een periode van 18 maanden en slechts een bezoldiging van 20.565 U.S.-dollars in aanmerking heeft genomen en hervormende, appellante te veroordelen om aan geïntimeerde te betalen de som van 72.795 U.S.-dollars, de tegenwaarde in Belgisch geld omgerekend tegen de hoogste koers van de dag waarop de betaling geschiedt, doch onder aftrek van het reeds ontvangen bedrag van 225.000 Belgische frank, te vermeerderen met de gerechtelijke interesten en de kosten ;

Overwegende dat geïntimeerde – daarin gevolgd door de eerste rechter – zijn inleidende vordering tot betaling, door appellante, van een bijkomende vergoeding wegens contractbreuk, op het Belgisch recht baseert ; dat volgens appellante het Belgisch recht hier niet van toepassing is, doch wel hetzij de wetgeving van de Verenigde Staten van Amerika, hetzij de Duitse wetgeving ; dat, in hoofdorde, het geschil dus betrekking heeft op de vraag welke wet in casu toepasselijk is en, in bijkomende orde, voor zover het Belgisch recht toepasselijk is, op de toegekende opzeggingsvergoeding gelijk aan 18 maanden loon ;

Overwegende dat de eerste rechter op nauwkeurige wijze de omstandigheden van dit geschil heeft uiteengezet ; dat hij, om oordeelkundige redenen, hier uitdrukkelijk als herhaald beschouwd voor zoveel als nodig, dit geschil heeft beslecht ; dat het hof deze beweegredenen beaamt, die ook de besluiten in beroep beantwoorden ;

I. De toepasselijke wet

Overwegende dat de stelling van appellante als volgt kan worden samengevat : a) partijen hebben geen uit-

drukkelijke, wel een impliciete keuze van wet gedaan ; deze impliciete keuze der partijen dient te worden gezocht aan de hand van de feitelijke gegevens van de zaak, namelijk : 1° plaats van aanwerving ; 2° nationaliteit der partijen ; 3° sociale zekerheid ; 4° betaling van het loon ; 5° expatriatiestatuuut ; dat appellante beweert dat voornoemde elementen zeer duidelijk een keuze inhouden van de Amerikaanse wet ; b) territorialiteitsbeginsel : Duitsland is het land waar de arbeidsovereenkomst in hoofdzaak uitgevoerd werd, zodat het Duitse recht van toepassing dient verklaard te worden ; c) objectieve localisatie : appellante stelt voorop dat het zoeken naar de nauwste aanknopingspunten, zoals de eerste rechter gedaan heeft, praktisch bijna op hetzelfde neerkomt als het achterhalen van de stilzwijgende keuze der partijen, zodat zij verwijst naar de beschouwingen hierboven onder a) weergegeven, waaruit moet blijken dat de nauwste aanknopingspunten bestaan met het Amerikaanse recht ;

Dat de stelling van geïntimeerde ten deze de volgende is : 1° partijen hebben geen stilzwijgende keuze gedaan van de Amerikaanse wet ; 2° de arbeidsovereenkomst vertoont de nauwste aanknopingspunten met België, zodat de Belgische wet uitsluitend van toepassing is ;

Overwegende dat, in de eerste plaats, twee opwerpen van appellante, in verband met artikel 13 van het Ontwerp Benelux-Verdrag houdende Eenvormige Wet betreffende het internationaal privaatrecht – waar de eerste rechter naar verwijst – dienen besproken te worden ; dat het, enerzijds, duidelijk blijkt uit het beroepen vonnis dat voormeld Benelux-Verdrag niet behoort tot het Belgisch positief recht, aangezien de eerste rechter zeer volledig aanduidt dat bedoeld Ontwerp Benelux-Verdrag ondertekend werd te Brussel op 3 juli 1969 en dat daarenboven de geciteerde auteurs het eveneens hebben over het bekende *Ontwerp Benelux-Verdrag* ; dat, anderzijds, appellante zich vergist bij de interpretatie van de zinsnede "stilzwijgende doch zekere partijkeuze", gebruikt in artikel 13, lid 3, van het voormeld Ontwerp Benelux-Verdrag Eenvormige Wet ; dat het derde lid van voormeld artikel 13 aangeeft dat een impliciete keuze van partijen toch in ieder geval zeker moet zijn, b.v. doordat zij in hun overeenkomst de bepalingen van een bepaald wetboek hebben geparafraseerd of een uit de context blijkende zinspelende hebben gemaakt op een bepaalde wetgeving (cfr. *Ontwerp Benelux-Verdrag houdende Eenvormige Wet betreffende het internationaal privaatrecht*, opgesteld door de Ministeriële Werkgroep van Justitie van Benelux op 3 november 1966, ondertekend te Brussel op 3 juli 1969, met gemeenschappelijke memorie van toelichting, blz. 50 ; prof. mr. L.I. DE WINTER, *Ontwerp Benelux-Verdrag houdende Eenvormige Wet betreffende het Internationaal Privaatrecht*, 1968, Scheltema & Holkema, Amsterdam, blz. 94), wat in casu geenszins het geval is (cfr. onder meer, de conclusies van appellante zelf, genomen in eerste aanleg, blz. 3, par. 3 : "Overwegende dat er door partijen geen geschreven overeenkomst werd gesloten ; dat er op 5.5.1969 aan de heer Bartelings een eenvoudige brief werd verstuurd door de heer Duffy van de zetel te New York van I.T.T. World Directories Inc ; dat deze brief met geen woord rept over de toepasselijke wet"), zodat de eerste rechter terecht besliste dat er geen stilzwijgende keuze geschiedde door partijen ; dat deze impliciete keuze niet mag verward

worden met de vermeende of de veronderstelde wil van partijen, die niet in aanmerking komt in voormeld artikel 13, lid 3 ;

Overwegende, tenslotte, dat appellante zich nogmaals vergist in haar bewering dat de door de eerste rechter gevolgde methode niet in de lijn ligt van de Belgische rechtsleer en rechtspraak, wanneer hij beslist, dat de huidige overeenkomst beheerst wordt door de wet van het land waarmee zij de nauwste aanknopingspunten bezit, aangezien voormeld artikel 13 van het Ontwerp Benelux-Verdrag Eenvormige Wet, ten aanzien van overeenkomsten algemene beginselen geeft, die de praktijk en de heersende jurisprudentie in de drie Beneluxlanden als juist heeft aanvaard (cfr. prof. mr. L.I. DE WINTER, *op. cit.*, blz. 83 ; Ontwerp Benelux-Verdrag, *op. cit.*, blz. 49) ; dat dit Ontwerp Benelux-Verdrag onderworpen werd aan en op 29.11.1968 goedgekeurd door de Raad-gevende Interparlementaire Beneluxraad en daar o.m. ook het voorwerp geweest is van een verslag van de Commissie voor de burgerlijke, de handels- en de strafwetgeving, door de Belgische senator J. HAMBYE (cfr. Raad-gevende Interparlementaire Beneluxraad, doc. 81 - 2, van 4.10.1968) ; dat voormeld Ontwerp Benelux-Verdrag, ook al is het nog niet door de ondertekenende landen geratificeerd, op veelbetekende wijze blijk geeft van hun heersende mening op dit gebied ; dat de eerste rechter derhalve terecht gebruik heeft gemaakt van deze belangrijke bron, door daarenboven te stellen dat de aldus bekomen wet in haar geheel op de overeenkomst van toepassing zal zijn, zonder dat onderscheiden zal worden tussen dwingende en niet dwingende bepalingen (cfr. art. 13, lid 1, en de door het vonnis a quo geciteerde rechtsleer ; zie ook nog : *R.C.J.B.*, 1970, 304) ;

Overwegende dat onderhavige bediendenovereenkomst, enerzijds, inderdaad de nauwste aanknopingspunten vertoont met België, wat voortspuit uit de hierna volgende elementen :

- het wordt niet betwist dat geïntimeerde voor onbepaalde duur als "Manager-Operations Development in Brussels, Belgium" bij appellante aangeworven werd ;

- het gaat om een "permanent employment" ;

- geïntimeerde ving in de loop van de maand april 1969 zijn werkzaamheden aan bij appellante te Brussel ;

- appellante bevestigde bij brief van 5 mei 1969, de aanwerving van geïntimeerde voor de betrekking van "Directeur-ontwikkelingsoperaties" te Brussel ;

- huidige appellante heeft, als werkgever voor geïntimeerde, als vreemdeling, een arbeidsvergunning aangevraagd en bekomen op 8.7.1969, op naam enerzijds van "I.T.T. Europe, 11 Bd. de l'Empereur, Bruxelles 1" en, anderzijds, van "Bartelings Charles Herman" in hoedanigheid van "manager" (cfr. Arbeidskaart nr. 079544) ; deze aanvraag en het bekomen van deze arbeidsvergunning bewijst in elk geval het bestaan van een contract van dienstverhuring tussen appellante, gevestigd te Brussel, en geïntimeerde, die in België werkt ;

- geïntimeerde werd door appellante naar de Bondsrepubliek gestuurd, om er vanaf einde oktober 1969 tijdelijk de directie van de vennootschap naar Duits recht Sam Lucas GmbH., Wuppertal (waarvan appellante de meerderheid der aandelen had verworven) waar te nemen, totdat een algemeen directeur zou gevonden zijn om geïntimeerde te vervangen (cfr. o.m. Pressenotiz Lucas : "(...) van de heer Charles Bartelings, die de direc-

tie sinds oktober 1969 heeft waargenomen" ; brieven van appellante van 27.8.1970 en 8.10.1970 : "(...) acting General Manager") ;

- het was appellante en niet Lucas GmbH., die geïntimeerde verzocht om werkzaamheden uit te oefenen in Duitsland, hem verder tijdens zijn verblijf in Duitsland bezoldigde en andere geldelijke voordelen uitbetaalde en hem zijn vervanging door de heer Tabiszewski aankondigde, evenals het beëindigen der werkzaamheden in Duitsland ;

- alle briefwisseling, rapporten, nota's, onderrichtingen gingen uit van appellante, gevestigd te Brussel, de plaats waar verslag ingediend werd en waar leiding gegeven werd ;

- het was appellante die, bij brief van 7 augustus 1970 aan geïntimeerde het einde der dienstbetrekking bij I.T.T. aankondigde en dit bevestigde bij brief van 27 augustus 1970, waarbij de datum van de beëindiging door appellante op 1 oktober 1970 werd vastgesteld ; appellante herhaalde in voormelde brieven tweemaal dat zij geen succes had gehad in het vinden van een andere positie binnen I.T.T.-Europe, evenredig met de kwaliteiten van geïntimeerde ;

Overwegende dat artikel 13 van het voormelde Ontwerp Benelux-Verdrag slechts een bevestiging en overname is van de belangwekkende Angelsaksische rechtspraak van "the proper law of the contract" (cfr. F. RIGAUX, *Droit international privé*, Larcier, 1968, nr. 356, blz. 422-423 ; M. SIMON-DEPITRE, "Droit du travail et conflits de lois", *Revue critique de droit international privé*, 1958, 297) ;

Overwegende, anderzijds, dat ook bij toepassing van het territorialiteitsbeginsel, de Belgische wet uitsluitend op het huidige geschil van toepassing is ;

Dat de plaats, waar het bedrijf gevestigd is, het voordeel biedt veel stabielier te zijn dan de plaats van uitvoering zelf van het contract ; dat hoe hoger de functies zijn in het bedrijf, hoe belangrijker de vestigingsplaats van het bedrijf wordt als aanknopingspunt voor de toepasselijke wet ; dat het normaal is dat een contract, gesloten en/of uitgevoerd in één land, tijdelijk in een ander land uitgevoerd wordt op bevel van de werkgever, hetgeen niet tot gevolg heeft dat de toepasselijke wet verandert (cfr. o.m. M. SIMON-DEPITRE, *op. cit.*, blz. 300-301 : la théorie des "Ausstrahlungen" ; G. LYON-CAEN, "Conflits de lois, de juridictions et d'autorités", *Droit international du travail, Juris-Classeur de Droit International*, fascicule 573, nrs. 3, 23, 49, 86 ; F. GAMILLSCHG, "Les principes de droit du travail international", *Revue critique de droit international privé*, 1961, 284-286 : la théorie du "rayonnement" ; NIBOYET, *Traité de droit international privé français*, Paris 1947, IV, nr. 1126) ; dat de plaats van uitvoering van het contract, in onderhavig geval, de plaats is van de vestiging van het bedrijf (cfr. *Juris-Classeur de Droit International*, fascicule 573, *op. cit.*, nr. 43 ; H. BATIFFOL, *Les conflits de lois en matière de contrats*, Sirey, Paris, 1938, nr. 293, blz. 264-265 ; CH. DE VISSCHER, "Les conflits de lois en matière de contrat de travail", *Revue de droit international et de législation comparée*, 1939, 151 ; Mme SIMON-DEPITRE, *Encyclopédie juridique Dalloz, Répertoire de droit international*, 1969, Ve Travail, nr. 10 ; L. DE VOS, *Le problème des conflits de lois*, 1946, nr. 594, blz. 620 ; vergelijk ook : J. RIBETTES-TILLHET, "Les conflits de lois en

matière de représentation commerciale", Clunet, *Journal du droit international*, 1964, pp. 34-57) ;

Overwegende dat de door het hof gevolgde methode en beginselen in dit geval bevestigd worden door de hiernavolgende belangwekkende internationale bronnen van internationaal privaatrecht betreffende wetsconflicten op het stuk van arbeidsovereenkomsten : 1° Artikel 6, 2, Voorstel voor een verordening (EEG) van de Raad met betrekking tot het op arbeidsverhoudingen binnen de Gemeenschap toe te passen conflictenrecht (*Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen*, Nr. C.49/28 van 18.5.1972 ; zie ook : PIERRE RODIÈRE : "Le projet européen de règlement uniforme des conflits de lois en matière de relations de travail (mars 1972). Contribution à l'étude de la nature des rattachements internationaux en droit du travail", *Revue trimestrielle de droit européen*, 1973, 1-28) ; 2° Artikel 5, Voorontwerp van een verdrag (EEG) nopens de wetten die van toepassing zijn op de verbintenissen uit overeenkomst en op niet-contractuele verbintenissen (cfr. R. VAN DER ELST, "L'unification des règles de conflits de lois dans la C.E.E., art. 5, Avant-projet 'Convention sur la loi applicable aux obligations contractuelles et non-contractuelles'", *J.T.*, 1973, 251 ; Rapport betreffende dit voorontwerp, opgesteld door de professoren M. GIULIANO, P. LAGARDE en TH. VAN SASSE VANYSEL, C.E.E., D.G. XIV, blz. 41-42) ; 3° Artikel 3 a) en i), *Projet définitif de résolution*, in : "Les conflits de lois en matière de droit du travail", Et. SZASZY (Session Zagreb, août-septembre 1971, *Annuaire de l'Institut de droit international*, pp. 275-276 : la "lex loci delegationis", en p. 474 en 486) ;

Overwegende dat de plaats, waar een contract gesloten is niet in aanmerking kan genomen worden, gezien het grote gevaar voor het bedrog en het louter toevallig karakter ervan (cfr. o.m. M. SIMON-DEPITRE, *Revue critique de droit international privé*, op. cit., blz. 301, par. 2 + voetnoot 6 ; *Juris-Classeur de Droit International*, fascicule 573, op. cit., nr. 48 ; H. BATIFFOL, op. cit., nr. 81 en vlg. ; E. RABEL, *The conflict of laws*, p. 185 ; *Actes du IIème Congrès international de droit du travail*, Genève, 1957, Deuxième partie, Rapport général, p. 356 ; *Arbh. Luik*, 27 september 1972, *J.L.*, 1972-73, 218) ; dat, ten overvloede, "soumettre un contrat à la loi du pays de conclusion est un anachronisme" (cfr. L.I. DE WINTER, "La nouvelle version du projet Benelux de loi uniforme de droit international privé", *Revue critique de droit international privé*, 1968, 596 ; KAHN-FREUND, *The Growth of Internationalism*, 1960, 50) ; dat de nationaliteit der partijen evenmin kan aanvaard worden (cfr. o.m. L. DE VOS, op. cit., nr. 594, p. 620 ; *Juris-Classeur de Droit International*, fascicule 573, op. cit., nr. 56 ; Rapport betreffende voorontwerp verdrag C.E.E., hierboven geciteerd, blz. 34-35) ; dat de andere door appellante ingeroepen elementen, namelijk sociale zekerheid, betaling van het loon en expatriat statuut, niet voldoende belangrijke aanknopingspunten zijn om in aanmerking te kunnen genomen worden voor het bepalen van de toepasselijke wet (cfr. o.m. *Arbh. Luik*, 27 september 1972, hierboven geciteerd), en omdat zij daarenboven voortvloeien uit de nationaliteit, aanknopingspunt dat hierboven door het hof reeds verworpen werd ;

Overwegende dat al de elementen van het dossier aantonen dat geïntimeerde aangeworven werd om een betrekking bij I.T.T.-Europe te Brussel te bekleden en dat

hij deze betrekking bleef bekleden tot bij het beëindigen van de overeenkomst op 1 oktober 1970 ; dat de tijdelijke aanstelling bij GmbH. Lucas eveneens geschiedde in het kader van gezegde tewerkstelling ; dat bovendien uit niets blijkt dat geïntimeerde reeds bij de aanvang van de overeenkomst wist, dat hij aangeworven werd met het enig doel hem in Duitsland te werk te stellen ; dat de hem toegekende functie en de brief van 5 mei 1969 met zekerheid aanduiden dat hij te Brussel plannen voor ontwikkeling van de I.T.T.-Europe – of van de onderneming, waarin appellante belangen bezat – behoorde te ontwerpen, te ontwikkelen en uit te werken, evenals zijn medewerking te verlenen aan de verwezenlijking ervan ; wat meebracht dat hij tijdelijk naar een ander land kon overgeplaatst worden ;

Overwegende dat uit voorgaande beschouwingen duidelijk blijkt dat de meest wezenlijke aanknopingspunten alle convergeren naar de Belgische wet, die in casu alleen van toepassing moet geacht worden, zodat het hoger beroep van appellante op dit punt ongegrond is ;

(...)

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE BRUSSEL

21e KAMER – 11 DECEMBER 1974

Voorzitter : de h. Verdoodt

Advocaten : mrs. Heremans en A. Clerens

Lastgeving—Schijn van volmacht—Door de vertegenwoordigde opgewekt vertrouwen.

Uit de omstandigheden van de zaak blijkt, dat een bank te goeder trouw mocht aannemen, dat een persoon, van wie een handelaar beweert dat hij "eenvoudig handelsagent of zelfstandige vertegenwoordiger" was, maar die bevoegd was om namens de handelaar bestellingen op te nemen, facturen uit te schrijven en volledig in naam en voor rekening van de handelaar op te treden, ook de bevoegdheid bezat om een bankrekening op naam van de firma van die handelaar te openen.

Het zakenleven zou onmogelijk zijn, indien bankinstellingen niet op de verwekte schijn mochten vertrouwen wanneer personen zich gedragen als vertegenwoordigers of mandatarissen van door privépersonen onder een handelsbenaming geëxploiteerde firma althans wanneer de bank redelijkerwijze en rechtmatig mag geloven, dat de mandataris of schijnmandataris wel degelijk in naam en voor rekening van de betrokken firma handelt.

Lucker (Plexy Progres) t/ Kredietbank

Overwegende dat de eerste eis er, in hoofddorde, toe strekt verweerster te doen veroordelen tot betaling aan eiseres van de totale som van 250.000 fr. die verweerster in drie keren stortte op bankrekening nr. 435-9092601-95 geopend – in een van verweersters bankagentschappen – op naam van de door eiseres geëxploiteerde firma Plexy Progres, als voorschot op aanlegsters factuur van 4 juli 1972 voor levering van 1.200 staanders in doorschijnend plexiglas ;

Overwegende dat de tweede vordering er hoofdzaake-

lijk naar streeft de in tussenkomst opgeroepene te doen veroordelen tot tussenkomst in het eerste geding en zich te voegen bij eiseres "ten einde de tegen haar ingestelde vordering door mevrouw Lucker Irena af te weren" en ze te vrijwaren ;

Overwegende dat beide eisen dus klaarblijkelijk verknocht zijn, zodat het past ze – als dusdanig – te voegen, tegen welke voeging geen enkele partij zich trouwens verzet ;

Overwegende dat – volgens verweersters conclusie – de in vrijwaring en tussenkomst geroepene op 22 oktober 1973 overleden is, zodat de eis in tussenkomst en vrijwaring zonder voorwerp is geworden ;

Overwegende wat de hoofdvordering betreft, dat verweerster het voorschot uitbetaalde aan wijlen Steenackers, de overleden in vrijwaring geroepene, die blijkbaar is opgetreden als volmachtdrager van aanlegsters voornoemde firma "Plexy Progres" in wier naam hij, inderdaad, alle briefwisseling, offertes en leveringsbons ondertekende en ook de factuur van 7 januari 1972, gesteld op firmapapier van Plexy Progres, voor voldaan kweet ;

Overwegende dat eiseres die betaling thans kritiseert, omdat voornoemde Steenackers – buiten haar weten – over gezegd voorschot persoonlijk heeft beschikt, terwijl hij h.i. niet bevoegd was om bij verweerster een rekening in aanlegsters naam te openen en erover te beschikken ;

Overwegende, evenwel, dat wijlen Steenackers zich werkelijk als aanlegsters lasthebber heeft gedragen en, anderzijds, eiseres dit mandaat – blijkens de hiernavermelde bescheiden – moet hebben gekend : 1) de brief van 28 december 1971 gericht door verweerster tot Plexy Progres, waarin de onderhandelingen met wijlen Steenackers en de bestelling worden bevestigd, terwijl verweerster er uitdrukkelijk verwijst naar een onderhoud dat ze had "met uw directeur, de heer C. Steenackers", zonder dat tegen deze betiteling door eiseres enig bezwaar werd geopperd ; 2) de brief van Plexy Progres van 18 november 1971, waarop melding wordt gemaakt van de bankrekening geopend op naam van aanlegsters firma bij verweersters agentschap "Elsene-Flagey" ; 3) aanlegsters factuur van 7 januari 1972 met verzoek op laatstvermelde rekening te crediteren ;

Dat trouwens ook de leveringsbon van 3 juli 1972, op firmapapier Plexy Progres, door wijlen Steenackers werd ondertekend ;

Dat – wat ook moet worden onderstreept – alle aan verweerster toegestuurde bescheiden, brieven en opdrachten uitsluitend door wijlen Steenackers werden ondertekend, terwijl verweerster met geen enkele andere persoon voor de firma Plexy Progres, een eenmanszaak, in contact blijkt geweest te zijn ;

Dat gezegde firma verweersters rekeninguittreksels in januari en februari 1972, betreffende de thans gekritiseerde betalingen, moet hebben ontvangen, terwijl ze – wat toch eigenaardig is – op die maanden voordien geboekte operaties pas op 4 juli 1972 heeft gereageerd en haar, daarenboven, verdere debetoperaties regelmatig werden medegedeeld zonder enige opmerking van harentwege ;

Overwegende, anderzijds, dat aanlegsters bewering als zou de met de hand geschreven vermelding op aanlegsters brief van 18 november 1971 van het nummer der bij verweerster op naam van Plexy Progres geopende reke-

ning, door een aangestelde van verweerster zijn aangebracht, niet enkel stellig wordt betwist en niet is bewezen, maar ook uit de lucht schijnt gegrepen, aangezien op de factuur van 7 januari 1972 eveneens deze vermelding voorkomt, die trouwens getijpt blijkt te zijn met dezelfde schrijfmachine als die welke gebruikt werd voor de opstelling van de factuur ;

Overwegende, derhalve, dat verweerster – volgens de door rechtspraak en rechtsleer aanvaarde vertrouwensleer en theorie van het schijnmandaat – gans te goeder trouw kon aannemen dat waar wijlen Steenackers bevoegd was om namens aanlegsters firma bestellingen te aanvaarden, facturen uit te schrijven en volledig op te treden in naam en voor rekening van eiseres – wat deze, overigens, niet betwist – hij evengoed de bevoegdheid bezat om een rekening op naam van gezegde firma te openen ;

Dat, immers, het zakenleven zonder deze theorie onmogelijk zou worden, indien bankinstellingen – zoals verweerster – niet mochten vertrouwen op de schijn verwekt wanneer personen zich gedragen als vertegenwoordigers of mandatarissen van handelsfirma's geëxploiteerd door privépersonen onder een commerciële benaming, tenminste wanneer – zoals in casu – de bankinstelling redelijkerwijze en rechtmatig mag geloven dat de mandataris of schijnmandataris wel degelijk in naam en voor rekening van de betrokken firma handelt ;

Dat, anderdeels, zo eiseres faalde in de keuze van haar mandataris wiens daden ze toch makkelijk kon controleren, zij alleen verantwoordelijk is voor gebeurlijke overschrijdingen van het door haar toevertrouwde mandaat ;

Dat eiseres – niettegenstaande het bijzonder aandringen der rechtbank – volkomen in gebreke blijft te bewijzen dat – zoals ze beweert – wijlen Steenackers "eenvoudig handelsagent of zelfstandige vertegenwoordiger" zou zijn geweest en ze er zich van onthoudt de juiste contractuele verbintenissen tussen haar en gezegde "agent" te preciseren ;

Overwegende dat de hoofdeis, in deze omstandigheden, ongegrond voorkomt ;

Om die redenen,

Vonnissend op tegenspraak en alle andere, meeromvattende of strijdige besluiten van de hand wijzend ;

Voegt beide eisen als verknocht ; Verklaart de hoofdvordering ontvankelijk, doch ongegrond en wijst ze – als dusdanig – af ; Zegt dat de eis in tussenkomst en vrijwaring zonder voorwerp is geworden ; Veroordeelt oorspronkelijke eiseres tot al de kosten.

RECHTSpraak IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (2e Kamer), 14 oktober 1974

Voorlopige hechtenis—Aanhouding in België na uitwijzing uit Nederland.

Tegen het bestreden arrest (Hof Luik, 22 mei 1974) werpt eiser tot cassatie op, dat een brief van de minister van Justitie van Nederland bewijst dat tijdens eisers overbrenging van Nederland naar België geen enkele wettelijke formaliteit werd vervuld, dat hij op Nederlands grondgebied ter beschikking van de Belgische rijkswacht werd gesteld en dat het proces-verbaal tot vaststelling van eisers uitzetting uit

Nederlands grondgebied en zijn aanhouding in België aan de grens in strijd met de waarheid is. Op dit middel en op het middel, hieruit afgeleid dat de rechter zijn conclusie niet heeft beantwoord, zegt het Hof :

"Overwegende enerzijds dat het beroepen vonnis, waarvan het arrest de redenen overneemt, vaststelt dat eiser voor de raadkamer van de Rechtbank van eerste aanleg te Hoei de onwettelijkheid van zijn aanhouding heeft aangevoerd en onder verwijzing naar de redenen van de beschikking van dit rechtscollege, die dit verweer verwerpt, vaststelt dat eiser tegen die beslissing geen hoger beroep heeft ingesteld ; dat die beschikking van de raadkamer erop wijst dat eiser 'ambtshalve en op bevel van de Nederlandse overheid uit het Nederlands grondgebied werd uitgezet', 'dat hij op het Belgisch grondgebied werd aangehouden (...)', en dientengevolge beslist 'dat er geen grond is het middel in aanmerking te nemen, dat is afgeleid uit de niet-inachtneming van de procedure voorgeschreven bij de wet betreffende de uitleveringsprocedure, welke procedure op de zaak niet van toepassing is' ;

"Overwegende dat die overwegingen een passend antwoord opleveren op de conclusie (...);

"Overwegende dat de omstandigheid dat eisers aanhouding in Nederland onregelmatig zou zijn geweest, zonder invloed blijft op de geldigheid van de veroordelende beslissing."

(Voorzitter : baron Richard—Raadsheer-rapporteur : baron Vinçotte—Advocaat-generaal : de h. Charles—In de zaak Prokopski).

Hof van Cassatie (2e Kamer), 21 oktober 1974

Samenloop in strafzaken—Toepassing van art. 65 Sw.

Eiser tot cassatie werd vervolgd wegens valsheid in geschriften, gebruik van valse geschriften, oplichtingen en verscheidene inbreuken op de wetten betreffende de geneeskunst en de publiciteit inzake tandverzorging.

Om de verscheidene bewezen verklaarde misdrijven te beugelen veroordeelt het bestreden arrest (Hof Luik, 13 maart 1974) hem tot een enkele straf van zes maanden gevangenis en honderd frank geldboete, het spreekt de verbeurdverklaring uit van de valse geschriften, de geneesmiddelen, de toestellen en de instrumenten die gediend hebben of bestemd zijn om de tandheelkunde uit te oefenen, beveelt de bij art. 7 van de Wet van 15 april 1958 voorgeschreven openbaarmaking en legt bovendien met toepassing van art. 3 van genoemde wet verbod op om de tandheelkunde uit te oefenen gedurende een maand.

Rechtdoende over het middel ambtshalve afgeleid uit de schending van art. 3 van de Wet van 15 april 1958 betreffende de publiciteit inzake tandverzorging en de artikelen 193, 196, 214 en 65 Sw., vernietigt het Hof het bestreden arrest voor zover het eiser het verbod oplegt de tandheelkunde uit te oefenen :

"Overwegende dat, door, benevens de straffen van bijzondere verbeurdverklaring die krachtens artikel 64 van het Strafwetboek altijd samen moeten worden opgelegd, toepassing te maken van de zwaarste straf, met name die welke de valsheid in geschriften beteugelt, de rechters in hoger beroep eiser niet konden veroordelen, zonder artikel 65 van het Strafwetboek te schenden, tot het verbod om de tandheelkunde uit te oefenen, welke straf op valsheid in geschriften, niet is gesteld."

(Voorzitter : baron Richard—Raadsheer-rapporteur : de h. Legros—Advocaat-generaal : de h. Ballet—In de zaak : Willems e.a. t/ Vereniging van Mond- en Tandartsen van België e.a.).

NOOT—Zie betreffende de verbeurdverklaring krachtens de Wet van 15 april 1958 de noot onder Cass., 16 maart 1970, R.W., 1970-71, 785.

Hof van Cassatie (2e Kamer), 4 november 1974

Vonnissen en arresten—Motivering—1. Dierengeneeskunde—Uitoefening—Door eigenaar op een dier toegepaste keizersnede—2. Strafvordering—Aanwijzing van de toegepaste wetbepaling.

Eiser tot cassatie, die wegens onwettige uitoefening van de dierengeneeskunde veroordeeld is omdat hij zelf op eigen vee de keizersnede heeft toegepast, voert tegen het op verwijzing na cassatie gewezen arrest (zie de noot hieronder) in het eerste middel aan, dat het om zijn verweer te beantwoorden verwijst naar de door het arrest van verwijzing van de woorden "uitoefening van de dierengeneeskunde" gegeven betekenis, zonder de eigen redenen op te geven (beveerde schending van art. 97 Grondwet en van de artt. 6 en 1120 Ger.W.). Het middel wordt als volgt verworpen :

"Overwegende dat, indien de rechter de betekenis overneemt van de woorden 'uitoefening van de dierengeneeskunde' die hieraan werd gegeven door het cassatiearrest waarbij de zaak naar hem werd verwezen, hij op omstandige wijze de door eiser tegen die interpretatie uitgebrachte kritiek beantwoordt ; dat hij de redenen opgeeft, waarom hij oordeelt dat de praktijk van dystocieke bevallingen door de eigenaar op zijn eigen vee uitoefening van de dierengeneeskunde oplevert, zodat hij aldus het verweer afwijst, waarin eiser aanvoerde dat de uitoefening van de dierengeneeskunde noodzakelijk een activiteit ten bate van een ander insluit, met uitsluiting van de verzorging van eigen vee, waartoe een eigenaar kan moeten overgaan ;

"Dat het middel feitelijke grondslag mist."

In het tweede middel werpt eiser op, dat het bestreden arrest verklaart toepassing te maken van de "artikelen 26, 28 van de Wet van 4 april 1890, zoals thans gewijzigd met name bij de Wet van 25 maart 1964", terwijl een aldus gewijzigd art. 26 niet meer van kracht is (beveerde schending van art. 163 Sv.). Ook dit middel wordt verworpen :

"Overwegende dat bij de artikelen 26 en 28 van de Wet van 4 april 1890 die in het arrest door verwijzing naar het beroepen vonnis zijn vermeld, de bestanddelen van het bewezen verklaarde misdrijf worden vermeld en een straf wordt gesteld ;

"Overwegende dat de wet van 4 april 1890 gewijzigd werd met name door de wet van 25 maart 1964, waarnaar wordt verwezen door het beschikkende gedeelte van het arrest waarbij de veroordeling wordt gerechtvaardigd, alsmede door die van 9 april 1965 die niet wordt vermeld in het beschikkend gedeelte ;

"Overwegende dat, wanneer ter motivering van een veroordelende beslissing op de strafvordering de feitenrechter zonder voorbehoud melding maakt van een wetbepaling, hij met die vermelding noodzakelijk die wetbepaling bedoelt, zoals zij werd aangevuld of gewijzigd ; dat het arrest aldus niet uitdrukkelijk melding moest maken van artikel 49 van de wet van 9 april 1965 ;

"Dat het middel naar recht faalt."

(Voorzitter : baron Richard—Raadsheer-rapporteur : de h. Trousse—Advocaat-generaal : de h. Velu—Advocaat : mr. van Hecke—In de zaak Fagnoulle).

NOOT—1. Zie in dezelfde zaak : Hof Luik, 12 december 1972, J.T., 1973, 78 (tekst) en 169 (commentaar van PHILIPPE QUARRÉ) ; Cass., 25 juni 1973, J.T., 1974, 247, met noot van PATRICIA WILHELM, Arr. Cass., 1973, 1041, Pas., 1973, I, 992 ; Hof Brussel, 24 januari 1974, J.T., 1974, 249 (het cassatieberoep tegen dit arrest wordt door Cass., 4 november 1974 verworpen). Het arrest van 25 juni 1973 werd

gewezen op andersluidende conclusie van de eerste advocaat-generaal P. MAHAUX.

Zie ook Hoge Raad, 29 juni 1971, *N.J.*, 1971, nr. 410, met de conclusie van de advocaat-generaal J. REMMELINK.

2. Betreffende een verwijzing in een contract besliste Kh. Antwerpen, 6 oktober 1971, *Tijds. voor aannemingsrecht*, 1972, 92, dat wanneer men verwijst naar een algemeen voorschrift, het gebruikelijk is de tekst ervan te nemen zoals hij gewijzigd is. Maar zie ook de kritiek van PH. MATHEI onder aan dit vonnis.

BOEKBESPREKING

La responsabilité civile du fabricant dans les Etats membres du Marché Commun. Uitgegeven door de Faculté de droit et de science politique d'Aix-Marseille, 1974, 297 p.

Dit boek, dat handelt over de civielrechtelijke aansprakelijkheid van de fabrikant, is een interessante weergave van een colloquium dat in mei 1973 werd georganiseerd door de Faculté van de Rechten en de Politieke Wetenschappen van Aix-Marseille in samenwerking met de Rechtsfaculteit van Tübingen.

Tot het welslagen van het colloquium werd bijgedragen door universiteitsprofessoren die verslag uitbrachten over de in hun land geldende regeling: prof. J. Limpens (België), prof. O. Lando samen met mej. E. Thuesen (Denemarken), prof. J. Esser (Duitsland), prof. J.H. Jolowicz (Engeland), prof. P. Malinvaud (Frankrijk), prof. G. Cottino (Italië) en prof. G. Sauveplanne (Nederland). Ook de Commissie van de Europese Gemeenschappen en verschillende professionele organisaties van fabrikanten waren er vertegenwoordigd en lieten hun standpunt horen.

Al de op het colloquium naar voren gebrachte rapporten en opinies, alsook de daarmee gepaard gaande debatten en discussies zijn nu in boekvorm verschenen en voor iedere geïnteresseerde bereikbaar.

Caroline De Cuyper

BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie bij de Balie te Antwerpen

Vergadering van 14 maart 1975

Dat de jongeren de weg naar de Conferentie kennen, mocht andermaal blijken uit hun talrijke opkomst voor de spreekbeurt van de Leuvense criminoloog en psycho-theapeut Steven De Batselier, op 14 maart 1975 in de galerie De Zwarte Panter te Antwerpen.

Voorzitter der rechtbank van eerste aanleg Van Camp, van wie onze Conferentie enorm veel belangstelling en sympathie geniet, voorzitter der Rechtbank van Koophandel Van Den Bossche en nog andere magistraten vereerden ons met hun aanwezigheid.

Gitariste Godelieve Monde bracht ter inleiding een half uurtje zachte en stemmige muziek.

Vervolgens vielen harde noten aan het adres van de door de mens in stand gehouden maatschappijstructuren, die wel pretenderen de bevordering van het menselijke in de mens tot doel te stellen, maar in werkelijkheid het tegenovergestelde doen en de mens aan een bestendig ontmenselijkingsproces onderwerpen.

In een twee uur durende, rechtopstaande en in hemdsmouwen gevoerde, boeiende causerie, betoogde Steven De Batselier, dat het gezin, de school, het beroepsleven, de moraal, het gerecht, de geneeskunde, de wetenschap, het overheidsbeleid en de economie, de "zachte moordenaars" zijn,

en dat ze aan de basis liggen voor het psycho-pathologische syndroom van de hedendaagse mens.

Het vreemde was dat die "harde dingen" vrij zacht werden gezegd; Steven De Batselier, die de rede niet boven het hart stelt, en de wetenschap niet boven de liefde, predikt immers een geweldloze revolutie door bewustzijnsverruiming, marginale opstelling en alternatief pogen.

G. Arts.

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

**Universitaire Instelling Antwerpen
Vacatures Academisch Personeel**

Departement Rechten

Twee licentiaten of doctors in de rechten, met speciale bevoegdheid of interesse in het handelsrecht in de ruime zin.

Eén licentiaat of dr. in de rechten, met speciale bevoegdheid of interesse in het grondwettelijk recht.

Eén licentiaat of dr. in de rechten, met speciale bevoegdheid of interesse in het internationaal privaatrecht.

Eén licentiaat of doctor in de rechten, met speciale bevoegdheid of interesse in het privaats vermogensrecht.

Eén licentiaat of dr. in de rechten, met speciale bevoegdheid of interesse in het staatsrecht in de ruime zin.

Algemene voorwaarden voor de leden van het wetenschappelijk personeel

De leden van het wetenschappelijk personeel worden toegewezen aan het departement, niet aan personen.

De aandacht van de sollicitanten voor de graad van assistent in het wetenschappelijk personeelskader wordt erop gevestigd dat de assistent wordt beschouwd als iemand die de gelegenheid wordt geboden wetenschappelijk werk te verrichten met het oog op het ondernemen van studies van de derde cyclus. Er wordt hem een volledige betrekking aangeboden, doch van hem wordt verwacht dat hij een belangrijk gedeelte van zijn arbeidstijd (maximum de helft) besteedt aan opleiding en begeleiding van studenten.

Voor de functies van het wetenschappelijk personeel mogen de studenten, die in juli-september 1975 het vereiste diploma behalen, eveneens solliciteren.

Bovenvermelde vacatures betreft voltijdse betrekkingen.

De datum van indienstreding voor bovenvermelde betrekkingen is 01-10-1975.

Kandidatuurstelling

Om zich kandidaat te stellen wordt men verzocht gebruik te maken van de daartoe bestemde formulieren en deze aangekend over te maken vóór 12 mei 1975 aan de Universitaire Instelling Antwerpen - directie Personeel-Administratie, Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk.

Bedoelde formulieren dient men aan te vragen bij deze directie.

**Vlaamse Juristenvereniging
Bestuursvergadering van 13 maart 1975 te Antwerpen**

Op deze vergadering, tijdens een werklunch om 12 uur in het Esso-hotel gehouden, was, onder het voorzitterschap van prof. Ridder R. Victor, nagenoeg het voltallige bestuur van de Vereniging aanwezig: raadsheer De Vreese, eerste voorzitter Van Parijs, de professoren Van Hoestenbergh, de

Derine, Dillemans, De Pauw en Gijssels, mr. K. Van Baarle, notaris Beyer, notaris de Bounge, mrs. Pee, Van Waeg, Verstreken en Claesen. Prof. Storme liet zich verontschuldigen.

De vergadering spreekt unaniem de wens uit dat de traditie een algemene vergadering te organiseren elk jaar, waarin geen wetenschappelijk congres wordt gehouden, zou worden gehandhaafd.

De eerstvolgende algemene vergadering zal dan ook worden gehouden te Brussel op 4 oktober 1975, van 10 tot 13 uur, waarna een lunch zal kunnen worden gebruikt. Prof. De Pauw wordt verzocht de materiële organisatie in de lokalen van de V.U.B. wel te willen op zich nemen.

De vergadering aanvaardt het voorstel de besprekingen van 4 oktober 1975 te wijden aan een synthese van de rechten van de vrouw in de huidige stand van de wetgeving.

Mevrouw M. Verrycken, vrederechter, zal verzocht worden de leiding van de besprekingen te willen op zich nemen.

De vergadering beslist dat het 27e Wetenschappelijk Rechtscongres in de loop van de maand mei 1976 te Leuven zal worden gehouden.

Prof. Dillemans zal met prof. Van Gerven overleggen wie van hen dit Congres zal voorzitten.

Na bespreking worden de volgende vier congres thema's aangehouden:

- De hervorming van het huwelijksgoederenrecht.

Contactname met een mogelijke preadviseur wordt overgelaten aan mr. F. Baert.

- Vorming van de magistratuur.

Raadsheer De Vreese en eerste voorzitter Van Parijs zullen contact nemen met advocaat-generaal Krings, die een commissie betreffende dit onderwerp voorzit, en, in overleg met hem, de preadviseur(s) aanwijzen.

- De huidige organisatie van onze staat.

Prof. Gijssels en mr. F. Baert zullen de verdere uitwerking van deze sectie plannen.

- Het strafrechtelijk beleid.

Raadsheer De Vreese en de eerste voorzitter Van Parijs zullen contact zoeken met mogelijke preadviseurs.

Er zal de preadviseurs gevraagd worden hun verslagen beknopter te houden dan tot nu toe het geval was.

Ten einde zeer hoge kosten van overdrukken van deze verslagen te vermijden, wordt eveneens voorgesteld dat alle preadviezen gelijktijdig in één dubbelnummer van het *Rechtskundig Weekblad* worden opgenomen. De daaropvolgende week zou dan geen nummer verschijnen.

Niet-abonnenten van het *Rechtskundig Weekblad* zouden, door inschrijving, dit dubbelnummer kunnen bekomen.

Ten slotte wordt gesuggereerd te bekwaamere tijd een aanvraag tot subsidiëring van het Congres te richten tot de Koninklijke Federatie van de Notarissen.

De vergadering wordt geheven om 15,30 uur.

Interuniversitair Centrum voor rechtsvergelijking

Prof. mr. F. Baron van der Feltz, hoogleraar aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, zal een voordracht houden met als onderwerp: "Verzekeringsrecht in wording (Beschouwingen naar aanleiding van het ontwerp nieuw Burgerlijk Wetboek)", op dinsdag 15 april 1975 te 17.30 uur, in de Universitaire Stichting, Egmontstraat 11, Brussel.

Reservatie gewenst (tel. "Coppée House" 02/538.60.30 - uitbr. 267 of 266).

Huldiging prof. Baron J. Van Houtte

Op vrijdag, 18 april 1975, om 16 uur, wordt in de Aula van de Rijksuniversiteit te Gent, Voldersstraat 9, een academi-

mische zitting gehouden, waarop aan professor Baron J. Van Houtte, naar aanleiding van zijn toelating tot het emeritaat, een Liber Amicorum zal worden aangeboden.

Zullen er het woord voeren:

Prof. dr. F. Amerijckx, Voorzitter van het Uitvoerend Comité,

Prof. dr. A. Devreker, Rector van de Rijksuniversiteit te Gent,

Prof. dr. G. Eyskens, Minister van Staat,

Prof. Em. dr. R. Rens, Voorzitter van het Comité voor Studie en Wetgeving van de Koninklijke Federatie der Notarissen van België,

Prof. dr. W. Delva, Decaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid.

Na de academische zitting wordt door de Faculteit van de Rechtsgeleerdheid een receptie aangeboden.

Belangstellenden worden vriendelijk uitgenodigd.

Universitaire Kring voor Rechtstheorie Antwerpen

Antwerpen, 22 en 23 april 1975

LANGEMEIJER DAGEN: "Actuele problemen rond rechtsvinding"

Er bestaat in Vlaanderen een duidelijke achterstand op rechtstheoretisch gebied. De Universitaire Kring voor Rechtstheorie Antwerpen wil tot de stimulering van een gesprek hierover bijdragen door de organisatie van dit symposium over "actuele problemen rond rechtsvinding".

De Kring wil meteen hulde brengen aan mr. G.E. Langemeijer, ere-procureur-generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden voor de rol die hij gespeeld heeft in het nederlandsstalige juridische en rechtsfilosofische denken. Het bestuur vond dat dit best kon door Langemeijer zelf aan het woord te laten samen met andere Nederlandse en Vlaamse rechtstheoretici met naam.

De vrienden van Langemeijer en allen die belang stellen in het probleem van de rechtsvorming worden dan ook van harte op deze Langemeijer dagen uitgenodigd.

Programma

— dinsdag 22 april

10 u.: koffie

10.30: inleiding door prof. dr. H. Swennen (U.I.A.), voorzitter van het symposium

10.45: lezing door mr. G.E. Langemeijer, ere-procureur-generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden over "rechtsvindingstheorieën en methodologie van de juridische activiteit"

12.30: lunch

14.00: paneelgesprek met inleiding door prof. mr. M. Storme (UFSIA en R.U.G.) over "Cassatie in het belang van de wet", en mr. G.J. Wiarda, Voorzitter van de Hoge Raad en van het Benelux-gerechtshof over "Toetsing van vage normen in de cassatierechtspraak" debat

— woensdag 23 april

10.00: koffie

10.30: lezing door prof. dr. J.M. Broekman (K.U.L.) over "rechtsfilosofische en -theoretische achtergronden van de rechtsvindingsprocedure" debat

12.30: lunch

14.00: lezing door mr. G.E. Langemeijer over zijn "Stellingen" debat

16.00: sluiting van de werkzaamheden door prof. Swennen

16.30: sherry

Plaats : Auditoria van de Fakulteit der Rechtsgeleerdheid UFSIA, Rodestraat, 12-14, Antwerpen.

Inschrijving gebeurt door storting van 150 fr. (100 fr. voor leden van Ukra) op A.S.L.K.-rekening nr. 001-0370865-13 van de "Langemeijer Dagen", sekretariaat, Ploegstraat 3, Antwerpen (P.C.R. van de ASLK : 000-0016100-95). Deze som omvat de bijdrage in de onkosten, de lunch voor beide dagen en een map met dokumentatie.

Inlichtingen op het sekretariaat van de Langemeijer dagen, p/a Filip Reyntjens, Ploegstraat 3, 2000 Antwerpen.

Colloquium over produkten- en dienstenaansprakelijkheid

Bedrijfsjuristen uit verschillende landen van de Gemeenschappelijke Markt organiseren op 24 en 25 april 1975 een colloquium waaraan de volgende verenigingen hun medewerking verlenen : de Belgische Vereniging van Bedrijfsjuristen, l'Association Française des Juristes d'Entreprise, the Bar Association en the Law Society van Groot-Brittannië en het Nederlands Genootschap van Bedrijfsjuristen.

Het thema "Produkten- en Dienstenaansprakelijkheid" is zeer actueel gezien de ontwikkeling van rechtspraak en rechtsleer in de zin van een strakkere aansprakelijkheid van fabrikant en dienstverlener. Die neiging is trouwens goed waar te nemen in de ontwerpen van conventie van de Raad van Europa en van de E.E.G. Daar de risico's zo universeel zijn reikt de aangelegenheid zelfs buiten Europa's grenzen.

De heer Fernand Braun, Directeur Generaal - Directoraat Generaal Binnenmarkt, heeft zich bereid verklaard de werkzaamheden in te leiden en voorts hebben de inrichters de medewerking bekomen van specialisten ter zake, ambtenaren van de E.E.G., van de Raad van Europa, universiteitsprofessoren, advocaten en bedrijfsjuristen.

Voor alle inlichtingen kan men zich wenden tot het sekretariaat van de Belgische Vereniging van Bedrijfsjuristen, Renaissancelaan, 34 - 1040 Brussel (tel. n° 736.59.40).

HET PROGRAMMA LUIDT :

Donderdag 24 april 1975

- 9 u 30 Openingszitting voorgezeten door de heer Fernand Braun, Directeur Generaal - Directoraat Generaal Binnenmarkt.
Algemene beginselen.
Rechtsvergelijking in de Lidstaten.
Verslaggevers : M. André Tunc, Professor aan de Rechtsfakulteit van de Universiteit van Parijs I (in het Frans); M. Walter van Gerven, Vice Rector Katholieke Universiteit Leuven (in het Nederlands). Het voorontwerp van richtlijn van de Commissie van de Europese Gemeenschappen (in het Engels).
Verslaggever : Dr. Hans Claudius Ficker, Diensthoofd - Directoraat Generaal Binnenmarkt.
De Konventie van de Raad van Europa (in het Frans). *Verslaggever* : M. Ferdinando Albanese, Afdelingshoofd van de Directie Juridische Zaken bij de Raad van Europa.

12 u 30 Lunch.

- 14 u 30 De Konventie van Den Haag (in het Frans).
Verslaggever : Dr. Michel Pelichet, Eerste Sekretaris van het Permanent Bureau van de Conferentie van Den Haag over Internationaal Privaat Recht. Verzekeringen en aansprakelijkheid.
Verslaggevers : M. Raymond Houbiers, Doctor in de Rechten, Afgevaardigde (B.V.V.O.) bij het Europees Komitee voor Verzekeringen (in het Frans); M. Peter Madge, LL. B. (in het Engels).

Overzicht van de wet en de rechtspraak in de V.S. (in het Engels).

Verslaggever : M. John G. Fleming, Professor aan de Universiteit van California, Berkeley.

- 20 u 00 Banket in de Cercle Royal Gaulois (smoking gewenst).

Vrijdag 25 april 1975

Praktische toepassingen.

- 9 u 15 De aansprakelijkheid voor diensten (in het Frans).
Verslaggever : M. Roger O. Dalcq, Professor aan de Université Catholique de Louvain, Advocaat bij het Hof van Beroep.

Kern- en luchtvaartrisico's (in het Engels).

Verslaggever : M. John V. Allen, Solicitor.

- 12 u 30 Lunch.

- 14 u 30 Produkten bestemd voor massaverbruik.
Farmaceutische nijverheid.
Verslaggever : M. Jean L. Fuchs, Doctor in de Rechten (in het Frans).
Voedingsindustrie.
Verslaggever : Mw. Joan Suckling, Barrister, Consultant on food laws (in het engels).
Bespreking.
Cocktail aangeboden door Professor Dr. Walter Much, Directeur Generaal van de Juridische Dienst van de Commissie van de Europese Gemeenschappen.

De informatie van de werknemers in de Onderneming - Studiedag te Brussel op 26 april 1975

De behoefte aan informatie bij de werknemers over wat er omgaat in het bedrijf waar zij zijn tewerk gesteld, vormt slechts één aspect van de meer algemene tendens tot democratisering van onze maatschappij in al haar geledingen. De bewustwording bij de burger van zijn betrokkenheid bij wat er rondom hem gebeurt, leidt onvermijdelijk tot de wil mede zijn toekomst te bepalen. De informatie vormt een hoeksteen van deze evolutie.

De vraag wordt gesteld omtrent de aard en de omvang van de aan de werknemers te verstrekken informatie. Vergeten wij immers niet dat wij vertrekken van een beleidsconceptie waarin informatie van het personeel geen of een beperkte plaats innam, dit om overwegingen, zowel van sociale en politieke als van economische aard. Het vrijwaren van de concurrentiële positie van het bedrijf is hier een centraal thema.

De recente standpunten door het A.B.V.V. ingenomen i.v.m. arbeiderscontrole en syndicale actie, door het A.C.V. i.v.m. de werknemersraden en door de A.C.L.V.B. i.v.m. de interessering, beïnvloeden op fundamentele wijze de houding van deze organisaties ten overstaan van de informatieproblematiek. Blijven de bestaande inspraakorganen met het oog op de informatieverwerking onaangeroerd of moeten zij herstructureerd worden ?

De Belgische Vereniging voor Arbeidsverhoudingen groepeerde zowel vertegenwoordigers uit de academische, als de professionele, als de syndicale kringen.

Zij organiseert dit jaar een studiedag gewijd aan de problematiek van "De informatie van de werknemers in de onderneming".

Het is de bedoeling van deze studiedag het probleem concreet te situeren in zijn globale context, waarbij dan meer bepaald de informatie op het ondernemingsniveau grondig zal worden doorgelicht.

Deze studiedag gaat door op zaterdag 26 april 1975 in de lokalen van de Vrije Universiteit Brussel, auditorium 1308, gebouw Humane Wetenschappen, P. Hégerlaan 6, 1050 Brussel.

De deelnemers zullen verwelkomd worden door prof. dr. R. Van Geen, Rector van de V.U.B.

Het voorzitterschap van deze studiedag berust bij prof dr. M. Stroobant (V.U.B.).

Het woord zal genomen worden door :

- Prof. dr. R. Blanpain (K.U.L.) ;
- Prof. dr. R. Delbeke (K.U.L.) ;
- Dhr. G. Van Acker (assistent V.U.B.).

In de namiddag zal er een panelgesprek plaatsvinden met vertegenwoordigers uit de werknemers- en werkgeversorganisaties.

Prof. dr. S. Loccufier (V.U.B.) zal dit gesprek voorzitten.

Voor verdere inlichtingen kan men zich wenden tot het Centrum voor Collectief Arbeidsrecht (faculteit der Rechtsgeleerdheid) A. Buyllaan 105, 1050 Brussel.

Tel. 02/649 98 30 - toestel 3673 (mej. Nicole Mersch).

TIJDSCHRIFTEN

Res Publica—jg 1974

nr 3-4

Nicole Delruelle-Vosswinkel, L'évolution de l'opinion publique belge : 1971-1974—Jan Ceuleers, De lijstensamenstelling in de BSP—André Philippart, Les polls électoraux—A. P. Frognier et P. Delfosse, Le système des partis en Belgique—Guy Tegenbos, Overeenkomst en tegenstelling in de verkiezingsplatformen—G. Fauconnier, De verkiezingspropaganda na een "onverwachte" parlementaire ontbinding—Gabriel Thoveron, Claude Geerts, Clairette Delmotte, Roger Deschamps, José-Manuel Nobrecoireia et Jacqueline Thoveron, Premiers aperçus sur la campagne législative 1974 à la RTB—Herman Santy, De parlementaire verkiezingen in radio en TV (BRT)—William Fraeys, Des élections législatives du 10 mars 1974—J. Beaufays et H. Breny, A propos d'un projet de réforme du code électoral—Raymond Costard, Les élections des conseils provinciaux.

Revue Française de Science Politique—jg 1974

nr 5

Nicolas Denis, Du 5 mai 1946 au 19 mai 1974—Pierre Barral, Idéal et pratique du régionalisme dans le régime de Vichy—Isabel Boussard, La participation des étudiants aux élections universitaires en France (1970-1973)—Jeanne Siwek-Pouydesseau, La critique idéologique du management en France—Ronald Inglehart et Dusan Sidjanski, Dimension gauche-droite chez les dirigeants et électeurs suisses—Mario Hirsch, La situation internationale des petits Etats : des systèmes politiques pénétrés. L'exemple des pays du Benelux—Manuela Semidei, Trente ans de politique extérieure des Etats-Unis (1944-1974) quelques livres récents—Notes bibliographiques—Informations bibliographiques—Résumés des articles—Abstracts.

Omnilegie—jg 1974

Wetgeving.

Tijdschrift voor Privaatrecht—jg 1974

nr 4

Gerlo J, Het statuut van de geesteszieken—De Wulf C, Ons onontbeerlijk notariaat, en de afwezigheid van het notarisambt in de Engels-Amerikaanse rechtsbedeling—Schuermans L en Van Eupen P, Onrechtmatige daad en schadeloosstelling naar Belgisch I.P.R.—Neels L, Europees Kartelrecht (1970-73)—De Wilde L en Galaude L, Faillissement en Gerechtigd akkoord (1969-1974)—Boekbespreking.

Tijdschrift voor Notarissen—jg 1975

nr 1

Engels C, Art. 1184 Gerecht.Wb : Het enig geval waarin alleen de notaris bevoegd is om zich tot de Vrederechter te wenden—Rechtspraak—Wetgeving—Notariaat.

Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht—jg 1974

nr 6

Mr. Johanna Mullemeister, Monumentenzorg in Nederland—Herman Van Impe, De cultuurpactwet—Kronieken—Rechtspraak—Boekbespreking.

Tijdschrift voor Aannemingsrecht—jg 1974

nr 4

Rechtspraak—F. Vandenbroeck en H. Nicaise, De Duitse wet van 27 juli 1971 op de stedenbouwkundige sanerings- en ontwikkelingsmaatregelen in de gemeentes—J. Vandenbossche, Gemeentewerken - goedkeuring door de bestendige deputatie—Boekbespreking—Zaakregister 1974.

De Verzekeringswereld—jg 1975

nr januari

J. Vandeursen, Beschouwingen bij aansprakelijkheidsverzekeringen—J. Stasseyns, De praktijk leert ons. Het oorzaaklijk verband. Aansprakelijkheid—Autoverzekeringen—Schade en schadeloosstelling—A. Putteneers—J. Vanderijck, Arbeidsongevallen. Schadeloosstelling bij dodelijk ongeval—H. De Graef, Erfrecht. De onrechtmatige erfopvolgers—I. Sollie, Het container vervoerbedrijf—J. Stasseyns, Het tijdelijk vervangingsvoertuig—Aktueel-magazine—Indexatie van de brandpolissen—R. van de Moortele, Fiscaal. Welke auto-kosten zijn aftrekbaar ?—J. Van de Ryck, Procedure—Verzekeringbedrijven in binnen- en buitenland—R. De Wit, Het medisch beroepsgeheim.

Bulletin van de Europese Gemeenschappen—jg 1974

nr 11

Documenten, feiten en studies—Gemeenschapsactiviteiten in november 1974—Publikaties.

Ars Aequi—jg 1975

nr 2

A. van Kalmthout en P. Baudoin, Het wetsontwerp chemische afvalstoffen vervolgd—Rechtshulp, wiens (on)vermogen ? (verslag 5 jaar rechtswinkel Tilburg)—D.H. Beukenhorst, Partij-invloed in het internationaal privaatrecht—C.P.A. Bakker, De voorrang onder de loep—Reakties—Rechtsvragen—Boekaankondigingen—Tijdschriften—Witte stukken—Wetgeving Jurisprudentie—Ad valvas.

nr 2

Voorwoord van de redactie—A.Ch.M. Rijnen, De Eerste Kamer : op zoek naar de kwadratuur van de cirkel ? P. van Velzen, Referendum en Volksinitiatief—P.D.A. Claessen, Het kiesstelsel in de voorgestelde grondwetsherziening—Verslagen—Aktualiteit—Witte stukken—Wetgeving—Jurisprudentie—Ad valvas.

Rechtsgeleerd Magazijn Themis—jg 1974

nr 5/6

Mr. G.E. Langemeijer, De jurist op de terugtocht ? Mr. Ch.J. Enschedé, De grenzen van de functie van de strafrechter—Prof. mr. W. Van Gerven, De grenzen van de rechterlijke functie, en het gevaar van overschrijding, in het Europees Recht—Prof. mr. J. Van der Hoeven, De grenzen van de rechterlijke functie in de administratieve rechtspraak—Prof. mr. J.C.M. Leyten, Wie komt daar uit zijn hoekje ? Over civiele rechtspraak en haar grenzen—Boekaankondigingen.